

FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR

GERÉB LÁSZLÓ

A PÁRISI KOMMÜN
AZ EGYKORÚ MAGYAR IRODALOMBAN

BIBLIOGRÁFIA

BUDAPEST, 1971

ОЧЕРКИ
ИЗДАНЫЕ СТОЛИЧНОЙ БИБЛИОТЕКОЙ ИМЕНИ САВО ЭРВИН
НОВАЯ СЕРИЯ I.
(XXIV)

ЛАСЛО ГЕРЕБ
ПАРИЖСКАЯ КОММУНА В ОДНОВРЕМЕННОЙ ВЕНГЕРСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ
1870—1871—1872 ГГ.
АННОТИРОВАННАЯ БИБЛИОГРАФИЯ И СПИСОК

LÁSZLÓ GERÉB
LA COMMUNE DE PARIS DANS LA LITTÉRATURE HONGROISE CONTEMPORAINE
1870—1871—1872
BIBLIOGRAPHIE ET REPERTOIRE AVEC ANNOTATIONS

ÉTUDES
PUBLIÉES PAR LA BIBLIOTHÈQUE MUNICIPALE DE BUDAPEST "ERVIN SZABÓ"
NOUVELLE SÉRIE I. (XXIV.)

FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR

GERÉB LÁSZLÓ

**A PÁRISI KOMMÜN
AZ EGYKORÚ MAGYAR IRODALOMBAN**

1870—1871—1872

BIBLIOGRÁFIA ÉS REPERTÓRIUM JEGYZETEKSEL

BUDAPEST

1971

Az 1951-ben megjelent bibliográfia
változatlan facsimile-kiadását adjuk
közre a Párizsi Kommun kiállításá-
nak századik évfordulójára

Felelős kiadó a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója

Készült a FSZEK sokszorosítójában

Terjedelem: 11 A/5 lv Táskaszám: 71/4 Példányszám: 500

BEVEZETŐ

1.

1871 március 18-án a nemzetőrséggé fegyverzett proletariátus és a kormánycsapatok közt vívott harcok eredményeképpen a reakciós francia kormány közegei elmenekültek Párisból és a hatalmat átvette a Kommün, a választott népi tanácsok. Mindössze hetvenkét napig állt fenn az első proletár-állam, egyetlen városban, az ostromlók támadásai közepette. De ez a város a kétmillió lakosú Páris volt, melyet akkor nagysága, szépsége, gazdagsága miatt a világ fővárosának tekintettek. A nagy esemény így méltán világesemény lett. Az egész világ figyelme Páris felé irányult. A burzsoázia számára nyilvánvalóvá és el nem múlóan nyugtalanító lett annak a lehetősége, hogy a proletariátus magához ragadja a hatalmat. Ugyanennek tudata hatalmas lendületet adott a nemzetközi munkásmozgalomnak. Az egykorú eseményekből, az egykorú sajtóhíreket olvasó gondolkodó ember szeme előtt világosan felsorakoztak törekvéseikkel az országhatárokat nem ismerő frontok, a proletariátus és a burzsoázia szembenálló frontjai; az osztályharcban e frontok azóta sem változtak: nyolcvan év alatt csupán az erőviszonyok tolódtak el s tolódnak óráról-óra a proletariátus javára. A dolgok e várható menete a gondolkodó emberek számára már 1871-ben is nyilvánvaló volt, a Kommün véres elfojtásának napjaiban. — A Párizsi Kommünnek óriási nemzetközi jelentősége volt. — »A párisi ágyúk dörgése felébresztette a proletariátus mély álomba merült, legelmaradottabb rétegeit és mindenütt a forradalmi-szocialista propaganda erősödésének adott lökést« — írja Lenin.

Felvetődik az izgalmas kérdés: *tükrözi-e az egykorú magyar irodalom e világgraszoló eseményt, amellyel a legújabb kor története kezdődik? Miképpen reagált e távoli, provinciális viszonyok közt élő nép közvéleménye a proletárforradalom rázkódtatására? Az irodalom a társadalmi valóság ábrázolója, az élet lényeges mozzanatainak tükrözője, ez a feladata. Teljesítette-e ezt a feladatát az egykorú magyar irodalom?*

Midőn a nyomokat keressük, visszább kell mennünk. A közvetlen események egymásba kapcsolódó sorozata közel egy évvel előbb kezdődött: a francia-porosz háború kitörésével. (1870. júl. 19.) A háborút mindkét kormány akarta. A porosz: négy év előtt legyőzte Ausztriát s hatalma alá vette Észak-Németországot: a vele szembenálló francia császárság legyőzése után fenhatósága alá kényszerítheti a délnémet államokat is, megvalósíthatja uralma alatt a német egységet. Francia részről III. Napóleon trónját a burzsoázia, a szoldateszka s a tétova kispolgárság emelte fel, amelyet megriasztott 1848 júniusának vérbefojtott proletárforradalma. *Támogatta egy ideig a megvesztegetett és félrevezetett parasztság.* Tizennyolc évig tartott ez a diktatúra, a második császárság komédiája, forradalmárok és egyszerű demokraták tízezreinek elítélésével, deportálásával, a kreikális reakció felélesztésével, új és új dicsőség-hajszoló háborúkkal, amelyekből Franciaországnak haszon nem jutott, csak véráldozat és adósság. A trón recsegett és most háborús kalandnak kellett volna azt újra megerősítenie. A háború kitörése utáni néhány hét bizonyossá tette, hogy a francia császárság megbukott — de helyette egy még reakciósabb, Európára veszélyesebb császárság születik: a német.

1870. szeptember 4. a forradalom, a III. francia köztársaság kikiáltásának napja. Most az a kérdés, melyik erősebb: a forradalmi, köztársasági Franciaország, vagy a junkerek Poroszországa. Ez már nem két ország harca, hanem a demokrácia és a reakciós feudálkapitalizmusé. A porosz fegyverek őrizete alatt rögtönzött választások egy királypárti nemzetgyűlést és egy reakciós, poroszokkal együttműködő kormányt adtak az új köztársaságnak. Győzött a német — a reakció... Még egy utolsó fellobbanás, mely magasabbra csap, mint a szeptember 4-i polgári forradalom lángja: a *Párisi Kommün*. Aztán riadt tekintetek kutatják: elbukott a népszabadság ügye a világon a reakció párisi tömegvérengzéseivel? De nem: működik az Internacionále, a munkásmozgalom tábora rohamosan növekszik, még Párisban is minden kávéházi asztal gyanus a rendőrség szemében, hogy az Internacionale tagjainak titkos gyülekezőhelye, — az emberi jogok, a népszabadság harcosai nem nyugszanak, folytatják tovább a harcot mindennemű elnyomás és kizsákmányolás ellen.

Ezek az események, amelyeknek ábrázolását keressük irodalmunkban. Első pillantásra reménytelen törekvésnek tűnik: amit irodalomtörténetírásunkból, könyvészetünkől e korszakra vonat-

kozóan ismerünk, semmi alapot sem ad arra, hogy érdemlegeset találhatnánk. Magyarország nemcsak távol van e világesemények színhelyétől, de távol a társadalomnak attól a fejlettségi fokától is, amit a virágzó, sőt hanyatlása kezdetén álló kapitalizmus jelent. Három, illetve négy évvel vagyunk az 1867-es kiegyezés után.

Magyarország — eddig osztrák gyarmat — nagy lendülettel indul, hogy kapitalizálódjék s félgyarmattá emelkedjék. Az osztrák tőke kizárólagos uralma elmúlt, francia és egyéb tőke özönlik az országba, mely az Ausztriával közös pénzügy és vámhatár korlátozta lehetőségek közt építi bankjait, ipari — főleg mezőgazdasági ipari — vállalatait és kereskedik a külfölddel. Gazdasági kapcsolatai természetesen legszorosabbak maradnak az osztrák örökös tartományokkal, de központja többé nem Bécs, hanem a rohamosan fellendülő Budapest. Országszerte vasútépítési láz s az új vasúthálózat középpontja is a hazai, nem a birodalmi főváros. (Mit jelent a hazai elmaradottság s éppen a tárgyalt időpontban az ország különböző részeinek a világforgalomba való bekapcsolódása, arra egy kirívó példa: ekkor nyílik meg a vasút Pestről Hatvanon át Miskolcra; addig a főváros és Miskolc közt csak lovaskocsin lehetett közlekedni. Erdélyben egy évvel korábban nyílik meg az első rövid vasútvonal.) — A társadalmi fejlődés ebben az időszakában, a feudalizmusról a kapitalizmusra való áttérés-kor, utóbbinak kibontakozása magával hozta a burzsoázia és a proletariátus, mint a kapitalizmus két alapvető osztályának kialakulását: Magyarország történetében is főtengellyé ekkor kezd válni a proletariátus és a burzsoázia közti osztályharc. A fejlődés diktálta iramban verődik össze bel- és külföldről a hazai polgárság, de még egy nemzedéknek kell elmúlnia, amíg e törmelékek önállóan szervezkedni kezdenek és tudatára ébrednek egységes magyar polgári osztály létüknek. (A Millenium korában az egyházpolitikai törvények, Wekerle az első polgári származású miniszter.) Az imperializmus korában azonban a magyar polgári osztály sem lehetett már a fejlődés motorja.

A kezdő polgárság még nagyrészen járuléka a birtokos nemességnek, hiszen agrárjellegű országról van szó, mely mezőgazdasági termékeket ad piacra. Az ipari cikkek főként Ausztriából jönnek s így a polgárság más részben az osztrák tőke bizományosa, ügynöke. Hangadó politikában, társadalomban még a nemesség.

A vidék — bár vasutak szelik át és az új viszonyok kezdi bizonytalanná tenni a régi birtokosok alatt a földet — képe nagyjában még a szabadságharc előtti: még él a nemesi birtokos osztály, a törzsét jelentő középbirtokos nemesség: kúriái, kastélyai behálózzák a vidéket: a közigazgatás, a megye révén, az ő kezükben van. A parasztságnak a jobbágyszabadtól óta még nem sok lehetősége volt eszmélkedni. Az abszolutizmus alatt a nemesség politikájának tömegtartaléka volt: 67 után pedig az osztrák uralkodó osztályokkal való »kiegyezés« révén a magyar nagy- és középbirtok jutott ismét kormányzati hatalomhoz, nem a paraszt. Az ekkoriban hozott törvény, mely a helyi önkormányzatban a virilisták jogait létesítette, szervezeten kapcsolta a gazdag parasztot a megyei urakhoz. A mindenből kisenmizett szegényparasztoktól, az agrárproletariátus milliőitől eltévelytve, még kis- és középparasztnak sem volt beleszólása az ország dolgaiba: más-más mértékben, de egyaránt nyögte a szolgabíró, az adóvégrehajtó és hamarosan a bank nyomását. Adók és adósságok egyre jobban terhelik. Amennyiben választójoga volt, verések és katonai, pandúri sortűzek halottai árán, megválaszthatott egy-egy ellenzéki képviselőt.

Új társadalmi osztályként ekkor már kezd kialakulni az ipari proletariátus. Tegnapi szegényparasztok a soknyelvű ország minden nemzetiségéből, összeverődve Pesten, Temesvárott, Kőszövére stb. Vezetőik német földről bevándorolt, vagy német földön vándorolt hazai iparoslegények, akik megismerték az ottani munkásmozgalmat. A közös nyomorúság hamar összehozza őket, szervezett fellépésüknek nehézsége nem annyira a közeli paraszti mult, mint a nagyipar, a koncentrátság hiánya. Zömükben kisipari alkalmazottak, jelentős részben kispolgári elképzelésekkel. A nagyobb üzemek, gyárak még csekély számmal vannak: nagyipar még nincs. A legöntudatosabb munkások 1868-ban alakítják meg az Általános Munkásegyletet.

2.

Kezdetleges társadalom ez a XIX. század utolsó harmadának kapitalista államaihoz képest s ez meglátszik kulturális viszonyain. A magyar nyelvű olvasóközönség párezer ember. A fővárosi nagy napilapok 4—6 oldal terjedelműek. Táncsics Mihály az Arany Trombitában közli egy politikai hetilap kalkulációját, ha az ezer (!) példányban jelenik meg: kétszer is felsóhajt eközben, hogy lapja nem éri el ezt a számot (1869). A nagymúltú Bolond Miska c. élclap 600 példányban jelenik meg (1872). A könyvek példányszáma csekély. Gyakori a szerző saját kiadása. Nemcsak versköteteknél — hiszen e téren a felszabadulásig nem változott a helyzet — de még regényeknél, elbeszéléseknél is. Csiky Gergely első novelláskötetének dícsérő hírlapi bírálatai megjegyzik, hogy kapható a szerzőnél, egy forint beküldése ellenében, Nagyvárad, Papnövelde címen. Ez könyvkereskedői viszonyainkra is fényt vet. Ha végiglapozzuk Petrik: Magyar Könyvészetének e korszakra vonatkozó kötetét, megdöbbentő a magyar könyvkiadás provinciális jellege. Túlteng a vallásos könyv, a ponyva, az idegenből fordított fércregény és külföldi tudományos, ismeretterjesztő művek népszerű átdolgozásai. Tán Jókai

az egyetlen egykorú magyar regényírónk, akinek összes művei könyv alakban is megjelentek. A többiek regényei túlnyomórészt elűntek az időszaki sajtó hasábjain, mint folytatásos regények. Még az irodalomban, társadalmi és politikai téren beérkezett P. Szathmáry Károly sem kivétel ez alól. A nemcsak tehetséges, de maga adminisztrálásában ügyes Vértesi Arnold sem tudja kezdetén túl vinni összes művei kiadását. Táncsics Mihály munkái kiadásának szomorú kudarca ismeretes. Pedig e két vállalkozás évtizeddel későbbi, mint az itt tárgyalt korszak. A munkásság és parasztság mint irodalmi olvasóközönség még figyelembe sem jöhet. Magyar nyelvű polgárság, modern értelemben véve, alig van. A magyar olvasók még sokáig túlnyomórészt vidéki értelmiség, vagy egyéb «úrra». Ha tehát még egy radikális kispolgárság is hiányzott mint olvasóközönség, kire számíthatott volna a tőkés könyvkiadó forradalmi tartalmú olvasmányok vevőül? — Ezért keressük hasztalanul könyvészetünkben az irodalmi műveket, amelyek visszhangjai 1870/71 forradalmi esztendejének.

Kutatásunk területét tehát csupán az időszaki sajtó kínálozza. A kezdeti munkásmozgalom lapja 1870-ben az *Általános Munkás Ujság* a háború kitörésekor már nem működik, így a szeptember 4-i forradalom idején sem. 1871-ben a *Testvériség* még hírül adhatja a párisi proletariátus fegyverben létét és üdvözölheti a munkáshatalom megszületését. A hírek akkor azonban még bizonytalanok voltak. És ez volt a munkáslap utolsó száma...

A háború kitörésekor az egész sajtó franciabarát. A közvélemény számára népszerű volt a forradalmak nemzete, sőt III. Napoleon Kossuth Lajossal való 1859-i kapcsolatának története sem volt még eléggé leleplezve. A hivatalos osztrák politika is kacérkodik a gondolattal: reváns Königráztér. Jótékony előadások, gyűjtések a francia sebesültek javára a háború végéig tartanak. A német győzelmek hatása alatt a kormány sajtó, felső utasításra, a német szövetséget kezdi előkészíteni. Ezek a lapok (*Pesti Napló*, *Reform*, *Szabad Egyház* stb.) szűkszavúan tudatják a köztársaság kikiáltását és kelletlenül ismerik el a Bonaparte-monarchia romlottságát, mely bukását okozta. Egyes vidéki kormánylapoknál megfigyelhetjük, hogy az eseményt nem közlik, csak napok múlva beszélnek az új francia kormányról és hetek múlva írják le a szót: köztársaság. A szépirodalmi napilap, a *Fővárosi Lapok* az év végéig közöl lelkes tárcákat III. Napóleonnól, ifjúságáról, felmenő és oldalági rokonairól. A Kommünt a *Pesti Napló* előkelő főlénnyel, hüvös lekicsinyléssel fogadja s a *Reform*mal együtt száraz kis hírekkel hallgatja agyon. A *Szabad Egyház*, mely nemcsak a burzsoáziával szövetkező feudalizmus, hanem a klérus egy részének lapja is, szenteskedve piszkolódik. Ez a lap, valamint a klerikális, ókonzeratív ellenzéki *Magyar Állam* nem az agyonhallgatás politikáját űzi, hanem borzalmas szenzációt főz belőle: különösen a *Magyar Állam*: egyházi személyek gyilkolásáról, templomok kirablásáról jajveszékel (felelőssé téve mindezt a liberalizmust), rágalmain nemcsak a hazai szabadelvű sajtó, de még a Párisból, a helyszínről tudósításokat küldő *Ugron Gábor* is csúfolódik.

A *balközép*: a Tisza-párt lapja *A Hon*. A kormánypártban még együtt van a magas klérus, az arisztokrácia a középnemesség egy részével. E középbirtokosság többsége Tisza Kálmán mögé sorakozott. Elismerte alapul 67-et, de a közös pénz- és hadügy megszüntetésével, könnyíteni akarta az adóterheket és gazdasági téren több szabadságot kívánt a magyar önkormányzatnak, továbbá biztosítani akarta a magyar katonatiszti állásokat a pártban képviselt osztály fiainak. Miután a kormánypárttól csak részletekben különbözött, oly társadalmi erőket képviselt — a klérus és arisztokrácia kivételével — mint amaz: társadalmi szemlélete is azonos a kormánypárti lapokéval. A *Hon* örvend a francia köztársaságnak, hiszen mindenki felvillant 1849 emléke: egy magyar köztársaság az Osztrák-Magyar Monarchia megszüntetését jelentené. De ennek kimondásáig a *balközép* sajtója (az *Igazmondó* c. hetilap is) el nem jut. A Kommünt pedig ellenségesen fogadja, csak hetek múlva tér át szenvtelen hangra, hogy azután a reakció ellen forduljon. E fordulat mögött társadalmi erőknek kellett működniök, melyeket a *balközép* is tudomásul vett.

Ezeket a társadalmi erőket hamarabb megérezte és képviselte a *szélbal* sajtója. A 48-as Párt hivatalos lapja, a *Helpy Ignác* szerkesztette *Magyar Ujság*, mellette halad még ekkor az *Ellenőr* (*Csernátorny Lajos*) és balrább *Áldor Imre Gyorspostá*-ja. Ezeken kívül nevezetese a *szélbali* hetilapok. E párt nem ismeri el alapul 67-et, a magyar függetlenséget akarja. Tömegalapja: falusi és városi kisemberek. A legkisebb parlamenti párt sajtója mutatja a legkevesebb egységet, az erők több napilapra és több hetilapra forgácsolódnak. Ennek oka, hogy a pártban különböző társadalmi osztályok és rétegek csoportosulnak és az egyes sajtótermékeknek egymástól való fontos árnyalati eltérései ebben gyökereznek. A lapszerkesztők egyéniségének nagy szerepe van abban a tekintetben, hogy lapja melyik osztálynak, rétegnek hangját kívánja képviselni. A napilapoknál szabály, hogy balfelé csak addig mehetnek, ameddig a párt választóinak érdeke kívánja. A választók pedig: az ország lakosságának alig 6%-a, csak a jobb módúak lehetnek, a választójogosultság megszabott minimális adócenzushoz, földbirtokhoz van kötve, iparos, kereskedő pedig legalább egy segéddel dolgozzék, ha választani akar — vagyis kizsákmányoló legyen. De a kisemberek tömege maga is kizsákmányolt a felette álló osztályok által, elnyomja a feudális erők és a burzsoázia államgépezete. Ezekre támaszkodik a szélső bal pártja. Ezért keresett és talált a kezdő munkásmozgalom politika és sajtó tekintetében némi kapcsolatot a *szélballal*. Az 1870—1872. évek *szélbali* sajtója bizonyíték e kapcsolatra.

Az említett három napilap azonban a Kommün ügyében óvatos. A *Magyar Ujság* B. jelzetű (*Borostyáni Nándort* gyaníttjuk) első e tárgyú vezércikke a polgári lapok hangján támadja a Kommünt, de a következő ugyancsak B. jelzetű vezércikk módosítja előbbi álláspontját, helyesen állítja be a Kommün és a versaillesi reakció harcát. Rokonszenve már a Kommün oldalán van. — Az *Ellenőr* szocialista- és Kommün-ellenes. Május 10-én egy olvasó Kommün-párti levelét közli s ettől fogva a Kommün mellett cikkez. A *Gyorsposta* csak a tárcarovatban áll a Kommün mellé *Tóvölgyi Titusz* regényével, (A szegények harca) és *Ugron Gábor* tárcáival, melyeknek zömén az Ellenőrrel osztozik. E magyar tudósító mellett a hazai lapok, pártállásra tekintet nélkül, külföldi riportokat fordítanak le. A *Magyar Ujság* a *Daily News* tudósításait teljes egészükben hozza, a többi lap is főleg ezeket aknázza ki. Szerepel még a *Times* levelezője s olykor az *Indep. Belge*. Hoznak szemelvényeket a Kommün sajtójából, rendeleteiből, kiáltványaiból, hadijelentéseiből. A versaillesi lapokat azonban egybehangzó megvetéssel említik, reakciós hazudozásaik miatt. Utóbb a kormányssajtó mégis ezekből meríti tárcái anyagát. — Külön kell kiemelnünk a szélbal hetilapjait, nevezetesen ezek közül a szélbalnak is balszélén állókat. Ilyenek Mészáros Károly szerkesztésében *A nép szava*, mely ebben az időben külön rovatot tart a munkásügynek. A *Szabad Magyarországnak*, mely a Kommün kitörésekor arra az évre megszűnik, mert szerkesztője, *Bényei István* egy évre Vácra kerül publicisztikai tevékenységéért. *A nép zászlója* (1870), majd ennek utóda: *Szabadság mint a nép zászlója* (1871-től, *Tóvölgyi Titusz* szerk.). Ezek nyíltan köztársasági propagandát üznek. *A nép zászlójában* 1870 szept. 4-ét Magyarország számára példának állítja be *Tóvölgyi Titusz* remek vezércikke: a monarchia megdöntése, 1849 felújítása, elszakadás Ausztriától. A Kommün mellett nemcsak lendületes vezércikkekben hadakozik mindvégig a *Szabadság mint a nép zászlója*, megbélyegezve a reakciót, de még híreit is pártosan fogalmazza. — Vannak a szélbalnak más hetilapjai is (*Szabad Polgár*, 1872-től a *Szombati Lapok*), melyek nem a kisemberek, vagy éppenséggel a proletariátus felé fordulnak, hanem megrekednek a polgári érdekek képviseleténél a hazai feudalizmus hatalmának súlyos maradványaival szemben. — A sajtóban fel-felbukkannak nevek: a Kommün magyar résztvevői, főleg Frankel Leó, de Györök Leó is többször.

Az élclapok: a kormánypárti *Borsszem Jankó* és a balközép *Üstökös*-e egyaránt a szabadelvűség nevében örülnek a francia polgári köztársaságnak, de egyaránt gyalázzák a Kommünt. A szélbalon a *Bolond Miska* élclődése óvatosabb, majd Thiers mellé Haynaut állítva, a Kommün elmúlása után, a reakció ellen fordul. A balszélén a *Lámpás* kezdettől végig lelkes híve a Kommün-nek, a *Ludas Matyinak* sok van a rovásán: nem megy szövegében túl a belpolitikai hadakozáson, de szép képekkel kétszer foglal állást a Kommün mellett. — A képeslapok sok képet hoznak a párisi eseményekről, főleg angol eredetűeket, utóbb kevés franciát is, szövegük közömbös. De a *Vasárnapi Ujság* politikai melléklete (*Politikai Ujdonságok*) s az *Ország-Világ* is rokonszenvez a Kommünnel. — Az irodalmi lapok mélyen hallgatnak, csak híreik közt bukkannak fel pár szóval a kor nagy eseményei. A *Családi Kör* csak annyit árul el a Kommünről, hogy „örvendetes hírt” ad tudtul a kormánycsapatok benyomulásával és helyesli „a büntető igazságszolgáltatást”. 1871 júniusától még a jobboldali lapok is többet írnak a Kommünről, örülnek bukásának és kiszolgálják közönségük szenzációéhségét. Másfelől ekkor kezdődik György Aladár publicisztikai munkássága, mely több sajtóorgánumban ismerteti Marx munkásságát, az Internacionálét, a munkásmozgalmat: új fogalmakat terjesztve Magyarországon s intelemül, hogy a polgárság diadalmamora korai és indokolatlan.

A vidéki lapok a fővárosiak halvány utánzóí, bár tiszteletreméltó önálló megnyilatkozásokkal is találkozunk (*Debreczen*, kolozsvári *Magyar Polgár*, *Nagyvárad* stb.).

Íme vázlatosan a Párisi Kommün korabeli magyar sajtó képe: közlője az irodalmi műveknek, amelyekben az 1870/71-i francia forradalmak, nevezetesen a Párisi Kommün ábrázolódnak. Most lássuk, kik azok a magyar írók, akik tükrözték ezeket az eseményeket s minő helyet foglalnak el az egykorú magyar társadalom életében.

3.

Mindenekelőtt természetes az a kérdés: első vonalbeli költőink reagálnak-e 1870/71 forradalmi esztendejére? Arany János ezekben az években hallgat. Hallgat Vajda János is, aki túl van élete legsúlyosabb esztendein, bevásároltatták a Kísfaludy Társaságba, elhelyezkedett mint újságíró: már a 48-as párt *Magyar Ujságával* is összekülönbözött, csöndesen dolgozik az óvatos *Vasárnapi Ujságnál*, a háború alatt cikkeket írogat úgy a francia, mint a német tábornokokról: legföljebb az a kérdés merülhet fel, hogy a *V. U.* melléklapjában, a *Politikai Ujdonságokban* megjelenő s Kommünt rokonszenvező hangon tárgyaló cikkeknek ki a szerzője. E névtelen cikkek eredetét azonban ma már bajos lenne kinyomozni, noha Vajda több ezer cikket írt névtelenül. Csak a szapora tollú és politikai tekintetben kétségkívül naiv *Jókai* reagál rögtön egy szerencsétlen kis regénnyel (*Véres kenyér*) és két még szerencsétlenebb vezércikkkel, amely utóbbiakért *Helpy Ignác* nyomában ki is oktatja. *Jókai* soha sem volt igazi forradalmár: még 1848/49-ben is az óvatosak közé tartozott. E francia forradalmak esztendejében pedig még fogalma sem volt arról, hogy a polgári forradalmak céljain túl a „negyedik rend” lép törekvéseivel az előtérbe. A következő évben, a *Jövő század regénye* bevezetésekor azon-

ban már tudja, mi volt a Kommun és hogy nem halt meg. Annál csodálatosabb visszaesés 1888/89-ben a *lélekidomára*. — A gazdaságilag, társadalmi tekintetben is elmaradt hazai viszonyok közt nem csoda, ha ezen a téren 1871-ben Jókaival összes többi beérkezett íróink egy szinten álltak. Szász Károly és Szemere Miklós még versben lelkesednek a francia köztársaság szabadságharcáért — néhány kisebbről nem is szólva — de a Kommunról hallgatnak. Kiss József is résztvesz a franciabarát közhangulatban két költeménnyel, az egyik éppenséggel Garibaldi nemzetközi seregére vonatkozik — de később összes költeményeibe, érthetetlen módon, fel sem veszi ezeket. — Ugyanígy az ifjú Mikszáth két munkája. — Hetvenkét nap a Kommun tartama: rövid idő. Ha a hazai sajtót nézzük: vannak, akik napok alatt megértették, mi a Kommun: a többség azonban csak két-három hét múlva ébredt tudatára, hogy nem igazak a hivatalosan terjesztett rágalomok a «csöcselékuralomról» s a Kommun «szent eszmé» képvisel. Ekkor azonban már folyt az élet-halálharc, melynek kimenetele kétségtelennek látszott. Darmay Viktor ekkor íródott versei csak később jelenhettek meg, jobbra az időszaki sajtó mellőzésével, könyvekben. Csak az élelapok verses izetlenségei voltak az eseményekkel egyidejűek. És publicisztikai írások.

Átmeneti korszak a «kiegyezéstől» a századfordulóig terjedő évtizedek. A reformkori 40-es évek legvégéről még sokáig működött két nagy: Arany és Jókai, továbbá kisebb kortársaik, valamint a «népies», illetve «népies-nemzeti» iskola epigonjai. A hangos petőfieskedés mellett a hivatalos fórumokat megszálló csoport, melyet az utókor a «nemzeti klasszicizmus» képviselőinek nevez. A cél, amelyért való harcban ez az iskola valaha megszületett: a polgári forradalom — ha féleredménnyel is — 22—23 év előtt lezajlott; már ennek eredményeképpen rohamosan erősödött a magyar kapitalizmus. A reformkor nemesi udvarházaiból és honoratior lakaiból indult írók kiöregedtek, elhelyezkedtek a hivatalos és társadalmi pozíciókba — nem tudtak reagálni az idők változására. A kapitalista átalakulás új is volt, a 70-es évek elején gyenge is volt: időbe telt, új nemzedékek kellettek, amíg tudatosodott. A Milleniumig, a századfordulóig kellett erre várni.

Helytelen volna azonban azt gondolnunk, hogy a kortársak süketek és némák voltak a nagy átalakulás idején. A nagy költő, akiben megszólal az új korszak: Ady Endre ugyan még csak ennek az évtizednek végén születik. De ekkor is vannak írók, költők, publicisták, akik kifejezik a maguk korát. Ezek kétségkívül nem elsővonalbeliek. De érdemes, kitűnő írók. Az a körülmény tehát, hogy nevük ma nem közismert, nem csökkenti értéküket. Ez a hivatalos irodalomtudomány, a reakciós évtizedek kultúrpolitikájának rovására írandó. Mint irodalmunk egész multjára, úgy erre a korszakra is áll a marxista tudomány alapvető szabálya: új kutatómunka az alapoktól kezdve.

Az új költőnemzedék, amely a 70-es években lép fel, még úgyszólván egészében a vidéki birtokos-nemesség és honoratior réteg szülötte. Otthon már megkezdődött a földindulás, ha ugyan volt még földje a családnak. Budapesten már a kialakult a kapitalizmus fogadja a fiatal író s élete: az értelmiségi proletár sorsa. Az ország gazdasági és ebből folyólag kulturális elmaradottságánál fogva nálunk a társadalomtudományi ismeretek elavultak. Megrekedtek a 18. század nagy francia forradalmának vezéreszméinél. Igaz, hogy ekkor tűnik fel nálunk a materialista filozófia és az ekörül folyó polémikák a napilapok tárcarovatában is előkelő helyet foglalnak el, — igaz, hogy a Párisi Kommun után félszertendeig a közönség, a sajtó segítségével érdeklődik a nemzetközi munkásmozgalom, a munkásügy, az Internacionale iránt. Mindez azonban felületi, futó zápornak látszik. A társadalom átalakulása, a dolgok új rendje még nem tudatosodott, nem éleződött ki eléggé. A kapitalizáló ország élén a Milleniumig kizárólag feudális és klerikális erők állanak: reakciós rendszer, liberális mázzal, mely javában gyakorolja az eszmékben és emberekben való kontraszelekciót, ami az egymás örökébe lépő hazai reakciós kormányzatok alatt 1945-ig divik. Az irodalmi lapok és az irodalmi fórumok, mint az Akadémia, Kisfaludy Társaság, megcsontosodott régi íróknak kezében vannak. A «nemzeti klasszicizmus» mint irodalmunk örök normája a felszabadulásig kísért, fegyverként irodalmunk minden tartalmi és alaki fejlődésével szemben. Hogyne lett volna egyeduralkodó akkor, amikor az Arany-epigonok még éltek és hatalmuk teljében voltak. A kritika tehát elhallgatott vagy ledorongolt mindenkit, aki hangot adott az új időknek. Az a filologizáló irodalomtörténetírás pedig, amely adatnak és forrásnak tekintve átvesz mindent, amit valaha írókról írtak, e kor haladó íróiról tehát csupán arra a következtetésre juthatott, hogy ezek szóra sem érdemes rossz költők voltak. Ha pl. Darmay Viktor első verseskötetének: *Felhők és csillagok* kritikáit olvassuk az egykorú lapokban, megdőbbsen az egyöntetű ellenséges hang (1872). Egyetlen szó nem gyaníttatja, hogy a költő verset írt *A kommuneről* és többet a munkásforradalmárokról, akik döngetik a társadalomnak azt az épületét, amelyben a költőnek csak hónaposszoba jutott, tüdővész és 28 éves korára halál. Formalista mellébeszélés, fölényeskedő kioktatás, iskolás prédikáció a büntetése számunkra érthetetlen, állítólagos hibákért. A Bokréta kritikusa a maga módján őszintén kimondja, hogy számára idegesítő a költő szembenállása a társadalommal: Hagyjon fel — úgymond — azokkal a világfájdalmas versekkel, énekeljen inkább a családi élet boldogságáról... Ily kritikákat összegez Szinnyi író-lexikona, amikor Darmay költészetéről — nem mond semmit. De megtudjuk belőle legalább, hogy az irodalmi klikk és reakciós irodalomszemlélet cinkos támadásaival szemben Szemere Miklós tollat fogott a költő védelmében: vala-

hol az igazság közelében járt, amikor egyszerűsítve a dolgot, megállapította, hogy a hivatalos irodalom-szemléletet sugárzó sajtókritika elnémitja, agyonhallgatja vagy agyonüti függetlenségi párti költőinket. Valóban: a 48-as párt zászlója alá gyülekeztek azok az írók, akik a 67-es reakció idején a haladást képviselték, bár világszemléletük a fent előadottaknál fogva, tisztulatlan, kialakulatlan. *Benedek Aladár* alig írt kimondottan politikai verseket, de egész sor költeményében küzdök annak elmondásával, hogy a költő sorsa: proletársors és ha nem nyomná az elsejei házber gondja, megmondaná a véleményét a társadalomról és annak hivatalos irodalmi fórumairól is. — *Vértesi Arnold*ról szinte gúnyosan jegyzi fel *Szinnyei*, hogy munkáiban ügyesen alkalmazza a kor divatos eszmeáramlatait. *Vértesi* rengeteg elbeszélő műve tárgyalja a korabeli társadalom kérdéseit: még a Párisi Kommun-ról is regényt írt — megrovást érdemelt! Reakciós és tudománytalan az az irodalomtörténetírás, mely szerint *Reviczky Gyula* pesszimizmusát a korában divatos Schoppenhauer olvasására vezeti vissza, nem pedig nyomorára, kávéházakban és félreeső helyeken eltöltött hajléktalan éjszakáira. Ugyanez áll e korban már működő idősebb kortársaira is. E kávéházi költők nem »bohémek«, hanem deklarszált fiatal emberek, értelmiségi proletárok: művészek egy gazdasági és kulturális tekintetben alacsony-színvonalú, de már kapitalista jellegű nagyvárosban.

Ha állásuk akad, maguk is újságírók. Társaságukhoz kapcsolódnak neves publicisták. Van köztük regényíró is, mint *Tóvölgyi Titusz*, akinek állandó tárgya a felemelkedő tőke és lehanyagló feudális birtokososztály harca és *Móricz Zsigmond* előtt látja meg a puszták betyárjában a társadalom-mal szembenálló nincstelen parasztot. — *Tóvölgyi* pályája egyik példája, milyen reménytelenül szomorú sorsa volt Magyarországon a haladó írónak. Forradalmár volt s nem is nevezhető csak polgári forradalmárnak, aki a Párisi Kommunról lelkesnél lelkesebb cikkeket írt, aki a hazai munkásmozgalom mellett sorozatosan állt ki és először írta le magyarul azt, hogy a munkásosztály az az osztály, amelyet az emberiség fennállása óta vár, hogy megteremtse a tökéletes társadalmat, az az osztály, amely minden szépet és jót, amit az emberiség alkotott, továbbvisz a jövőbe. Regényben dicsőítette a Kommun proletárhőseit. Az ügyesség azonban mint a szélbal kormányellenes íróját vette üldözőbe. Büntetések, sajtófogság, nyilván kenyérgondok közt való küzködés sodorta le a közpályáról. Eltemetkezett egy pusztán, bér-lő-ként gazdálkodott és belegabalyodott a miszticizmusba. Abban kereste az új társadalomhoz vezető utat. Hiszen csak ösztönös forradalmár volt, írásai igen szépek, de semmi nyomát sem mutatják társadalomtudományi tanulmányoknak, vagy éppenséggel *Marx* hatásának. Későbbi regénye »A socialis-mus és communismus korából« naivitás. — Ugyancsak falun gazdálkodásban keres menedéket a Kom-mün mellett lelkesen kiálló, érdemes közíró, *Áldor Imre*, akinek ideológiai megalapozottsága ugyan-csak hiányzik.

Szederkényi Nándor és *Borostyáni Nándor* pályája sikeresebb volt: előbbi bekerült képviselő-nek az országgyűlésbe s ez védettséget, pozíciót biztosított számára. A hazai ellenzéki politika — forradalom nélkül — siralmas helybentopogásban, át- és átcsoportosulásokban, parlamenti manőverek-ben merült ki. *Szederkényi Ugron* pártjának alelnöke lett s midőn 1905-ben forradalom helyett koalícióba ment az ellenzék s ezzel vészelt át a reakciós, közönséges hatalom: *Szederkényi* néhány évre — főispán lett. A függetlenségi politika e csődjét nem várta be *Borostyáni*. Az ellenzéki lapok köpönyeg-forgasait megúnva, függetlenítette magát: mint jónévű hírlapíró dolgozott a hazai sajtóban mind-végig, de — Párisból, ott telepedett meg.

Még felfedezésre vár a kitűnő *Bényei István*, akinek váci sajtófogságából írt cikke a levert Kommun visszateréséről és végleges győzelméről — egymagában biztosítaná rangját publicisztikánk történetében. — *Helly Ignác* — *Kossuth Lajos* bizalmasa — is szépen kiállt 1871-ben a kommünárok ellen dühöngő francia és világreakcióval szemben. Néhány szép vezércikket írt. De az a cikksorozata, amelyet ezeknek az eseményeknek hatása alatt »a társadalmi kérdéskör« indított, gyenge, s élesen mutatja a magyar élet és közélet provincializmusát. — Talán *Borostyáni Nándor* az egyetlen, akinek néhány tömör mondatából gyaníthatjuk, hogy olvasott *Marx* vagy *Engels* írásaiból. Magyar publicista kortársaik legfeljebb *Proudhon*-t forgatták, vagy hallottak róla. *Schultze-Delitzsch*-t mindenestre. S ez elég baj: Ezért ingadoznak forradalom vagy a munkás-osztálynak a kapitalista állam segítségével való »talpraállítása« között. Ez azonban inkább a névtelen újságírókra vonatkozik. Ha végigolvassuk ezeknek az éveknél magyar sajtóját: ezt a képet kapjuk. De még az itt kiemelt közírók sem ismerik a kapitalizmus belső törvényeit, t. i., hogy saját ellentmondásai pusztulásba kell hogy vigyék. Feltétlen érdemük azonban, hogy az ellentmondások eredménye-képpen a munkásosztályt mint a kapitalizmus megdöntőjét meglátták. Polgári írók voltak, radikális polgárok: semmi több. De midőn a polgári forradalmaktól örökölt eszméket a népjogról, népszabad-ságról nem a polgárságra szűkítve, hanem a dolgozó, a kizsákmányolt osztályokra kiszélesítve hirdették és kezdetleges magyar viszonyok közt is a »nép« fogalmát a parasztságról már az ipari mun-kásságra is kiterjesztve értelmezték, és ezt irodalmi értékű publicisztikai írásokban tolmácsolták a maguk korának: e közírók művei irodalmunk haladó hagyományai közt értékes helyet foglalnak el — mutatják a má: oz vezető utat. — Írásai összekeresése, pályájuk felderítése irodalomtudományunk tartozása.

Mind a fent elmondott pozitívumok és negatívumok jellemzik azt az író is, aki irodalmunk számára valóságos oeuvre-t alkotott a Párisi Kommunőről: id. *Ugron Gábor* (1847—1911). Egyetemi tanulmányai után írónak készül; huszonnégy éves, amikor a *Vasárnapi Ujság* 1871 január 29-i számában (63. lap) a következő hír jelenik meg róla: »Két derék magyar ifjú, Ugron Gábor és Szeles Dénes decz. 19-én utaztak el Pestről, hogy a francia nemzet szabadságharczában részt vegyenek. Olaszországon át Svájc felé vették útjokat, s Bourbaki hadseregéhez szándékoznak csatlakozni. Ugron Gábor ígéretét bírjuk, hogy időnként lapunkat is föl fogja keresni közleményeivel.« Velencén, Milánón át utazva Ugron Turinba rándult s interjút csinált *Kossuth*-tal. Mire Franciaországba ért, Bourbaki serege már nem létezett, svájci területre szorítva, letette a fegyvert. Garibaldi nemzetközi serege ellenben már a Vogézekben állott. Ehhez csatlakozott Ugron, harcolt a németek ellen, a fegyverszünetig — Garibaldi forradalmi seregének az új, reakciós francia kormány által való leszereléséig. Mint Garibaldi egyik fiának, Menottinak tisztje, indul ekkor Párisba. Menottit a francia hatóságok visszatartják — Ugron, mint sok más garibaldista, a német vonalakon át eljut a Kommun Párisába. A forradalom, a népszabadság ügyének nemzetközisége nevében számos garibaldista harcol a Kommun seregében. Mi volt Ugron szándéka? Alighanem eleinte ő maga sem tudta. Körülnézett, de a helyzetet nem értette. Az első ütközetbe még kivonul, de fegyver nélkül. Nem tudta, miért harcoljon. Lehet azonban, hogy ekkor már kizárólag az foglalkoztatta, arra tartogatta magát, hogy a körülötte zajló világot megírja. A versailles-iakról tudta, hogy kik: a reakció sötét gyűlévsze, vissza akarják állítani a királyságot. Ugron a köztársaságért fogott fegyvert — polgári jogegyenlőségért lelkesedő kismemes volt. 67 után 48/49 eszméi vezérlik. Magyar jogász, évszázados közjogi harcok hagyományaitól lelkesítve, de gazdasági fejlődésben elmaradt Magyarországon, ahol a Kommun kezdetekor még írótlársai épp oly kevésbé tudták, mint ő a helyszínen, hogy nemcsak közjogi kérdések vannak a világon: lebontani a feudalizmus rendiségét — hanem osztálykérdés, melynek a feudalizmus csak régebbi megjelenési formája, míg újabban, a kapitalizmus a magyar jogász szeme számára érthetetlenül veti fel a papíron egyenlő jogú polgárok közti különbséget, kizsákmányolt és kizsákmányoló között. Ugron gyűlöli a reakciós Versaillest, de a Kommun, míg fennállt, nem értette. A nagy tárgyhöz méltatlannak érezzük a tárcáiban fel-felbukkanó »elmenckedéseket«, amelyek az egykorú tárcairás műfajától elválaszthatatlanok s melyek nem szerves részei, hanem felesleges sallangjai az ő írásainak is, de szívesen vennők, ha szinte napról-napra írott tárcáiban pártos lett volna a Kommun mellett. De hiszen a lapok, melyeknek ír, szintén csak későn értik meg, miről van szó: az *Ellenőr*, ahol legtöbb tárcája jelenik meg, május 10-én fordul a Kommun felé, a *Gyorsposta politikai* rovatai végig hallgatnak róla stb. A tárcá: vegyesértékű műfaj — elsősorban időszerű csevegés, de lehet színes riport, száraz tudósítás, sőt szépirodalmi elbeszélés. Ugronnál mindezeket megtaláljuk. Mintegy száz tárcája szól a Párisi Kommunőről, kb. fele ennek fennállása alatt íródott s teljes egészében a Kommun eseményeit tárgyalja, fele a reakció dühöngése idején, amikor figyelme fokozatosan fordul más tárgyak felé. Tudósítói működésének e második szakában érti meg végre, mi volt a Kommun. A reakció vezeti rá. Elbeszélésekben bélyegzi meg a rémuralmat és a spiclirendszert, ismerteti a munkásosztály veszteségeit, az Internacionale híveinek földalatti szervezkedését, elbeszélést ír a hadbírótság előtt a forradalom mellett hitet tevő munkásharcosról és a menekült kommunárok genfi lapjának címét idézve kiált fel: Vive »la republique universelle«! — Párisból Londonba teszi át tudósítói működése színhelyét. Ez a félév telve van sztrájkokkal, a munkaidőnek 8—9 órára leszállítása iránti mozgalommal: munkásüggyel. Ugron Gábor itt szerzi meg a társadalmi alapismereteket, megérti a munka és tőke harcát. Ismeretei nem mélyek, de midőn 1872-ben hazatérve, Udvarhelyszék képviselőjéül fellép, az ámuló székely választópolgárok előtt kápráztató lehetett, amit erről elmondott: *A Kommunnel a munkásosztály nincs leverve, csak új erőt gyűjt a harcra.* Az ifjú képviselőjelölt osztózik számos kortársával abban a jogászai illúzióban, hogy törvényhozási úton lehet a tőkésrendszert (tőkés államban!) megrendszabályozni s ezzel elejét venni a munkáskérdésnek — nálunk, a még fejletlen országban. Vagyis a munkásmozgalom csupán a tőkés rendszer korlátozására int. Ne feledjük el: Ugron tapasztalatait az angol trade union-ok mozgalmában gyűjtötte, Schultze-Delitzschnek nálunk számos híve és követője volt s a német munkásmozgalom jelentős része Lassalle-ra esküdt. A Magyar Ujság 1871 július 9-én arról ad hírt, hogy Ugron két kötetben írja meg a Párisi Kommun történetét. Ez sohasem következett be: az író további élete negyven évre elnyelték a hazai »parlamentarizmusa« szélmalom- és látszatharcai. Újabb tapasztalatain átszűrve, nem adott irodalmunknak könyvet a Párisi Kommunőről: de összeszedett tárcái — tisztulatlan szemléletükkel is — egy magyar radikális polgár irodalmi művét, szemtanúi vallomását alkotják a proletariátus első államáról, annak hősi harcairól.

4.

Hogyan szólal meg az irodalom az időszaki sajtóban, mint az 1870/71-i nagy forradalmi események egyidejű ábrázolója?

A francia-porosz háború kitörésének napjaiban az Internacionale Főtanácsának üzenete kimondta: »Bármilyen lesz is Louis Bonaparte Poroszország elleni háborújának lefolyása, Párisban

már megkondult a második császárság lélekharangja. Idézi a braunschweigi munkások üzenetét: »Minden háborúnak ellenségei vagyunk, de elsősorban a dinasztikus háborúnak« s befejezésül azt mondja: »Új társadalom születik, melynek nemzetközi elve a béke, mert minden nemzetnél ugyanaz az elv uralkodik: a munka.«

Marx fogalmazta meg határozottan azokat az eszméket, amelyek ekkor a világ minden haladó emberének gondolkodásában forrtak. Az egykorú magyar sajtó csak a következő évben kezd híreket közölni az Internationale működéséről s többnyire akkor is csak vázlatosan. Pl. az *Ellenőr* 1871. július 1-én hírt ad az Internationale kiáltványáról, melynek címe: Polgárháború Franciaországban — vagyis csupán címét adja Marx munkájának. 1870 nyarán túlbecsülnők a magyar írók társadalomtudományi érdeklődését, ha feltesszük, hogy olvasták az Internationale üzenetét, bár nem lehetetlen, hogy esetleg német lapok révén bővebben értesültek tartalmáról. Amit Marx abban elmondott: a levegőben volt, azt tolmácsolják a magyar költők és közírók is: kétségkívül határozottabban fogalmaztak volna ők is, ha olvassák Marx írását. De így is egész sor nemcsak tréfás, hanem komoly vers jelenik meg az irodalmi jellegű élcikkekben (*Maró Tibor, Hetessy Dániel, Törs Kálmán, Jókai Mór*): a háborútól III. Napóleon zsarnokuralmának bukását várják, szabad köztársaságot, megbélyegzik a zsarnokok háborúját, amelyből a népnek nem haszna, csak kára származik, várják a népek forradalmát. *Torkos László* már együtt írja le, hogy a háborún csak *fejedelmek és uzsordások híznak. Szelestey László* megrendülve néz a francia szántóvetőkre, akik felé közeledik az ágyúdörgés. *Szász Károly* siratja a szerencsétlen francia népet. A várakozás nehéz augusztusi heteinek nagy alkotása *Benedek Aladár* verse: *Európa vár. Várja a tisztító vihart, amelyet két zsarnok hiú vetélkedése vált ki, de melynek nyomán földrendítő néptusa támad s ennek győzelme, a népszabadság letörli végre a föld gyalázatát.*

Kitörő ujjongás fogadja a francia köztársaság proklamálását. Nagyszámú komoly és zsarnokellenes csípős vers az irodalmi élcikkekben. Jobb, rosszabb versek mindenfelé. *Szász Károly* — egy év múlva a Deák-párt házi poétája — talán ez alkalommal szólal meg utoljára, mint a demokrácia költője: ódában ünnepli a szabadság nemzetét, a hős oroszánt, mely újra szabad és melyről találóan írja: nem őt győzték le, csak ketrecének őret, a bitort. *Illyés Bálint* rapszódiaja mellett leghatalmasabban énekl meg a zsarnokság láncának megszakadását és a forradalom tengerének emelkedő árját két versben is: *Darmay Viktor*. 1870 tavaszától, az Internationale francia tagozata elleni pertől 1871 nyaráig, amikor versei a Kommün siratják, *Darmay Viktor* az 1870/71-es forradalmi év jelentős magyar költője: ezek, valamint későbbi republikánus versei, a 67-es magyar reakciós uralmat, a függetlenségi párt árulását ostorozó s a magyar költőket a lényeg megmondására felhívó szép költeményei egyaránt feléje kell, hogy irányítsák irodalomtörténetírásunk figyelmét, hogy elégtételt adjanak és megfelelő rangját megállapítsák ennek a fiatalon elpusztult, nagytehetségű magyar forradalmár költőnek.

Nemcsak versek: irodalmi értékű vezércikkek járnak elől az ünneplésben. *Tótvölgyi Titusz*, mint a magyar 1848 előzményére, hivatkozik a párisi 1848-ra és az új párisi forradalomtól magyar forradalom és köztársaság kirobantását várja. *Szederkényi Nándor* is fohászkodik: »Köztársaság, jöjjön el a te országod « A »Debreczen« szignálatlan vezércikkei leleplezik a zsarnokok nemzetköziségét, a szembenálló Napóleon és Vilmos néppellenes összefogását, összjátékát.

Az események következő fejezete a köztársaság önvédelmi harca a porosz hódítóval szemben, aki egyben a belső reakció támaszaként is fellép. Hamarosan béketárgyalások kezdődnek. Az új német császárság megalakul: az osztrák külpolitika e felé veszi irányát. A magyar közvélemény aggodalommal látja a német nagyhatalmat s azt, hogy a függetlenségi terveket semmivé teszi, ha a gyenge Ausztria erős, hódító szándékú Németországra támaszkodik. A magyar országgyűlésen felszólalások hangzanak el a porosz orientáció és Franciaország megcsonkítása ellen. (*Simonyi Ernő* beszéde kiemelkedő.) A beavatkozásnak sok híve van a baloldalon. Törvényhatóságok intéznek memorandumokat ily értelemben a kormányhoz, amelynek élén Andrássy Gyula áll! Vezércikkek, tárcák, versek nagy száma tanuskodik a magyar haladó közvélemény franciabarátságáról. *Szemere Miklós* verse kiemelkedő darabja a beavatkozás mellett szóló írásoknak: a szabadságszerető népek nemzetközi összefogását hangoztatja. *Kiss József* két verssel áll a franciák, illetve a Garibaldi vezetésével harcoló nemzetközi hadsereg mellé (összes költeményei közt nem szerepelnek). *Mikszáth Kálmán* egy ifjúkori novellája és egy verse (állítólag »tót népdal«) visz az ostromlott Párisba, meg Garibaldi hadseregébe (összes művei közt ugyancsak nem szerepelnek). A világforradalomnak és a magyar forradalmi vágyaknak szép összefűzése a *Peták Dani* álnév alá rejtőző költő kitűnő bordala (Barátim közt). *Benedek Aladár* a haladó közvélemény megdöbbenését fejezi ki Páris eleste hírére, a reakció győzelmekor (Franciaországhoz). *Jókai* lendületes cikke hirdeti: Franciaország azért nagynak marad! Ekkor kezdődnek a *Politikai Újdonságok* névtelen cikkírójának mélyebben szántó, színvonalas vezércikkei (talán *Vajda János?*) a reakció gyászos győzelméről s e cikkek a Kommün első hónapját is végigkísérik, a polgári író kételkedésével, de a szabadság, az új társadalmi rend iránti rokonszenvével. A munkássajtót e körben csak a *nyomdászok Lapja*, a *Typographia* képviseli egy félévvel későbbi cikkben, amely a párisi nyomdászok hősi harcait ismerteti — a német ostrom alatt.

Az ostrom és a Kommün közti rövid hetek forradalmi készülődése pompásan ábrázolódnak a *Testvériség* c. munkásközlöny kisebb, de irodalmi lendületű cikkeiben. — A forradalmi Párisról

eddig is jelentek meg magyar íróktól eredő helyszíni beszámolók. *Kakujay Gyula* a munkásnegyedek forradalmi készségét tapasztalta az 1870-i háború kezdetéig. *Borostyáni Nándor* mint haditudósító kerül oda és látja 1870 szeptember 4-ét. Ezek azonban halvány írárok. 1871 március első felében a proletár nemzetőrség és a reakciós kormány közti összeütközés előtti napokban azonban nemcsak *Török János* levelein, de még *Kuzmik Pál*, a derék pesti divatárkereskedő tárcáján is átizzik a készülő nagy események érdekessége. *Török* — aki később *A nép szavában* mázsás szavakat vet a Kommünt támadó reakcióra — a helyszínen van márc. 18-án, de a nagy fordulat megértése nélkül távozik a nyugtalan városból. Kilenc nap múlva azonban már onnan kezdi keltezni tárcáit *Ugron Gábor*. Megnéz mindent: a Montmartret, a barrikádokat, az utcákat. Az első napokban még ütközetbe is kivonul. Aztán már csak erődökből, a körerőd sáncairól, vagy a Diadalív tetejéről figyeli a harcokat. Látja a Kommün vezéralakjait, beszél a kisemberekkel, olvassa a kiragasztott rendeleteket, nézi a szajnai páncélos naszádok tüzelését, a vidékre repülő léggömbök útját a város fölött, a lecsapódó gránátok rombolását épületekben, emberi testekben. Ahonnan hírt hall, nyomban odaszalad, hogy aztán éjszaka szobájában tárcát rögtönözzön arról a pesti lapoknak. E tárcák hol kerek irodalmi alkotások, hol hevenyészett tudósítások. A körülzárt városból a posta bizonytalan. Néha az író maga viszi postára levelét a németek által megszállt városmenti övezetbe, sőt azon át Versaillesba, néha mások vállalják ezt a szívességet, olykor léggömbre bizza küldeményét. Korábban kelt tárcái néha később jelennek meg, mint az egy héttel utóbbiak, olykor csoportosan tűnnek fel az *Ellenőr* egyetlen számában. Vannak olyanok, melyeket csak egy év múlva tud kiadni, olyan későn kerültek elő.

Itthon vezércikk és tárca azok az irodalmi műfajok, melyek a Kommünről egyidejűen szólnak. Különösen: vezércikk. *Szederkényi Nándor* és *Tóvölgyi Titusz* fenntartás nélkül, lelkesen ünneplik a proletárforradalmat e műfaj legkimagaslóbb színvonalát jelentő vezércikkeiben. *Borostyáni Nándor*, *Bényei István*, *Áldor Imre* hangban és színvonalban nem, csak mennyiségben maradnak mögöttük. *Török János* népies vaskosságával szemben választékos, de óvatosabb is a *Politikai Ujdonságok* névtelenje (*Vajda János?*), még *Helffy Ignác* is kiáll végül egyszer, megbélyegezni a Kommünön diadal-maskodó reakció dühöngését.

A szépirodalom területén a költészetet csak *Darmay Viktor* versei jelentik. Ha az egykorú magyar munkásmozgalom és munkásosztály még nem is adhatott — tudtunkkal — költőt a Kommün megénekelésére, ez a forradalmár, radikális polgár méltón rótta le a magyar költészet tartozását. Huszonegyéves, kiforratlan tehetség, amikor a Kommün alatt és főképpen utána írja e tárgyú verseit (*Delescluze* c. öt darabból álló sorozat, későbbi címe: *A communeről*; *Az emberiségről*, *Fölébredék*, *Mily messze még*, *A diplomatakhöz*, *Még messze nincs*, talán a *Lehajtom én is*... című). Már 1870-ben is, a forradalom előtt verset ír a proletárforradalom álmódóiról (*Ne ítélj el őket*).

Ismét hangoztatnunk kell, hogy ebben az időben legújabbkori hazai társadalmunk, irodalmunk a feudalizmus után még csak kialakulóban van. Éppen ezért kiemelendők a hazai elmaradott viszonyokon túl tekintő *Tóvölgyi Titusz* és *Vértesi Arnold* Kommün-regényei (1871): lelkes kiállások a kizsákmányoltak forradalma mellett. Irányzatuk maga megérdemli, hogy felújítsuk s annál is inkább, mert a 70-es évek magyar szépirodalmának legmagasabb színvonalán állanak. Különösen áll ez a meseszöveg, tárgyai érdekessége tekintetében elsőrangú *Vértesi Arnold*ról, akinek úgyszólván minden elbeszélő műve társadalmi kérdést boncol: sajnálnunk kell, hogy a Kommünről szóló regényének befejezése hiányzik: de még így is emlékeztetreméltó mű. — *Ugron Gábor* elbeszéléseit már más helyen említettük.

5.

Összefoglalásul megállapíthatjuk, hogy az egykorú magyar irodalom ábrázolta a Párisi Kommünt és az előtte, utána való összefüggő eseményeket. Könyvben bár csupán *Darmay* versei és *Jókai* prózája jelentek meg, az időszaki sajtó hasábjain irodalmi síkon is tükröződtek az egyidejű forradalmak és különösen a Párisi Kommün nagy társadalmi forradalma. A francia-porosz háború elején magyar költők megbélyegezték a hódító háborút és kimondották, hogy abból forradalomnak, új társadalmi rendnek kell születnie. Ünnepezték a francia köztársaságot, amely nemcsak a hazai viszonyokhoz képest, de négy világrész monarchiáihoz képest jelentett demokratikus haladást. Prózában és versben adtak hangot rokonszenvüknek a szabadságért harcoló francia nép iránt, a reakció erőivel szemben. Verseik, publicisztikai írárok, kis és nagy prózai műfajok ábrázolták a Kommünt, majd ítélték el a reakciót. A magyar irodalom, lehetőségeihez képest, becsülettel eleget tett kötelezettségének, hogy korának társadalmát, annak a haladásért vívott harcát tükrözze.

E munka kísérlet arra, hogy egyetlen időszakban derítse fel a magyar irodalmat, mint a társadalmi valóság ábrázolóját. Az eredmény kielégítő: a távoli Franciaországban lejátszódott társadalmi harcok is kellőképpen tükröződnek az elmaradott gazdasági, társadalmi, kulturális viszonyokra támaszkodó magyar irodalomban. Mennyivel inkább sikerre kell vezetnie ilyen kutatásnak, ha a magyarországi élet lényeges mozzanatainak ábrázolását keressük benne.

Fentiek jegyzetanyagát az alábbi bibliográfia adja. E bibliográfia együtt készült a munkáséletet és munkásmozgalmat ábrázoló egykorú magyar irodalmi anyag bibliográfiájával. Csak anyag-

gyűjtés volt a célunk, beható értékeléshez még nincs és nem lehet áttekintésünk. (Magából az anyagból azonban eleve kiselejteztük az olyan termékeket, melyek az irodalom legkisebb igényeit sem elégítik ki. Az újságírás felé elhatárolni a válogatást nehéz volt, mértékül a színvonal szolgált.)

Forrásokra, előmunkálatokra nem támaszkodhattunk. A múlt század utolsó harmadának magyar irodalomtörténete még mindeddig megíratlan. Sajtótörténetünk egyáltalában nincs. Szolgáljon mindez gyöngéink mentségére.

Köszönöm a *Magyar Munkásmozgalmi Intézet* munkatársainak bíráló megjegyzéseit és támogatását, amely e munkát lehetővé tette. Az *Országos Széchenyi Könyvtár* dolgozóinak előzékenysége megkönnyítette a kutatást. *Kemény G. Gábornak* hálásan ismerem el a magyar sajtó megismeréséhez és ismertetéséhez nyújtott segítséget.

1951. áprilisában

Geréb László

1. VERSEK A FORRADALOMRÓL, MELYET A HÓDÍTÓ HÁBORÚ VÁLT KI. 1870. JÚLIUS—AUGUSZTUS

1. Стихи о революции, вызванной захватнической войной. Июль-август 1870 г.

1. Poèmes sur la révolution, que fait naître la guerre de conquête. Jul. août 1870.

HETESSY DÁNIEL: FELJÖTT AZ ŐRDÖG A POKOLBÓL!

Lámpás, 1870. júl. 28., 2. évf. 24. sz.

Feljött az őrdög a pokloból, összeveszti helytartóit:

De jól van így! Hadd follyon a vér
A béke csendes térein:
Jobb, jobb a népek zslbbadás helyt
Ha dúlja harc s emészti kín...

Föllekesülve síkra száll és
Kiküldi szentelt vágylt:
A három Isten tapsa mellett
Lezúzza gyáva zsarnokt!

Igy tán felébred a nép önérzete;

K-s M-n [KAKAS MÁRTON: JÓ K A I M Ó R]: HOGY TÁMADT EZ A HÁBORÚ S HOGY LESZ VÉGE? [VERS KÉPEKKEL.]

Őstökös, 1870. júl. 30., 12. évf. 31. sz. 354—356. lap.

Az utolsó kép: frigiai sapkás nő, összetört bilincsel, köztársasági zászlóval áll a földgömb fölött, jelezve, hogy a hódító háborúk világforradalommal és világköztársasággal fognak végződni. Alatta két versszak, mely éles vágás a hazai elmaradottság felé is: itt még akkor is feudális viszonyok lesznek.

Én pedig azt mondom: Bizony meglássátok,
Kit eltemettetek, föltámad reátok!
Megunják a népek vértenger ontását,
Megízlik helyette szabadság forrását.

Nagy királyfutás lesz. S külföldi királyok
Ide futnak hozzánk, itt lelke hazájok,
Itt jószágot vesznek, földesurak lesznek,
Hej, uram Isten, de szép lesz, ha így lesz meg!

JUNIUS BRUTUS [TÖRS KÁLMÁN]: FABULA. [VERS.]

Őstökös, 1870. júl. 30., 12. évf. 31. sz. 351. lap.

Hugó Viktornak az oroszánról és a medvéről szóló meséjére emlékeztet. Verses tanítómeze a spirituszgyáros két igás bivalyáról, melyeket egyszer kocsisuk fürdeni hajtott a Dunába. Onnan azonban nem akarnak többé kijönni. A kocsis közéjük vág:

Erre a két bivaly mindjárt összeröffen:
„Hát tulajdonkép ő, vagy mi vagyunk többen?
Itt mi vagyunk itthon, itt semmi az ember,
Tehtetlen, gyöngé, felénk jönni nem mer.
Meguntam a hosszú, kínos szolgaságot.
Rajta, pajtás! törjük össze ezt a jármot.”

... Morál:

Mint ez a spirituszgyáros, ép úgy jár a,
Ki népeket viszen háború árjába,
Iga összetörik, láncz, nyög összeszakad,
A szabadság kiüt — s ő a parton marad.

D A R M A Y VIKTOR: NE ÍTÉLD EL ŐKET: (1870.)

Magyarország és a Nagyvilág, 1870. aug. 21., 6. évf. 31. sz. 398. lap.

Felhők és csillagok. Pest: 1872. 9—10. lap.

Kétségtelenül a francia munkásforradalmárokról szól, akik ellen III. Napóleon a háború előtt — bár kudarccal — lefolytatta az „Internationale elleni 3. pert”. E vers gondolatai visszatérnek „A communes”-ről c. költeményben is.

Ne ítélj el őket,
Ha szívükben új nap fénye gyul ki lassan,
S elszédülve állnak szédítő magasban;
S ha lelkük a léttel gyászos tusát harcol,
Hogy sötét lesz arcuk száz sötét kudarczától:
Ne ítélj el őket.

Ne ítélj el őket,
Ha vakon, örülten szélversenyt rohannak,

A mi fényes, édes, csalképéhez annak;
És ha lomha kéjjel feküsznek a porban,
Nem kérve az égtől: céljok van-e s hol van?...
Ha bitang agyémnek nem kérdik: mi ára?
De dicsőült hittel lépnek a máglyára...
Hogyha vak méhéből a megtelt undornak
Milliókra átkot s élő gyilkot szórnak...

BENEDEK ALADÁR: EURÓPA VÁR... (1870 AUGUSZTUS)

Vasárnapi Ujság, 1870. aug. 21., 17. évf. 34. sz. 426. lap.

Árnyak, sugarak; Pest: Heckenast, 1873. 18—20. lap.

Európa vár. Ismét új vajadás
Tart ébren millió s millió kebleket.
A népek sorsa új kockán forog.
Patakszik a vér! Ágyúk dörgenek!...

Míg a kiváltságos gyilkolás folyik s a várakozás teszt, bennünk sejtés támad:

Mit nem végzett be annyi ezredév
S mit most két önkény hiú vágya kezd,
Nem válik-e üdvforrássá, miből
A népszabadság napja csergedez?!

...E zsarnok-kény lesz, mely mit vetni vél,
Kelt földrendítő, véres néptusát!
És e tusának győzedelme lesz,
Mi letörli e föld gyalázatát!

Európa vár! Vár egy szörnyű vihart, mely fölraz egy nagy, trespelt életet... S akkor csak igaz
jogot űz majd a halál (a reakció elpusztításával).

SARKADY FERENC: SZÓZAT AZ EMBERISÉGHEZ.

Lámpás, 1870. aug. 9., 2. évf. 34. sz.

Háborúellenes. De ha már hadakozik az ember, forduljon elnyomóival szembe, harcoljon a szabadságért, mely boldogítja a föld népet. — Szavaltat jellegű vers.

HETESSY DÁNIEL: CSENDES ÉJBEN.

Lámpás, 1870. aug. 13., 2. évf. 38. sz.

Heine modorában írt dal, 4. szaka hirtelen ironikus fordulattal így fejezi be:

Csendes éj van. Hullnak, hullnak
Az égről a csillagok,
A földön meg a virágok,
S a trónról a zsarnokok.

Ebben az időpontban a francia hadsereg vereségsorozata már megkezdődött. III. Napóleon már minden polgári és katonai hatalmat kénytelen volt kezéből kiadni, bukott ember volt.

FURCSA DOLGOK. [n. n.]

Borsszem Jankó, 1870. aug. 28., 3. évf. 139. sz. 354. lap.

Három kis vers, melyek közül csak az első érdekes:

Váltig mondák a franczok,
Hogy országuk terén
Ha megjelen a burkus,
Kidobják könnyedén.
S most, hogy honukba mélyen
Az ellenség beront,

Nem öt dobják ki mégsem,
Hanem Napóleont.

De hogy ez így van nincs mit
Csodálkoznunk azon,
Így hozza azt magával
A zsarnokuralom.

BET ŐSZÓRÓ: MEGVERTE A FRANCIÁT A BURKUS!

Lámpás, 1870. aug. 27., 2. évf. 48. sz.

Gúnyvers. Egyik szaka:

Hej! Francziák! Lakoljatok, úgy kell!
Hogy ha nektek a szabadság nem kell.
Ha húsz évig hordtátok a jármot, —
Huzzátok le a bőrötök már most.

A mostani háború helyett inkább a Tuillériákra lődöztek volna: hasznára lenne az egész világnak.
Ők azonban csak a zsarnokokat cseréltetik. (Utalás 1830 és 1848 forradalmaira.)

MARÓ TIBOR: HIÁBA?

Üstökös, 1870. szept. 11., 22. évf. 37. sz. 431. lap.

Jegyzete szerint: „Még a sedanl catastropha előtt iratotta. Hát hiába az ádáz harc? Belőle csak korona terem?

Te füst oszolj, te nap ragyogj, ragyogj!
S virulj te hű kézzel ápolít virág.
Testvéri csók a népek ajakán:
Egyetértés s szabad köztársaság!

KEMENESI: A FRANCZIÁKHOZ.

Lámpás, 1870. szept. 4., 2. évf. 51. sz.

Lelkes műkedvelő vers. A háború veszedelmét hozott a franciákra; üzzék el tehát zsarnokukat. Egyenként szólítja tette a francia ellenzéki politikusokat. Köztük:

Louis Blanc, lelke a munkásoknak
Reád is szüksége van hazádnak . . .

2. VERSEK A HÓDÍTÓ HÁBORÚRÓL ÉS A DOLGOZÓ NÉPRŐL

1870 szeptember — 1871 február

2. Стихи о захватнической войне и о трудящемся народе. Сентябрь 1870 г. — февраль 1871 г.

2. Poèmes sur la guerre de conquête et sur le peuple laborieux. Sept. 1870.—Févr. 1871.

SZELESTEY LÁSZLÓ: A LOIRE MELLETT. 1870.

Országvilág, 1871. jan. 22., 1. évf. 4. sz. 40. lap.

Formás dal: Idilli kép az alkonyatban hazatérő aratókról, a munkás-élet örömeiről. Énekükbe távolról beleszólt az ágyúk moraja.

TORKOS LÁSZLÓ: VÉSZ BÖMBÜL ÚJRA!

Fővárosi Lapok, 1870. szept. 25., 7. évf. 211. sz. 911. lap.

Gördülékeny, közepes vers. — Lesz-e tökéletesebb kor, amidőn nem lesz háború? Szép sorok:

A szegény pór házát, vetését
Elpusztítják a bős hadak,
Hogy könnyeiken fejedelmek
És uzsorások hízzanak . . .

SZÁSZ KÁROLY: ÉJJEL.

Vasárnapi Ujság, 1871. febr. 5., 18. évf. 6. sz. 71. lap.

Felháborodott hangú vers a francia-porosz háborún; a sujtott francia nép iránt meleg együttérzés.

HÓRY FARKAS: CIVILISATIO ÉS SEMLEGESSÉG.

Erdély. Marosvásárhely, 1871. jún. 1., 1. évf. 14. sz. 107. lap.

Régies nyelven, nehézkes, de emelkedett hangú költemény, mely még az év első negyedében kelt s a szerk. elkészve, jegyzettel adott ki. — „Az Áttilák és új Tamerlánok bősziált csordája, lobogtatva miveltég zászlaját, Százvezrek hulláin gázol át.” Ezt tétlenül kell nézniök a semlegeseknek. — Franciabarát, németellenes vers; a költő nyilván függetlenségi párti s a beavatkozás híve.

3. VERSEK A FRANCIA KÖZTÁRSASÁG KIKIALTÁSÁRÓL, 1870. SZEPT. 4-RE

3. Стихи о провозглашении французской республики, на 4-ое сент. 1870 г.

3. Poèmes sur la proclamation de la République Française. Pour le 4. Sept. 1870.

CARINUS [?]: 1870. SZEPT. 4-ÉN.

Üstökös, 1870. szept. 11., 12. évf. 37. sz. 425. lap.

Irodalmi értékű. Az utolsó versszakasok:

Tépjétek le azt a rongyot,
A tyrannus zászlaját!
Szemfedőnek lesz a legjobb,
Fojtsátok meg benn örökre
Szolgásgtok korszakát.

S lepjétek meg a tört nyéllel
A hon gyáva zsarnokát:
Jó koldusbot lesz, ha majd kell.
Míg ti újra felvirultok:
»A szabad köztársaság!

SZÁSZ KÁROLY: FRANCZIAORSZÁGHOZ.

Fővárosi Lapok, 1870. szept. 18., 7. évf. 207. sz. 895. lap.

Vasárnapi Ujság, 1870. szept. 18., 17. évf. 38. sz. 478. lap.

Emelkedett hangú, szavalatra szánt óda.

...Wörth, Metz, Sedán véres csataplarczán
Bár az ellenség földeden tiptort:
Nem tégedet győztek le, hős oroszán,
Csak ketreczednek örét, a börtört!
Érzé veszélyét, — érzé s mégse merte
Kinyitni rostélyodnak ajtaját...

Jobban félt téled, mint az ellenségtől!...
Te is száz sebből vérzel bár miatta,
De többé már nem tartja lánczodat.
Rázd meg sörényed, erdők büszke vadja,
Erős oroszán, légy megint magad...

KÁLLAI ISTVÁN: ÉLJEN A FRANCZIA SZABAD KÖZTÁRSASÁG.

A nép szava. 1870. szept. 18., 3. évf. 38. sz. 308. lap.

A köztársaság eszméje hódít és meg fogja állítani a német zsarnokot, miként elkergette a franciák
zsarnokát. Lelkes, de értéktelen szavalat.

KÖZÜS KÓRHÁZI DIALÓG. [n. n.]

Üstökös, 1870. szept. 24., 12. évf. 39. sz. 447. lap.

Gyakorlott verselő igénytelen alkalmi tréfája. Egy francia és egy német sebesült a hadikórházban
elmélkednek a nemzeti jelszavakon, melyek számukra csonka végtagjaikban realizálódtak, más
értelme számukra a háborúnak nem volt. A német mégis irigyli a franciát:

Nálátok már kihirdették
A szabad respublikát;
Detronizálták az átkos
Parvenu dynastiát.

Ja, ha úgy van! akkor én mint
Szabad polgárhoz illik,
Hazatérve azt kiáltom:
Toujours vive le (!) republique!

PETÁK DANI [?]: TI ZSARNOKOK.

Lámpás, 1870. szept. 27., 2. évf. 59. sz.

Ti zsarnokok
Remegjétek:
Ébrednek a
Rab nemzetek!
Elég a könny,
Elég a vér. —
Lakoljatok
Fájdalmikér.

Elég, elég
Az áldozat!
Fenjétek ki
A kardokat!
A sikra ki,
Rabnemzetek!
Ti zsarnokok,
Remegjétek!

SZABÓ NÁNDOR: A NÉP ZÁSZLÓJA. (A FRANCZIA KÖZTÁRSASÁG KIKIÁLTÁSA NAPJÁN.)

Szabad Magyarország. 1870. szept. 30., 1. évf. 40. sz. 307—308. lap.

A nép szava, 1870. okt. 8., 3. évf. 41. sz. 432. lap. (Alcím nélkül.)

Lámpás, 1870. dec. 11., 2. évf. 68. sz. (Alcím nélkül.)

A termékeny műkedvelő költő, szokása szerint, számtalan írásjellel megtűzdelt lelkes szavalata.
A nép zászlaját szent vihar lobogtatja: a szabadság, népuralom, köztársaság. A zászló: vörös,
egész nép kíséri, porba csapja a zsarnokot.

ILLYÉS BALINT: VIRRADÓRA. (A FRANCZIA KÖZTÁRSASÁG KIKIÁLTÁSAKOR.)

Szabad Polgár, 1871. jan. 1., 1. évf. 1. sz. 4. lap.

Emelkedett hangú, szép rapszódia. Előadásában Petőfi hatása érezhető. Néhány sora:

Légy üdvözölve várvavárt
Első sugára a vak éjnek!
Melytől megreszket a sötétség,
S remegve futnak szörnyei!
Remegjétek, remegjétek!
Ti vérivó sötét vámpyrok...
Isten gyanánt, Isten nevében
Suhogtattátok ezrekig
Vasvesszejét a hatalomnak,
A földi milliók felett!...
Még első fényt lövell a nap, —
De benne visszatükröződik,

A nagy jövőnek fényes arca,
Mildőn megrázva lánczalt
Ki lábatoknál görnyedett:
Az éjnek árnya összerendül,
S békó, bilincs csörögve hull le; —
S az eltiport porembereken
Szelíd sugárral felmosolyg
Az égi fény: az isteni.
És lesz, miként hivatva van:
Emelkedett, nagy és szabad,
És büszke, bátor mindörökre!

D A R M A Y V I K T O R : 1870.

Szabad Polgár, 1871. máj. 14., 1. évf. 20. sz. 163. lap.

Felhők és csillagok, Pest: 1872. 14—15. lap.

Óh, szakad már a bűvös láncszem,
Emell már fejét a tenger.
Óh, rég várt édes pillanat, te,

Szörnyű, de dicső óra.
Halál a zsarnokok fejére,
Halál az árulókra!...

D A R M A Y V I K T O R : A H A T A L M A S O K H O Z . (1 8 7 0 . S Z E P T . 4 - K É N .)

Újabb költemények. Bp.: 1877. 141—142. lap.

Hatalmas páthoszu vers. Kétségtelen egykorú írás, noha a költőnek csupán a második verskötetében jelent meg, többi republikánus versével együtt. A 70-es évek elején alighanem még szigorúbban kezelték a sajtótörvényt, bár e kötet megjelenésekor is a kritika «kir. ügyészért kiáltott».

Le az álcával, együgyű bohócok,
Elég volt már a tréfából, elég;
Elmúlt a farsang, királyok farsangja,
Mit akartok hát, mire vártok még?...

Fussatok az éj utolsó árnyába,
Ti falra festett hitvány ördögök...
A szél gyöngén ráz a még csak fű reátok,
Most menjetek, mert majd zúg és üvölt,...

4. G Ü N Y V E R S E K I I I . N A P O L E O N R Ó L

1870 május—1871 január

4. Сатирические стихи о Наполеоне III. Маѣ 1870
г. — январь 1871 г.

4. Vers satiriques sur Napoléon III. Mai 1870. —
Janv. 1871.

PLEBISCITUM. [n. n.]

Borsszem Jankó, 1870. máj. 15., 3. évf. 124. sz. 204. lap.

Szellemes szatira az utolsó népszavazásról, melyet III. Napóleon maga mellett rendeztetett. Vége:

«... Győztem, mellettem szavazott hű népem,
Hogy szófogadó legyen most már szépen
Hágjunk nyakára, az lesz belőle!
És úgy tön, amiként beszéle!

K I S B Ő G Ő S [?] : N A P Ó L E O N H O Z .

Ludas Matyi, 1870. szept. 4., 4. évf. 36. sz. 283. lap.

Kissé döcögő szatira III. Napóleon egész pályafutásáról, köpönyegforgatásairól, zsarnokságáról.

N O M E N E S T N A P O L E O M E N . [n . n .]

Üstökös, 1870. szept. 24. 12. évf. 39. sz. 454. lap.

Epigramma a népszavazást hamarosan követő forradalomról. A császár mondja:

Hétmilljósor kiáltották
Multkor reám: j, ouil ouil ouil
S most hetvenhét milliószor
Én kiáltom: jujuju!

E P L É N Y I M Á R T O N : N A P Ó L E O N I B É K E .

A nép szava. 1870. okt. 16., 3. évf. 42. sz. 340. lap.

Utalás III. Napóleonnak arra a jelszavára, mellyel 1851-ben a trónt megszerezte: A császárság — a béke!... Béke azonban csak akkor lesz, «ha nem lesz e földön többé jogbitorló kaszt.» Műkedvelő vers.

K O N D O R M A R C Z I [?] : F E J E D E L M E K B Á L J A . (F A R S A N G I K É P .)

Ludas Matyi, 1871. jan. 22., 5. évf. 4. sz. 25—26. lap.

Szatira. Ifjú szép Párist bálba vitte az anyja. A sok öreg gavallér közül egyik táncoltatja. De Páris az ifjú Respub. -t kívánja; az földhözvágja a vén gavallért.

Hiszen még csak gyerek,
Már is mint a bika,
Olyan bolond erős
Ez a respublica!

5. PRÓZA ÉS VERSEK A FORRADALMI FRANCIAORSZÁG ÖNVÉDELMI HARCÁRÓL 1870 szeptember — 1871 január

5. Проза и стихотворения о самозащитной борьбе революционной Франции. Сентябрь 1870 г.—февраль 1871 г.

5. Prose et Poèmes sur le combat d'auto-défense de la France révolutionnaire. Sept. 1870. — Févr. 1871.

ERDÉLYI BÉLA: VONJATOK RÁ FÁTYLAT! [VERS]

Képes Világ, 1870. okt. 8., 5. évf. 38. sz. 598. lap.

Műkedvelő vers. Ebből:

Két zsarnok Ábele millió gladiátor! —
Szabadság leplébe burkolt szolgaságért,
Az úgys nagyoknak nagyravágásáért, —
Nem egy szent eszméért hullt el annyi bátor!

SZABÓ NÁNDOR: A NEMZET HARANGOZÓJA. (ÉNEKLI EGY KÖZTÁRSASÁGI FRANCIA HAZAFI.) [VERS]

Magyar Ujság, 1870. okt. 29., 4. évf. 249. sz. (p. 3.)

A gyenge költőnek rengeteg írásjellel megtűzdelt szavaiata, sikerültebb versei közé tartozik. A francia utalás valóban a hazai függetlenségi párt törekvéseit példázza.

— Ide hallgass világ, ha még
Nem hallottál vészharangot!
Megkondítom — félre verem
A legnagyobb harangot.
... — A nemzeti templom: a szent
Népalkotmány kigyúlt s ég! — —

— Szentséget: az igazság,
Szabadság, s testvériség.
... — Hah! Ide, ide nézzetek!
Én nem félek! dolgozom!
— Meggyulladt már a torony is,
De a harangot húzom!! — — ...

BALOGH GYULA: SZABADSÁG BÜLCSEJE ... 1870. [VERS]

Költőmennyek. Szombathely: Bertalanffy ny. 1870. 89. lap.

Jelentéktelen.

B. J. [?]: A MAGYAR IFJÚSÁGHOZ. [VERS]

Magyar Ujság, 1871. jan. 3., 5. évf. 2. sz.

Szabad Magyarország, 1871. jan. 7., 2. évf. 2. sz. 14. lap.

Nehézkes vers, utal a törekvésre, hogy Ausztria-Magyarország avatkozzék a háborúba a francia mellett. Irónikus befejezése: Ha erre nincs erőtlök, legalább csapjatosk melletté lármát.

... Nem csak frank szívének tör e gyllok,
Sebezni kész az minden országot,
Véres elvarcz ez angyal s ördög között.
Mentsük meg az angyalt, a köztársaságot!

Tudjátok, hogy tleték a jövő:
Védelmézzétek hát örökségtek!
A szabadság fényes napját ha kioltják,
Rabjaivá lesztek koromsötét éjnek...

SZEMERE MIKLÓS: POLGÁRTÁRSAIMHOZ. [VERS]

Magyar Ujság, 1871. jan. 15., 5. évf. 12. sz.

Szabad Polgár, 1871. jan. 15., 1. évf. 3. sz. 20. lap.

Szabad Magyarország, 1871. jan. 21., 2. évf. 4. sz. 27—28. lap.

Az emberiség bolond, hogy szolgaságot tűr s újra trónt emel, ha előbb már sikerült ledöntenie. A népek szolidaritását követeli a franciák harcával.

... S ha élet-halál harcot küzd egy nép,
Lobogójához egy testvér se lép!
Majd ha ráborul a halottlepel,
Torán sírálmas hymnust énekel.
... Hajh! te szabadság két testvér-roma:

Lengyel-, magyarnak vérbefult hona!
A küzdőért csak lelked forr, lobog!
Billincsre verve bajnok hű karod!
Közös szabadság, jog, testvériség:
Ragyog s elpattan mint a buborék...

HIADOR [JÁMBOR PÁL]: AMERIKÁHOZ. [VERS]

Közvélemény, 1871. jan. 15., 9. füzet, 102—103. lap.

Hiador újabb költeményei. Pest: Kertész ny. 1871. 163—164. lap.

... Washington népe, testvéred ne hagy el!
Jobb testvéred nincs mint a francia;
Klt nem hevít a földön semmi szépség,

Csak a szabadság Istenasszonya!
Kl zászlód hordja vérpiros kezekkel:
Washington népe! Zászlódat ne hagy el!...

B. P. [?] A GIRONDISTÁK HAZÁJÁBÓL. [TÁRCA.]

Ország-Világ, 1871. jan. 22., 1. évf. 4. sz. 41—42. lap.

Pompás riport Bordeauxból, a nemzetgyűlés székhelyéről: Thiers és a nemzetgyűlés hallatlanul népszerűtlen, tüntetnek ellenük, német kreatúrának tartják, Thiers minduntalan az angol követ-nél húzza meg magát a tömegek elől.

SZABÓ NÁNDOR: FRANCZIAORSZÁG ÉS HÓHÉRJA. (A KÖZTÁRSASÁGI HARCZ ALATT.) [VERS]

Szabad Magyarország, 1871. jan. 28., 2. évf. 5. sz. 35. lap.

Műkedvelő vers III. Napoleonról.

KOMÓCSY JÓZSEF: A FRANC-TIREUR. [VERS.]

Gyorsposta, 1871. febr. 27., 1. évf. 47. sz.

Ország-Világ, 1871. febr. 26., 1. évf. 9. sz. 97. lap.

A családjától búcsúzók, harcba induló franc-tireur lelkes szaválata. Refrén a Marseillaise első sora. 2. szaka:

Foitsd'el a könnyet, Frankhon lánya!
Ah! úgy fáj ölelő karod!
Lásd, a falu, az ország lángba,
S te lángom oltni akarod?
Nézd kisfiúnk kipirult arcát;

Mi biztatón mosolyog!
Megvívjuk a szabadság harczát.
Igen! ez katona-dolog:
Allons enfants de la patrie!

•Mutatvány a »Rokonhangok« című albumból, melynek tiszta jövedelme a francia sebesültek és károsultak javára fordítottatik. — Ezt az albumot sem könyvtárainkban, sem Petrik könyv-szetében nem találjuk, alighanem terv maradt.

UGRON GÁBOR: GARIBALDI FŐHADISZÁLLÁSÁN. (CHALON SUR SAON, FEBR. 16.) [TÁRCA.]

Vasdrnapi Ujság, 1871. febr. 26., 18. évf. 9. sz. 111. lap.

Hogyan fogadják a szabadságharcosokat a francia lakosság különböző osztályai, rétegei. A munkások, iparosok lelkesen, a parasztok egykedvűen.

UGRON GÁBOR: GARIBALDI CSALÁDJA FRANCZIA ZÁSZLÓ ALATT. (MACON, 1871. MÁRCZ. 20-ÁN.) [TÁRCA.]

Vasdrnapi Ujság, 1871. apr. 2., 18. évf. 14. sz. 167—168. lap.

A nagy olasz forradalmár és fia a francia köztársaság önvédelmi harcában sereget szerveztek; az író is csatlakozott ehhez a nemzetközi hadtesthez.

KISS JÓZSEF: GALAMBPOSTA. [VERS]

Képes Világ, 1871. [márc. 1.] 6. évf. 5. sz. 77. lap.

A francia menyasszony galambpostával üzen Párisban harcoló kedveséhez. A költő összes verseinek gyűjteményében nem található.

...Csapj le éjszakára
Párizs várlokára,
Repülj a legdelibb
Katona vállára.
...Szenvedünk! — mondd neki,
Veszünk ízről-ízre;

Haldoklunk naponként
Minden jövő hírre.
Búba vész, elhervad
Remegő arája:
Vesszen mind! csak egy ne!
Franczlák hazája!

KISS JÓZSEF: BALLADA. [VERS.]

Képes Világ, 1871. 6. évf. 13. sz. 201. lap.

Sedán után Garibaldi olasz önkénteseket visz a francia szabadságharc segítségére. A nápolyi leány hiába várja vissza szeretőjét. »Ah, hiába estek el?« A költő összes költeményei közt nem található. — Szépek a Garibaldi zászlóbontásáról szóló szakok:

Tépett zászló függ a ház faláról,
Suttogni kezd, meglibben magától.
Rémséges jajt hoz az esti habdagály:
— Népszabadság prófétája, talpra állj!

Fel a zászlót sugár árbócfára!
Egész világ piruljon láttára!
Megyünk, fiúk, ha ezren, ha egyedül.
Népszabadság! van ki érted még hevül!...

MIKSZÁTH KÁLMÁN: A KEDVES GAILLARD APÓ. [ELBESZÉLÉS.]

Ország-Világ, 1871. máj. 21., 28., jún. 4., 1. évf. 21—23. sz. 248—249., 260., 272—273. lap.

Egy öreg páisi táncmesterről, aki léghajón a vogesi hadsereghez száll, franc-tireur lesz, mindíg derűs, könnyed, de hazájáért feláldozza életét. Az író összes művei közt nem szerepel.

SZERDAHELYI ADOLF: EGY MAGYAR FRANC-TIREUR SZÍVTÖRTÉNETE. [REGÉNY.]

Nagyvárad: Hügel ny. 1871. 146 lap.

A hírlapi előfizetési felhívásokból kitűnik, hogy a könyv jövedelme a francia sebesültek javára volt szánva. A kiadvány adatai Petrik: Magyar könyvészetéből. Budapesti nagy közkönyvtárainkban a mű ismeretlen. Mint fentebb Komócsy verséből látszik, az egykorúak a franc-tireurt szívesen tekintették szerelmes, családias romantikus hősnek. A mű címe sejteti, hogy francia földön élő magyart állít e szerepbe.

LÜLEY JÁNOS: AZ OSTROM ALATT. [ELBESZÉLÉS.]

Katholikus Néplap, 1872. márc. 30.—ápr. 6., 27. évf. 13—14. sz. 99., 106. lap.

Szerelmi történet az ostromlott Párisban.

RÉDIGER GÉZA: EGY FRANCZIA GONDOLATAI A CSATÁK ZAJÁBAN. 1—3. [VERSEK]

Költemények. Székelyudvarhely: Becsek ny. 1875. 63—67. lap.

Kétségtelenül még a háború idején kelt gyenge versek. Lendület csak a 2.-ban van: látomás a szabadság közeledéséről. A 3. a Marseillaise ritmusára íródott, refrénje: Éljen a köztársaság. — Az egykorú monarchia-ellenesség emlékei.

6. PRÓZA ÉS VERSEK

PÁRIS VÉDELMEÉRŐL, MINT A NÉPSZABADSÁG ÜGYÉRŐL

1870 november — 1871 február

6. Проза и стихотворения о защите Парижа и о народной свободе. Ноябрь 1870 г.—февраль 1871 г.

6. Prose et poèmes sur la défense de Paris et la liberté du peuple. Nov. 1870. — Fevr. 1871.

PÁRIS ELESTE. [VEZÉRCIKK] [(=). JELZETTEL.]

Debrecen (Debrecen), 1871. jan. 30., 3. évf. 21. sz.

„... Jan. 28-ika gyászba borítá Európa népeit, gyászolják Párist, Párisban a francia nemzetet, s a francia nemzetben a népszabadságot, s míg mi gyászolunk, addig a fanatizált nép Berlinben alleluját zengedez s mámorában e szegény nép nem akarja megérteni azt, hogy amíg Páris eleste felett öröm ének kél ajkain, az a német nép szabadságának gyászéneke is egyszersmind. A további lapszámokban is irodalmi értékű vezércikkek e tárgykörben. A sajtó figyelmen kívül hagyta azt, hogy nem a párisi nép, hanem az áruló kormány kapitulált.

PÁRIS ELESTE. [VEZÉRCIKK] [n. n.]

Politikai Ujdonságok, 1871. febr. 1., 17. évf. 5. sz. 49. lap.

A német maga is fél győzelmétől, azért nem vonul be Párisba. A jövő attól függ, milyen a Bordeauxba összeülő új nemzetgyűlés. De: „Az a körülmény, hogy az új sütetű német császárság nem fél a francia köztársaságot elismerni, Európára nézve semmi esetre sem lehet hízelgő jelentőség. Vagyis az új köztársaságban már a reakció kerekedett felül.

JÓKAI MÓR: FRANCIAORSZÁG AZÉRT NAGYNAK MARAD. [VEZÉRCIKK]

Igazmondó, 1871. febr. 5., 4. évf. 6. sz. 45—46. lap.

A Tisza-párt heti néplapjában. „Páris capitulált a németeknek, de azért nagy marad, mert szabad és köztársaság.” (Jókai felfogásával szemben, a radikális sajtó az említett eseményben a szabadság ügyének bukását látja s a következmények ezt a felfogást igazolták.)

HALÁSZ DEZSŐ: GALAMBPOSTA. (AZ OSTROM NAPJAIBÓL.) [VERS]

Fővárosi Lapok, 1871. febr. 5., 8. évf. 29. sz. 127. lap.

Könnyen folyó, de gyenge vers a háború ellen.

... Két zsarnok úr parancsszavára
Megindult ím a vérnek árja,
S a vértenger visszlényeképen
Pirosló fényt látunk az égen!...

SZABÓ NÁNDOR: PÁRIS ELESTE. (1871. FEBR.) [VERS]

Szabad Magyarország, 1871. febr. 18., 2. évf. 8. sz. 60. lap.

„Meggyengült az Isten karja
Jaj! hát nem bízhatunk benne!

ÚJ HELYZET. [VEZÉRCIKK] [n. n.]

Politikai Újdonságok, 1871. febr. 22., 17. évf. 8. sz. 89. lap.

Az új német császárság reakciósabb lesz és veszélyesebb, mint a bukott francia. Szomorú, hogy Franciaországban valószínű a királyság felállítását az Orleans-i házzal. Ily értelmű, de kevésbé színvonalas vezércikk még a 10—12. számokban.

HEGEDŰS ISTVÁN: PÁRIS. [VERS]

Fővárosi Lapok, 1871. márc. 1., 8. évf. 49. sz. 225. lap.

A poroszok párisi bevonulása kapcsán hosszú, gyenge vers. — Páris a szabadság szülőhelye. Bukásának gyalázata fel fogja ébreszteni az erőket a népjog és népszabadság ügyéért.

SZABÓ NÁNDOR: A FRANCZIA NEMZETHEZ. 1871. (AJÁNLVA GAMBETTA LEONNAK.) [VERS]

Szabad Magyarország, 1871. márc. 4., 2. évf. 10. sz. 75—76. lap.

A magyar szabadságharc dicsőségét, szenvedéseit és ámulás által történt bukását méri össze a franciák szabadságküzdelmének azonos lefolyásával.

Tartson együtt minden nép a világon,
S megtöri zsarnokait!

K. J. [?]: PÁRIS BUKÁSA UTÁN. [VERS]

A nép szava, 1871. márc. 12., 4. évf. 11. sz. 84. lap.

Lelkes műkedvelő vers; vége nyilván a hazai szélső bal köztársasági és függetlenségi vágyait fejezi ki.

TIHAMÉR [?]: A PÁRISI HÍRLAPOK S AZOK MUNKÁSAI AZ OSTROM ALATT. [TÁRCA]

Typographia, 1871. máj. 20., 3. évf. 15. sz. 57. lap.

A német ostrom alatt a párisi nyomdászok — mialatt munkájukat is folytatták — nemzetőrök lettek. Zászlójuk mindig a legveszedelmesebb pontokra került, el is vérzett. »A nép« a munkásosztály, mely midőn a gloire embereinek »Berlinbe« ittas kiáltása tölté be Páris utcáit, a béke mellett tüntetett, most mint egy test szállt ki a sikra s felajánlá életét a védelmi harcra... A munkás osztályból lettek Páris első nemzetőrei. — A nyomdász szaklap a párisi Kommunről egy szóval sem emlékezett meg, a rendőri nyomás alatt, de a Kommun bukása után e cikkel áldozott a hős párisi munkások emlékének, akik elestek — a német ostrom alatt.

BENEDEK ALADÁR: FRANCZIAORSZÁGHOZ. (1871. FEBRUÁR.) [VERS]

Szabad Polgár, 1871. jún. 4., 1. évf. 23. sz. 186. lap.

Ez az emelkedett hangú elégia a legszebben fejezi ki azt a rémületet, melyet Páris kapitulációjának híre s a fegyverszünet keltett a demokratákban: a köztársaság és az európai szabadság ügyének bukását látták Franciaország meghódolásában.

Eldobták a fegyvert, mielőtt
Győztetek volna, vagy meghaltatok!
S bár veszésétek szörnyű sok vala,
Egy világ szeme csüggött rajtatok.
Egy világ szeme, mely várt és remélt,
Várt mindent! és ti visszaléptetek.
Ha Géníusztok megbocsát ezért,
Mi sem ítélünk el úgy titeket.
... Eldobták a fegyvert, melyen a
Szabadság lelke kopott gyászban ült.

... Mindenütt
Ujjong a kishit s a rút szolgálaj;
Títokban lármás ünnepet csap a
Nyers kény...
... Eldobták a fegyvert s e világ
Gyalázatára új mezt adtatok!
Tudjátok-e majd ezt letépni még,
Teremtve újra egy ily nagy napot?!
Mert ez lesz az, melyen a föld java
Győz, vagy hal! s nem mint most ti tettetek...

ZALÁR [JÓZSEF]: A LÉG HAJÓSA. [VERS]

Ország-Világ, 1871. okt. 22., 1. évf. 43. sz. 506. lap.

Franciaország már többször:

A köztársaság szent kardját kivonja,
S holnap király- és császárok bolondja...

A Páris ostromakor először katonai célokra használt léghajózás jelenik meg irodalmunkban e helyes politikai felfogású, de közepes versben.

TAKÁCS JENŐ: PÁRIS OSTROMA. (1870) [VERS]

Költemények. Győr: Czeh ny. 1872. 65—68. lap.

... hogy egy művelt nép más társait
Rombolja, ölje, majd hihetlen az.
De fájdalom! a legkínosb való...

7. VERSFORDÍTÁSOK AZ 1870—71-IKI HÁBORÚRÓL

7. Переводы со стихов о войне 1870—71 гг.

7. Traduction de poèmes sur la guerre de 1870 — 1871.

HUGO VIKTOR: ALLEGORIA. FORD.: RÁCZ MIHÁLY.

Nagyvárad, 1871. febr. 15., 2. évf. 37. sz.

Oroszlán és medve találkoznak a cirkusz porondján, hogy megverekedjenek a római császár színe előtt. Az oroszlán szól: »Te küzdeni akarsz egy cudar Néróért?« Az ő szemhunyorítása parancs, hogy vak dühvel rohanjunk egymásra? ... Ővé a gyönyör és mienk a győzelem ... Vadak vagyunk s hozzá nyomorult bolondok. Csepp eszünk ha volna, szövetségre lépnénk s azt a bitang császárt darabokra tépnénk.

PÁRIS ALATT... (TÓT NÉPDAL.) FORD.: MIKSZÁTH KÁLMÁN. [VERS]

Vasárnapi Ujság, 1871. febr. 19., 8. évf. 8. sz. 100. lap.

Rejtelmes eredetű vers, melyet M. K. Ujzsélyről (Nógrád vm.) küldött be a lapnak, mint a tót népköltészet legújabb termékét, mely időszerű eseménnyel foglalkozik. Az író összes művel közt nem szerepel. Katonadal, időszerű vonatkozás nélkül.

LAPRADE, VIKTOR DE: A GÖRÜGÜKHÖZ, KIK ELJÖTTEK FRANCIAORSZÁGÉRT HARCOLNI. FORD.: HEGEDŰS ISTVÁN. [VERS]

A hon. 1871. febr. 10., 9. évf. 33. sz.

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. febr. 18., 1. évf. 7. sz.

Vasárnapi Ujság, 1871. febr. 19., 18. évf. 8. sz. 94. lap.

Közvélemény, 1871. febr. 20., 11. füzet, 124—125. lap.

Nehézkes fordítás. Érdekes emléke a hazai érdeklődésnek a népek nemzetközi szabadságtörévése iránt.

HUGO VIKTOR: 1. PÁRIS FALAIN MEGSZÁLLTAKOR. 2. POROSZ HULLÁKAT LÁTVA ÚSZNI A SZAJNÁN. 3. BETEG GYERMEKNEK AZ OSTROM ALATT. 4. FRANCIAORSZÁGHOZ. 5. HALOTTAINK. 6. A FEUILLANTES MELLÉ ESETT BOMBA. (A SZÜRNYŰ ÉVBŐL.) [VERSEK]

Szász Károly műfordításai. Bp.: Ráth 1873. 169—181. lap.

A hódító, imperialista háború elleni versek gyenge fordításai.

A 3-6. alattiak: Anthologia a XIX. sz. francia lírájából I. Bp.: Kisfaludy Társ. 1901: 261—265, 298. lapokon is.

HUGO, VIKTOR: BETEG GYERMEKNEK. (HUGO VICTOR L'ANNÉE TERRIBLE-JÉBŰL.) FORDÍTOTTA: HEGEDŰS ISTVÁN.

Fővárosi Lapok, 1872. aug. 14., 9. évf. 18. sz. 801. lap.

8. VERSEK A HÓDÍTÓ NÉMET CSÁSZÁRSÁG SZÜLETÉSÉRŐL

1870 szeptember — 1871 március

8. Стихи о рождении захватнической немецкой империи. Сентябрь 1870 г. — март 1871 г.

8. Poèmes sur l'avènement de l'empire conquérant allemand. Sept. 1870. — Mars 1871.

NÉMET DIADALÉNEK. [n. n.]

Borsszem Jankó, 1870. szept. 11., 3. évf. 141. sz. 388. lap.

Gúnyvers a franciakon túlerővel aratott győzelemről. Ügyes, éles. Utolsó szaka:

Trónjáról a frank zsarnokot
Ledobtuk emberül,
De a mienk — jucharelssassa
Csúnyán nyakunkon ül.

GUTTA [?]: VOLNÉK CSAK ÉN ...

Magyar Ujság, 1870. okt. 20., 4. évf. 241. sz.

Alkaioszi óda. Ha a költő volna a poroszok királya, most győzelmesen megvalósítaná a világbékét és a felvilágosodást.

Bismarck et le roi Guillaume : Nous avons eu la chance de démolir le trône de l'empereur. Mais hélas, nous avons établi celui de la république ! (D'un journal satirique de l'époque)

Бисмарк и кайзер Вильгельм : «Императорский трон благополучно свергнули а республиканский же подняли, ай, ай, ай !» (Рисунки из юмористического журнала того времени)

A párisi bourgeois.

Béke idején ilyen volt.

A háboru előtt kissé megfogyatkozott.

A párisi bourgeois.

Békekötéskor ismét magához tért.

A commune azonban csakhamar ezt csinálta belőle.

Borszem Jankó. Pest, 1871. 174. sz. .

*Le bourgeois parisien en temps de paix, pendant la guerre, après le traité de paix et pendant la Commune.
(D'un journal satirique de l'époque)*

*Парижская буржуазия в мирное время, во время войны, после заключения мира и во время Коммуны.
(Рисунки юмористического журнала того времени)*

Thiers à Bismarck : Je te remercie de nous avoir délivré de la tyrannie. Mais maintenant délivrez nous de cette grande liberté. (D'un journal satirique de l' époque)

Тиер Бисмарку : «Благодарю за освобождение нас от тираннии. Ну, а теперь освободи нас и от этой большой свободы!» (Рисунки юмористического журнала того времени)

Le jeu des oeufs de Pâques des enfants européens. (D'un journal satirique)

Пасхальная игра в яйца европейских детей. (Рисунки из юмористического журнала того времени)

Szövetség-alkut kötne igaz szívem
Köztársaság, vagy fejedelmi állam
Legyen bár társam szája: én csupán
Karólíve járó becsületjét nézném...

De ennek az álomnak megvalósításához még a burkus király is kicsi.

G...TA [GUTTA] [?]: EGY SZÓ A MAGA IDEJÉN.

Magyar Ujság, 1870. okt. 21., 4. évf. 242. sz.

Szatira alkalosi óda formájában. Utolsó sora a burzsoáziára utal.

Most, most! Királyok, most igyekezzetek
Használni gyorsan drága időtöket
Ama rajongó népek ellen
Melyek a szent koronát imádni
Felejtik is már, s büszke negédjüket
Talán maholnap trónotok ellen is
Fordulva, rút polyp-karokkal
Törhetik össze a két erekljét.
Ha nem vigyáztok, baj lehet és veszély,
Mert lám! e népek kezdik a módokat
Tanulni immár, mint lehetne
Boldogul élniök ön fenségben.
S úgy látszik, őket nem csak az érzelem
Vezérli többé, értelem is vegyül
Sok és nagy gondolatjaikba,
És papirosra merik nyomtatni.
... Kezdjétek azzal véd-művetek sorát,
Hogy a szabad szó- s eszme kinyomtatást

Hatalmatok e vész-csírát —
Irgalom és könyörület nélkül
Nyomjátok ismét vissza a semmibe;
S aztán a rend-hű gondolat öreül:
Állítsatok fel újra cenzort,
A ki az ész ereit lekösse.
... Avagy ha már nincs igazi kedvetek
A censurának gyorsan előzetes
Szellem nyíró művészetéhez,
Járjatok akkor e másik úton:
Sajtó törvénytek szabjon utólagos,
De oly rettentő nagy fenytékeket,
Melyektől az író remegvén:
Gondolatit maga halva szülje.
Eképpen aztán szent lesz a békesség,
Kappan szellemtől bizton aludhatik
Minden valódi hű keresztény
Fejdelem — és aranygyapjas rend.

KUTSCHKE LEGÜJABB VERSE. [n. n.]

Borsszem Jankó, 1870. dec. 18., 3. évf. 155. sz. 536. lap.

Kutschke: költött alak, porosz közkatoná, akinek nevében háborús strófákat költött a német sajtó. — Elfogtuk Napóleont, a frank tirannust, valójában azonban most magunknak fogtunk császárt.

SZABÓ GÉZA: SZEGÉNY FRANCZIA FOGOLY.

Lámpás, 1871. jan. 7., 2. évf. 1. sz.

Szabad Magyarországn, 1871. jan. 21., 2. évf. 4. sz. 28—29. lap.

A hős francia sebesülten nem törődik a porosz, hagyja kínlódva halni, mert a zsarnokságnak soha sem volt szíve... Műkedvelő vers.

NAGY BÖGÖS [KÁLMÁN FARKAS]: PRÓFÉTZIA!

Ludas Matyi, 1871. febr. 5., 5. évf. 6. sz. 41—42. lap.

Szatira a sajtónak a kormány iránti szolgálkúságáról. A magyar lapok, most még a kormány-lapok, a Reform, a Pesti Napló is a franciát dicsérik. De csak intés kell Bécsből és a burkust fogják dicsérni, mert már azzal kezd melegezni az osztrák diplomácia. — A vers jellemző a magyar függetlenségek ellenszenvére a német orientációval szemben, melyben helyesen látták eleve a magyar szabadságtörökvések gátját.

UDVARDY GÉZA: A DIADAL NAPJÁN.

Vasárnapi Ujság, 1871. márc. 19., 19. évf. 12. sz. 142. lap.

A német császár berlini ünnepélyes bevonulásáról. Erős szavakkal fejtegeti, hogy mindebből a népnek csak a szenvedés jutott.

ABRÁNYI KORNÉL, IFJ.: GERMÁNIAHOZ.

Ország-Világ, 1871. márc. 26., 1. évf. 13. sz. 146. lap.

Hosszú, nehézkes költemény. — A francia nagyhatalomnak buknia kellett. De el kell múlnia a most hatalomra jutott germán császárságnak is, mely rosszabb az előbbinél és uralomra juttat minden rossz emberi tulajdonságot.

9. GARIBALDI ÉS VICTOR HUGO VERSES ÜNNEPLÉSE

1871 március — július

9. Празднование Гарибальди и Виктора Гюго в стихах, март—июль 1871 г.

9. Célébration de Garibaldi et de Victor Hugo en vers. Mars—Jul. 1871.

A FRANCZIÁK ÉS GARIBALDI. [n. n.]

Bolond Miska, 1871. márc. 26., 12. évf. 13. sz. 51. lap.

A francia köztársaságért összegyűlt nemzetközi önkéntes hadsereg vezérét a bordeauxi reakciós nemzetgyűlés botrányos körülmények közt nem engedte felszólalni; forradalmár seregét feloszlatták. Erről e kis gúnyvers:

Mikor tenni kellett:
Ültek, csókolgáltak.
S mikor szólni akart,
Majd hogy ki nem dobták.

ZALÁR [JÓZSEF]: AZ EMBERISÉG HŐSE.

Ország-Világ, 1871. márc. 19., 1. évf. 12. sz. 134. lap.

Fenti eseményről, bús hangon, Garibaldit ünnepelve.

ZALÁR [JÓZSEF]: A «CHATIMENTS» KÖLTŐJÉHEZ.

Szabad Polgár, 1871. jún. 11., 1. évf. 24. sz. 195. lap.

Viktor Hugóról, ki a címbeli verskötetével bélyegezte meg száműzetésében III. Napóleon bitorlását. Ennek bukása után tért haza.

... Szent átkaid beteljesültek,
Földönfutó az átkozott!
De búcsúzóul nemzetének
Szívébe tört dőf — úgy-e érzed?
Téged talált a gyilkos ott!

Mivel kötőd be e sebet most?
Meggzólal-e még kobozod?
Ahl még csak most dördül meg benne
A bosszúálló isten lelke!
Reszkettek úgy-e zsarnokok?

ZALÁR [JÓZSEF]: HUGO VICTORHOZ.

Ország-Világ, 1871. júl. 2., 1. évf. 27. sz. 314. lap.

Azonos előbbivel.

10. VERSEK AZ 1870-IKI FORRADALOM IDEJÉN A MAGYAR ÉS A VILÁGSZABADSÁGRÓL

1870 szeptember — 1871 április

10. Стихи времен революции 1870 года о венгерской и о мировой свободе. Сентябрь 1870 г.—апрель 1871 г.

10 Poèmes du temps de la révolution de 1870. sur la liberté de la Hongrie et du monde. Sept. 1870. — Avril 1871.

PETÁK DANI [?]: BARÁTIM KÖZT!

Lámpás, 1870. szept. 25., 2. évf. 58. sz.

Avatott költő igen szép verse.

De míg kezünkben csörg a serleg,
Csörg a billincs a népeken!
A zsarnokok még ünnepelnek,
Sanyargatnak könyörtelen!
De a népek csak szétszakítják
Egykor tán a billincseket. —
Igyunk rá, érted szabadság,
Érted e megtölt serleget!

Igen, fel fog riadni, kelni
A nép s szétzúzza zsarnokát,
Hallván költőt énekelni,
A szabadság e napjait...
Töltsétek meg még egyszer s újra,
Igyunk most valamennyiér!
Hia lezörren a népek láncza —
Úgyis bor helyt foly — ámde vér!

SZABÓ NÁNDOR: A MAGYART NE FÉLTSD!

Magyar Ujság, 1870. nov. 3., 4. évf. 252. sz.

Igazmondó, 1870. nov. 20., 3. évf. 47. sz. 360. lap.

Lámpás, 1870. dec. 11., 2. évf. 68. sz.

Szabad Magyarország, 1871. nov. 26., 2. évf. 48. sz. 371. lap.

A nép szava, 1871. nov. 26., 4. évf. 48. sz. 398. lap.

A műkedvelő költő sikerült verse, friss hangú : Európa vén föld, zsarnoksággal van bevetve, a nép csak tövist arat.

Új magot e földbe:
A szent szabadságot!
S új gazdát e földnek:
A nép-uraságot!
... Oh, Isten! Te népek
Ura! Jó Istene!

Mildön az új gazda
Új magot hintene
S eljöne a vihar,
Gátolván a vetést:
Csak más népet segíts;
Te a magyart ne féltsd!

SZ. [SZABÓ] NÁNDOR: ÚJ GAZDÁT!

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. febr. 18., 1. évf. 7. sz. 51. lap.

16 első sora »A magyart ne féltsd« c. versnek.

KONDOR MARCZI [?]: NABUKODNOZOR.

A nép szava, 1870. nov. 6., 3. évf. 45. sz. 364—366. lap.

Bibliai fedőnévvel szatira a magyar királyságról. III. Napóleon bukására utalva, jósolja:

Bülszke nagyok s nagy királyok,
Ingadozik koronátok,
S az idő halad...

OZOR [?]: EURÓPÁHOZ.

Lämpás, 1870. dec. 11. 2. évf. 68. sz.

A porosz Páriszt ostromolva, az európai népek szabadságát fenyegeti. Keljenek fel s akkor:

A zsarnok trónok halomra dűlnek
Mint nádszálak a zivatar után...
A trónüledékek romjaiból
Felénk egy szebb s dicsőbb kor mosolyog,
A szabadságnak ihlett szelleme... stb.

V.: KARÁCSONY ESTE.

Ellenőr, 1870. dec. 25., 2. évf. 101. sz.

Az Úr előtt Mars és a Béke vitáznak. Eldönti az Úr: Békének, háborúnak egyaránt van előnye, hátránya. A folyamatos vers vége:

De ám magasztosb cél van itt kítűzve,
A béke, harczt itten eszköz csupán,
S mint akit folyton rögeszméje űzne,
Az ember tör a magas cél után.

Békébe', harcztba' nyomort s rosszat tűrve,
S előbb, utóbb, de el is éri ám:
S bár sok, amit céljokért áldozának,
Olcsó ár az a — világszabadságnak.

ZALÁR [JÓZSEF]: TÓVÖLGYI TITUSZNAK.

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. jan. 14., 1. évf. 2. sz. 14. lap.

Király- és pápaellenes, köztársasági vers, hivatkozik Rákóczi, Kossuthra. Verstárgyakat keres, eközben érinti az új francia köztársaságot és az új német császárságot:

...Vagy az újdonsült császárnak
Díadalmas útja közben,
Koronáját, melyet az úr
Asztaláról vett, leköpjem?

Avagy a vérözön földjét,
A hősök köztársaságát
Üdvözöljem? — Ah! szívem csak
Fájni tud, hogy annyi gyászt lát!

T...CS F...CZ: NEM JÁRT LE A CSODÁK KORA.

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. febr. 25., 1. évf. 8. sz. 62. lap.

Ne mondjátok, hogy a csodák kora lejárt,
Hajdan porból — és ma emberből lesz féreg,
Amely csúszik, mászkál, ha rá fény sugárzik...

...Akkor jár le majd a csodáknak kora,
Ha a nép-jog fölött zsarnok ülni nem mer,
Ah, akkor egyedül te lész csodálandó,
És minden dicsőség téged illet — ember!

SZABÓ NÁNDOR: ISTEN JELENLÉTE.

Mulattató (A Magyar Néplap társlapja), 1871. márc. 17., 3. évf. 11. sz.

Igazmondó, 1872. jan. 7., 5. évf. 2. sz. 17. lap. [Isten a nép között cimen.]

Hatszakasos friss hangú dal. Ebből:

Ott vagy te a néppel,
Midőn dúl a zsarnok, —
S midőn félreverik
Rá a vészharangot.
Ott vagy te a néppel,
S karod védelmezi

Midőn a szabadság
Zászlóját lengeti!
Ott vagy te a néppel
Isten! — Hála neked!
— Győz! Győz a szabadság!
Vele énekeled...

IMREFI JÁNOS: THEAFÖZÉSKOR.

Szabad Polgár, 1871. ápr. 23., 1. évf. 27. sz. 132. lap.

Spirituszláng fölött melegszik a víz a teáskatlanban. A költő arra gondol: a víz a nép, a kék láng a zsarnok fejedeleme.

... A láng mindjobban terjed szerteszéjjel,
És a kis katlan elzárt belsejében
Nesz támad, mintha egy hang esdekelné.
És a hang terjed és erősbül folyvást,
Először halkán, mint a méhe-zsongás,
Majd mint az égnek távoli dörgése,
... S az elfojtott víz vadul zúgva, forrva
Emészti ott benn önmagát.
A szilaj kínok folyton nőnek,

Nekiront az izzó fedőnek;
De nem bír vele, hasztalan!
A kékes láng mind nagyobb léssen,
A kis üstön túlcsap egészen,
Lobogni mind jobb kedve van.
— De íme, ép e pillanatban
A fedő egyet mozdul, pattan,
S a víz a katlanból kirontva,
A lángot egy percben kioltja...

11. PONYVA HISTÓRIÁK A FRANCIA HÁBORÚRÓL, KÖZTÁRSASÁGRÓL ÉS A PÁRISI KOMMÜNRŐL, 1870—71.

11. Дешевая литература о французской войне, о республике и о Коммуне.

11. Feuilletons sur la guerre française, sur la république et sur la Commune.

ALMOSI JENŐ [PETRUS JENŐ JÁNOS]: A FRANCZIA-POROSZ HÁBORÚ, VAGY: MI LETT AZ ÖT CSUDAGYERMEKBŐL. TUDOMÁSUL ADJA VERSEKBEN — —. DEBRECZEN: TELEGDI 1870. 8 LAP.

Adatai csak Petrik könyvzetéből ismertek.

A FELFUVALKODOTT BURKUS KIRÁLY, KI ROKONÁT SPANYOL KIRÁLYLYÁ AKARVÁN TENNI, AZ EGÉSZ NÉMET NEMZETET, FIATALT ÉS ÜREGET FEGYVER ALÁ PARANCSOLTA, A FRANCZIÁKRA VEZETTE, ÉS MÁR IS 500,000 EMBER VÉRÁLDOZATTÁ LETT A KORONA ELNYERÉSÉÉRT. A LEGNAGYOBB VÉRONTÁS, MIÓTA A VILÁG ÁLL! [CÍMLAPON CSATAKÉP.] PEST: BUCSÁNSZKY 1870. 8 LAP.

... Német császár akart Vilmos király lenni,
Őt a ravasz Bismárk azzá készült tenni.
... Napóleon tehát a hódító ellen
Hadat izent rögtön, erre volt kénytelen,
A világ szabadság s népek érdekében,
S a dicső francia nemzetnek nevében.
... Itt kezdődött ama megrendítő dráma,
Két művelt nemzetnek elpusztulására.
Egyiket ugyan a dicsőség vezérli
Keblét a szabadság szent tüze hevíti,

És ez a francia, míg a másik csupán
Mint hódító s zsarnok áll csata placzán.
Amaz a népeket hívja szövetségre,
Hogy szabadságukat elérhessék végre;
Emez a porosz... [Bismarckot ördögnek nevezi!]
Kik rabigát hoznak Nyugot nemzetére,
Hogy a szabadságnak lehet is elfojtsák,
S a világosságot végképpen kioltásák.
Vész jelek ezek s elboríták egünket,
Oh hatalmas Isten! véd meg nemzetünket!...

Ugyancsak 1870 augusztusában, Sedan előtt íródott, mert a francia vereségekről szól ugyan, de a császárságot még fennállónak tudja.

SZÖLLŐSY MIHÁLY: A FRANCZIA-POROSZ HÁBORÚ TÖRTÉNETE. VERSEKBEN. DEBRECZEN: TELEGDI 1870. 8 LAP. [CÍMLAPON III. NAPÓLEON LOVAS KÉPE.]

A halál angyala leszállott a földre,
Ismét vértől piros a mezőnek zöldje,
Rombolás, enyészet száll a városokra,
A nép öl egymást, miért? alig tudja,
Két hatalmas főnek tetszett az ilyen
Ők czivakodnak a drága dicsőségen.
... Spanyolország régi, boldogtalan ország,
Melynek népét fejedelmek elnyomták,
Végre lerázta a rabigát nyakáról,

Izabel királynét elűzve trónjáról,
De e boldogtalan, sokat szenvedett nép
Még mostan sem ismerte fel jól helyzetét,
Ahelyett hogy köztársasággá lett volna,
Újra királyt akar ültetni a trónra...
... Napoleon a fővezérséget letette,
Mivel eddig a csatákat elvesztette,
Csakhogy ezzel a nép meg nem elégszik,
Úgy hogy őt már többé császárnak sem nézik...

Fenti szemelvényekből kitűnik, hogy a kiadvány kelte 1870. aug., tehát Sedan előtti időpont, a forradalom előtt.

NAPÓLEON CSÁSZÁR ELFOGATÁSA A POROSZOK ÁLTAL, VAGY : AZ ÜLDÜKLÉS ÉS HŐSIESSÉG PÉLDÁI SZEDÁN VÁRÁNÁL 1870-İK SZEPTEMBER 1-SŐ ÉS 2-ÁN. II. PEST : BUCSÁNSZKY 1870. 8 LAP. [CÍMLAP BELSŐ OLDALÁN CSATAKÉP.] [n. n.]

Az Orsz. Széch. Kvtárban. I. száma ismeretlen. — A csata leírása képzeleti. A franciák iránt elfogultan barátságos, ezért még »Mak Mahone«-t is a »népszabadság« védőjének nevezi a szabadságellenes poroszokkal szemben. III. Napóleon zászlóinak feliratául ezt teszi :

»Szabadság, testvériség és az egyenlőség!
Franciaországban minden szív ezért ég...

Végül mégis beismeri a császárról, azért bukott el, mert :

Nem bízott népében, csak katonáiban,
Nem keresett bástyát jog és alkotmányban...
Azért ezen földnek hatalmas urall
Legyetek népetek valódi atyja!

És el ne bizzátok soha magatokat
Csupán hatalomra építve tróntokat;
Mert a koczka fordul, eldőli a hatalom
Íme példa reá Lajos Napóleon...

A NEMZETEKET NEM LEHET ELNYOMNI, VAGY : A FRANCZIÁK NAGY GYŐZELME A PÁRISBÓLI KIROHÁ-NÁSKOR A BURKUSOKRA, 1870 NOVEMBER 30-ÁN, DECEMBER 1. ÉS 2. PESTEN : BUCSÁNSZKY 1871. 8 LAP. [Címlapján léghajó és postagalambok rajza.]

A francia tábornokok árulók voltak, Páris körülzárva éheznek, a német egyre győz. A köztársasági kormány azonban a felkelő népből új sereget szervez Párisban.

Míg kívül a hős jó öreg Garibaldi
S tőle elválhatlan fia a Menotti
Szabad vadászokkal s felfegyverzett néppel
Élet-halál harcot vítt az ellenséggel...

Páris csak léghajókkal közlekedik a vidékkel. Nagy a drágaság, az éhezés.

Már egy macska sem volt az egész városban
Megettek százazret a külső sáncokban.
A szegényebb nép már patkányhúst is evett
Sőt nem vetette meg a piszkos egeret.
Só helyett puskapor járt a táborban
De nem tört ki ezért senki panaszkban.
Hanem készült a hon ellensége ellen
Állván éj s naponta szüntelen fegyverben...

Ekkor Dükrot egy nagy bátor sereg élén,
Megállott a híres Konkordia terén;
És mint egykor Zrínyi Szigetváriban tévé
Lelesült csapatát ottan megeskete...
»Párisi dicső nép! mely a szabadságért
Ontottál tengernyi nemes hazafivért
Nézzetek szemembe mostan, nem remegek
Hanem egyenesen a burkusra megyek...

Páncélvonal alkalmazásával áttöri a német frontot, megtépázza a porosz király babéralt :

Intő példaul, hogy a nemzet tiplóra
Eljöhet egyszer a bosszú órája...
Ezen győzelem a népjogok győzelme
A nyers erő felett, s vidul rá az elme...

Remélhető, hogy a burkus király

Páris alatt talál talán Moskaujára
Szabadság szerető népeknek javára
... S akkor Európa megbosszulva lészen.
Burkus király Vilmos! erre emlékezz meg
Kíméld pénztét, vérét te saját népednek,

Fővárosodban már kezdik észre venni
Hogy dicsvágyad néped fogja tönkre tenni:
Két derék követ már nyíltan kimondotta
Hogy harczod jogtalan, szállj tehát magadba...

Liebknicht és Bebel szocialista képviselőknek a hódító háború elleni tiltakozására való e célzás után, javulásra inti a királyt, mert

... a százezrek holttestén épített
Trónok vége mindig a legrettentőbb lett...

A FRANCZIÁK GYŐZELME ORLEÁNSNÁL, VAGY : A BURKUS KIRÁLY KÉTSÉGBEESÉSE. 3. SZÁM. PEST : BUCSÁNSZKY 1870. 8 LAP. [CÍMLAPON KÉP : VILMOS KIRÁLY ROSSZAT ÁLMODIK, KATONÁI NŐKET ÉS GYER-MEKEKET GYILKOLNAK.]

Szabadság szerető népek örüljete,
Fényes győzelemről írhatok most nektek,
Melyet a legázolt francziák arattak,
Kik a burkus által majd meggyaláztattak.
Mert e hős nemzetet elárulták azok,

Kikben bízott vala, a gonoszok s gazok.
... Míg Napóleon és gaz tábornokai
Dözsölnek jólétben, sír a frank hazafi.
... Garibaldi, a hős ment segítségére
Szabad vadászoknak állván az élére.

Az orleansi csatavesztés után a burkus király szörnyű álmot lát : a hódító háború minden véres szörnyűségét. De Bismarck, ez az ördög ismét a császári koronával kápráztatja, mire lelkiismerete megnyugszik. A francia sereg azonban, mely árulók alatt meghódolt :

... De most a francia nép köztársasága
Hadaid előtt im vitézül megállta.
... S ha megtörve, veszve Frankhont odahagyod
Napóleon sorsát magad is oszthatod
... És a szabad népek aztán szövethoznak
S egy köztársaságban fognak majdan kezét!...

PÁRIS GYÁSZJA, VAGY EMBERVÉREN VETT NÉMET CSÁSZÁRI TRÓN. PEST: BUCSÁNSZKY 1871. 16 LAP. [n. n.]

Csak címét ismerjük Petrik könyvészetéből.

III. NAPÓLEON ÉLETE S HALÁLA. PEST: BARTALITS 1873. 8 LAP.

... És uralkodott az ország fölött zsarnokul.
Sok hazafinak kellett menekülnie,
Sokakat bebörtönözött és lelöve.
... Ezer nyolcszáz ötvenkilenczedik évbe
Kossuth apánkat is majd vitte Jégre;
... De Kossuth látva, hogy nem jó a szándoka,

Nem egyezett belé...
... Ez után kezdett halványulni csillaga,
... Azt hitte, ha háborúba keveredik
Ő fog nyerni és minden lecsendesedik.
De... stb.

ALMOSI JENŐ [PETRUS JENŐ JÁNOS]: FRANCZIAORSZÁGI VÉRES NAPOK, VAGY: A PÁRIZSI MÉSZÁRLÁSOK. VERSEKBE MONDJA — . DEBRECZEN: TELEGI. 1871. 8 LAP. [CÍMLAPON UTCA KÉPE NÉPTÖMEG KÜLT KOPORSÓKAT VIVŐ KOCSIKKAL.]

Atyámfia! Tudom, hogy hallottad hírad
Franciaországban, — bár nem láttad színét...

Így kezdi, majd elmondja, a nagy nemzet egy év alatt milyen mélyre esett: a háborút, Páris ostromát, sok érzelmes, színes, költött részlettel az éhezéssel; a németek be- majd kivonulását. Ezután következik a Kommun, melyet csak véres szennázóként mond el, de egy szóval sem barátságtalanul. Az elbeszélés — a ponyvahistóriák divatja szerint — képzeleti; tárgyismerete oly csekély, hogy Párison át a Szajna helyett a Loiret folytatja. A kommunárok hősiességének magasztalása, az a körülmény, hogy eddig egyetlen ismert ponyvahistóriánk a nagy eseményről és a népben alkalmas volt rokonszenvet kelteni az ügy és elszerecséltenedett harcosai iránt, értékes dokumentummá teszik. Részletek:

... a köztársaságtól külön válva tettek
Egy új kormányformát, — melyet elneveztek
Kommüne vagyis a közös hatalmának
Mely annyit tesz: egynek annyi van mint másnak.
Ha teszem Péternek többje van, mint Pálnak,
Adja annak felét a szegény Andrásnak.
Ezeket vezérli Pyat Felix, Paschal,
Delascluz és Grousset, Valles Gyulával,
Dombrovszki és mások...
... Amit hogy meghallott a Versaill kormány
Katonáit rögtön szólítja s mogorván
Indul Páris felé, — de nem tud bemenni
Bosszankodva kezd a várost lövetni.
Hatalmas bombákkal a szegények házáat
Melylyel azt meggyújtva égetik, rongálják.
Neki keserednek a közösek erre
Kölesönt a kölesönnel rögtön kifizetve
... A Versailliesiek berontanak végre
És a Párizsiak rohannak elébe
Iszonyú öldöklés veszi most kezdetét
Fegyverben láthatni asszonyát, gyermekét
A roppant városnak, — polgár polgár ellen,
Pataként folyt a vér — s szinte lehetetlen,
Hogy asszony férfival vív mint egy oroszlan
Elveszi fegyverét hajába markolva,
Úgy vágja az utca köhéhez annak fejét
Hogy kiadta mindjárt fejből velejét,
Puskák ropogása, borzasztó ordítás,

Ágyúk bömbölése tölték be az utcát.
A harangok zúgnak, a láng felhőkig ér
Az égen lángtenger, a földön tűz és vér.
... Akit meg nem ölnek a borzasztó harcban
Elfoglalják s megkötik mindjárt gúzsba, vasba
Ott harcol Dombrovszki egy utca szegletén
Egy iszonyú vágás van már a jobb kezén!
Már hirtelen küzdött meg, — ott vannak előtte
A kettőt levágta, négyet meg lelőtte.
Most rohan Piat is segítségül neki
De egy ágyugolyó derekát elszeli
... Iszonyú bosszúság s elkeseredettek
Lettek a győztesek, mutatták a tettek
Mert hosszú sirokat ásatnak egy sorba,
Oltatlan méz vízzel iszonyúan forrva
Lángolt a gödörben, s megkötött kezekkel
Tették a foglyokat nem száz de ezrekkel,
Aztán felemelték czélzó puskáikat
Láng és füst előzte meg durranásikat.
... Mint a csordát őrzik szabadban a foglyot
S százon se látsz egy-egy becsületes rongyot
Rongyosak s éheznek fekete kenyert
Mint a kutyanak adunk, oly mértékben esznek
... Mikor lesz szeretet, mikor a nép közt?
Mikor egyetértés? — Soha! — Elköltözött
Nyugodni azokkal a kik elvérzettek
A kik legalább még igazán érzettek...

12. TÁRCAK, VEZÉRCIKKEK AZ 1870-IKI FRANCIA FORRADALOMRÓL ÉS A POLGÁRI KÖZTÁRSASÁGRÓL A KOMMÜNIG

12. Фельетоны, передовые статьи о французской революции 1870 до Коммуны буржуазной республики

12. Feuilletons et editoriaux sur la révolution française de 1870. et sur la république bourgeoise jusqu'à la Commune.

A FARKASOK NEM ESZIK MEG EGYMÁST. [VEZÉRCIKK] [JELZETE: O KÖZEPÉN PONT.]

Debreczen (Debrecen), 1870. szept. 6., 2. évf. 173. sz.

A lap vezércikkei a vidéki lapok átlagos színvonalát és szemléletét irodalmi tekintetben messze meghaladják. — Előző nap, mérlegrajzú szignóval jelzett vezércikk »Miért nem menekült ki III. Napóleon?» c. foglalkozott e kérdéssel már. — A hitelét veszített zsarnok, háta mögött népe készülő forradalmával, eleve megegyezett a porosz királlyal, hogy kezére játssza magát és seregét s idegen segítséggel biztosítsa trónját. Ennek fejében a két rajnai tartományt is odaígérte. Ezért nem menekült Sedantól a közeli Belgiumba.

VEGYÜNK LÉLEKZETET. [VEZÉRCIKK] [n. n.]

Debreczen (Debrecen), 1870. szept. 7., 2. évf. 174. sz.

»Nagy! nehéz munka eredménye, hosszas küzdelem, sok áldozat, sok vér, nehéz várakozás jutalma egy zsarnok bukása.« Így kezd. A köztársasági gondolat nemcsak Franciaországban érett meg, hanem Spanyol- és Olaszországban is. Ezek »végdöfést« adnának Európában a zsarnokság fejére. A zsarnokság nem fogja azt engedni. Küzdelemre száll újra a zsarnokság a jó, a nemes, a becsületes, az erény s az igazság ellen — míg egyszer majd végkép legyőzetik! — Nekünk erőt kell gyűjtönnünk, hogy megbirkózzunk vele! — Pihenjünk! — Örüljünk! — Készüljünk! — Vegyünk lélekzetet!

A SZELLEM HARCZA. [VEZÉRCIKK] [MÉRLEG JELZÉSSEL]

Debreczen (Debrecen), 1870. szept. 10., 2. évf. 176. sz.

A Napóleon—bismarcki cselszövevények helyett véres hódító háború bontakozott ki. Vilmos király azonban téved: ma már nem lehet fegyverrel népeket hódítani. »A német socialdemokrata párt már is szembetűnő aggálllyal tekint Németország jövője elé, s ki tudja, mire virrad a porosz uralkodóház, ha a francia köztársaság kiáltványa a német szabadelvűek kebelében visszhangra talál.« A szép cikket e napilapban további irodalmi értékű cikkek követik e hangnemben.

TÖVÖLGYI TITUSZ: ÉLJEN A SZABADSÁG! [VEZÉRCIKK]

A nép zászlója, 1870. szept. 17., 3. évf. 38. sz. 313—314. lap.

Magasröptű, szónoki mű: Itt az idő, a várvavárt európai fordulat. A szörny III. Napóleon megbukott. Ébredjen a nép és nézzen körül. Reszketnek a szolgák, a Bach-huszárok, kockán az osztrák birodalom sorsa. Ez események reményt nyújtanak, hogy közel hazánk felszabadulása. 1848-ban a francia köztársaság kikiáltása előzte meg a magyar szabadság megszerzését. Most is úgy kell lenni. Sorakozzunk a 48-as zászló alá.

JÁMBOR PÁL: A MAI DIPLOMÁCIA. [TÁRCA]

Közvélemény, 1870. [szept.] 1. füzet, 2—3. lap.

Finom, rövid cikk. Poroszországról mondja: »Porig akarják alázni Franciaországot, noha Franciaország a porban is nagyobb volna nálok... Akárhányszor győz meg, a birodalomnak, mit alkot, nem lesz alapja. A szuronyok ez után is mellette, de az elvek ellene harcolnak. Zsoldosokkal egy birodalmat nem lehet fenntartani sokáig.«

KLYTHUS HIADOR [JÁMBOR PÁL]: FUTÁR. A REND. AZ ÚJ VEZÉRHATALOM. TÁVSÜRGÖNY.

Közvélemény, 1870. [okt.] 2. füzet, 13—15., 18. lap.

Négy rövid cikk: Franciaország katonái egyenruha nélkül, de a szabadságért harcolnak; a németek gyökerestül akarják kiirtani a szabadság fáját, fegyveres erőszakkal. Az utolsó cikk a párisi népmozgalmakról, valószínűleg az okt. 31-i felkelésről mondja: »vannak minden ország földjén oly parasztok, kik a hazaszeretet nyilatkozataiban is anarchiát látnak.« Ezt feleletül mondja a polgári sajtó megjegyzéseire.

RÁDL ÖDÖN: LEVÉL GEIBEL EMÁNUEL POROSZ CSÁSZÁRI POÉTÁHOZ. (MÁSKÜLÖNBEN SZERÉNY SZÓ A VILÁGHEGEMÓNIA KÉRDÉSÉHEZ.) [TÁRCA]

Nagyvrad (napilap), 1871. jan. 4. — febr. 1., 2. évf. 13—26. sz.

Élesen megtámadja a porosz király zsoldjába szegődött német költőt. Végigtekint a francia és a német történelmen, párhuzamot von forradalmaik, tudományuk és irodalmuk között, a francia javára. Kiemeli a francia irodalom és művészet realizmusát, szemben a némettel. A német egység és a felsőbbrendűségi igények leleplezése.

BOROSTYÁNI NÁNDOR: PÁRIS SEDAN UTÁN. [TÁRCARIPORT]

Szabad Polgár, 1. évf. 1., 3. sz. 1871. jan. 1., 15., 6—7., 21—22. lap.

Szept. 3-ról, a köztársaság kikiáltását megelőző estéről, az utcai és politikai hangulatról színe helyszíni beszámoló, kissé hosszadalmas. Töredéknek hat.

BOROSTYÁNI NÁNDOR: VÁZLATOK 1870-KI UTAZÁSOMBÓL. [TÁRCA]

Ellenőr, 1872. jan. 10., 12., 13., 4. évf. 7., 9., 10. sz.

Mint haditudósító Svájcra át Párisba utazott. Az osztrák diplomáciai képviselők gorombák és tehetetlenek. Visszatekint a párisi forradalmakra; hadihíreket újí fel.

KIKBŐL TEREMTETTE GAMBETTA A KÖZTÁRSASÁGOT. [TÁRCA] [n. n.]

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. jan. 28. 1. évf. 4. sz., 31—32. lap.

Valószínűleg Ugron Gábor tárcája. III. Napóleon alatt általános elajásodás következett be. Most emelkedésnek kell következnie. »Gambetta újra kezébe adta a szabadság lobogóját... újra köztársaságot teremtett Franciaországból.«

SZEDERKÉNYI NÁNDOR: A KÖZTÁRSASÁG. [VEZÉRCIKK]

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. febr. 4., 1. évf. 5. sz. 33—34. lap.

Az új francia köztársaságra utalva, szónoki hangon fejtegeti: a monarchia a szolgaság, a köztársaság az ember természetes ősi életformája. Vége: »Köztársaság, jöjjön el a te országod.«

KORUNK NAGYJAI. II. GAMBETTA. ROCHEFORT. — III. FLOURENS GUSZTÁV. [TÁRCA] [n. n.]

Kékal Heti Krónikája, 2. évf. 16., 18. sz. 1871. ápr. 16., máj. 3., 122—124., 137—138. lap.

Irodalmi hangú, lelkes méltatás a legújabb idő forradalmáiról. Rochefortnál még nem említi kommunébell szereplését, hiszen a cikk megjelenésekor a kommuné még új. Flourensánál már beszámol hősi haláláról; tartózkodva mondja, hogy rossz időben született — a jövő dönti majd el, hogy mártír volt-e, vagy hazaáruló. — A cikk szerzője valószínűleg maga a szerkesztő: Kecskeméthy Aurél.

13. TÁRCÁK A KOMMÜN ELŐZMÉNYEIRŐL

13. Фельетоны о революционных событиях, предшествующих Коммуну. Февраль—март 1871 г.

13. Feuilletons sur les antécédents révolutionnaires de la Commune. Fevr.—mars 1871.

K—AY [KAKUJAY GYULA]: A MEGVÁLTOZOTT PÁRIS.

Fővárosi Lapok, 1870. szept. 27. 7. évf. 212. sz. 920—921. lap.

Beszámol a háború alatt, de a forradalom előtt a munkásnegyedek életéről; az áremelkedéseket nyomban megéreztek. A szocialista mozgalomról tájékoztat és visszapillant 1848 forradalmaira, melyek e negyedekben keletkeztek.

KAKUJAY GYULA: A VÖRÖS REPUBLIKÁNUSOK FRANCIAORSZÁGBAN.

Hazánk s a külföld, 1871. febr. 23. 7. évf. 8. sz. 70—71. lap.

Az író a forradalom előtt élt Párisban, sok időt töltött munkások összefüvetelein, gyűléseken vett részt — ezekről ír. Beszámol a munkásosztály helyzetéről és harcáról 1848-ig visszamenően; a császárság alatti tüntetések, szervezkedések elleni katonai intézkedésekről. (Látja a jelenségeket, de nem egészen érti: polgári fogalmak gátolják tájékozódását, pl. törvénytisztelet hiánya stb.)

HOGYAN ÁLL A MUNKÁSÁRMÁDIA? [n. n.]

Testvériség, 1871. febr. 5., 1. évf. 1. sz. 2. lap.

Felveti a polgárháború lehetőségét. A burzsoázia ugyanis a nép ellen törekszik, le akarja fegyverezni a nemzetőrséget »De a munkások koponyája se lágy, tudják ők a fegyvert nemcsak a poroszok, hanem a nyárspolgárok öldöklő és zsákmányoló nyereszskései ellen is forgatni...«

UGYANAZ. [n. n.]

Ugyanott, 1871. febr. 12., 1. évf. 2. sz. 6. lap.

A nyárspolgárok inkább készek az ellenséggel alkudozni, mintsem a tetterős munkásoknak a kormányrudat átengedni.

FRANKEL LEÓ 1844—1896.

(R. Molnár Lajos festménye)

Leo Frankel, d'origine hongroise délégué aux Travaux Publics de la Commune
Франкель Лео, венгерский уроженец министр по делам общ. работ во время Коммуны

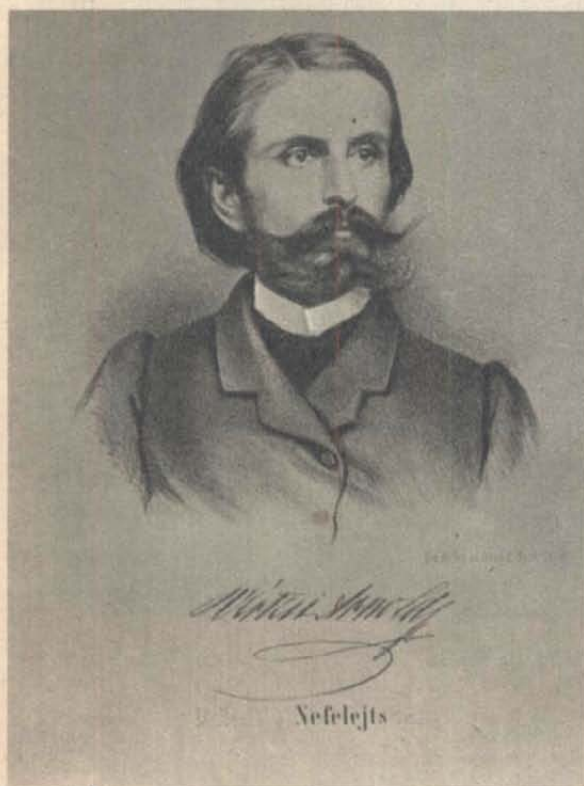
L'écrivain Gábor Ugron, envoyé de la presse hongroise à Paris pendant la Commune

Писатель Угрон Габор, корреспондент прессы в Париже, во время Коммуны

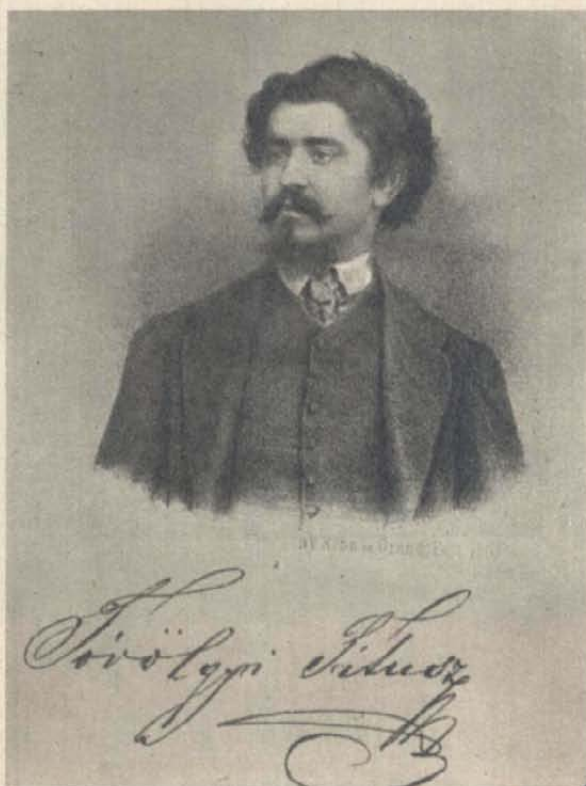
Le publiciste Ignace Helfy combattait la réaction de Versailles

Публицист Хельфи Игнац бичевал версальскую реакцию

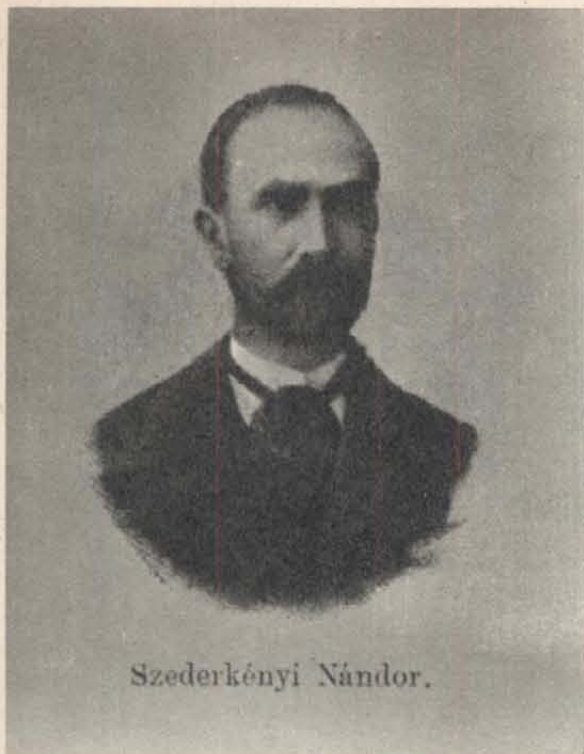
L'écrivain Arnold Vértési, auteur d'un roman sur la Commune

Вертеши Арнольд написал роман о Коммуне

L'écrivain Titus Tóvölgyi, auteur d'un roman et des articles en défense de la Commune

Писатель Товельди Титус написал романы и статьи на защиту Коммуны

Szederkényi Nándor.

Le publiciste Nándor Szederkényi, écrivait des articles prenant parti pour la Commune

Публицист Седеркени Нандор написал статьи на защиту Коммуны

Borostyáni Nándor

Le publiciste Nándor Borostyáni écrivait des articles prenant parti pour la Commune

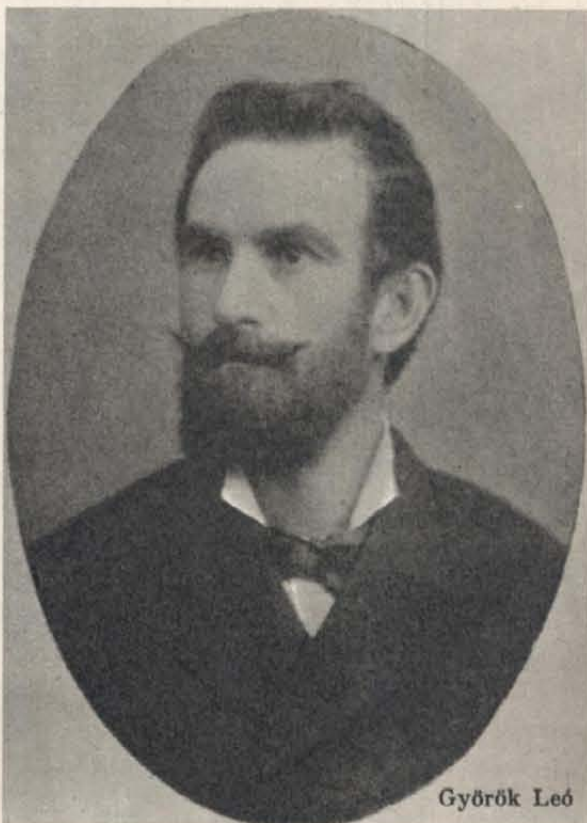
Публицист Бороштjани Нандор написал статьи на защиту Коммуны

† Darmay Viktor.

Le poète Victor Darmay. Dans ses poèmes il déplorait la chute de la Commune

Поэт Дармай Виктор в стихах оплакивал падение Коммуны

Győrök Leó

Le peintre Leo Győrök, dernier commandant du Fort d'Issy et de Montmartre

Художник Дьерьек Лео, последний командир Форт д'Исси и Монмартра

Vasárnapi újság, Pest, 1871. 32. sz. X Commune vezérferhat.

Les chefs de la Commune. (D'un magazine hongrois de l'époque)
 Вожди Коммуны. (Из венгерского иллюстрированного журнала того времени)

«A francia munkások úgy látszik hasznát veszik azon tanulságoknak, miket a múlt ad.» Utal a 48-as júniusi eseményekre. De most:

«Addig, amíg francia munkások kezében van némi hatalom, addig míg a socialista nemzetőrök helyébe egyenruhás zsoldosok nem lépnek, addig részesel az emberi jogoknak... Azért nézik rossz szemmel a tőkepénzesek azt, hogy a nemzetőrök a fegyvert kiszolgáltatni nem akarják. És a nemzetőrök jól tudják, hogy mire való a fegyver... Mert Franciaországban a régi társadalom minden mételeyével együtt felbomlott, helyébe újat kell alapítani, egészségesebb és igazságosabb viszonyokkal. — Íme Lassalle szavai rövid idő alatt beteljesülnek: «Már hallom a munkásszászlóaljak lépteinek tompa moráját» — A Testvériség c. munkáslap febr.—márciusi cikkeiben tehát helyesen látja a párisi munkásforradalom szükségét és lehetőségét; munkásmozgalmunk kezdeti beállítottságára jellemző, hogy Lassallet idézi Marx helyett.

(L—Y.) [LIPTAY PÁL]: PÁRIS A FEGYVERSZÜNET ALATT.

Fővárosi Lapok, 1871. febr. 28., 8. évf. 48. sz. 222—223. lap.

Gondosan megírt tárcsa a városnak ostrom utáni képeről, életéről. Munka- és pénznélküliség, élelmiszerhiány, általános nyomor, mely alól csak a gazdagok kivételek. Vannak még elkeseredett, harcias hazafiak, akik készek volnának fegyverrel megakadályozni a németek bevonulását. Az új forradalom előjelét látjuk a készenlétben álló nemzetőrség említésével. Állandóan az exerciciozó mobilek... kúrtriadása, dobpergése... hallik.

PÁRISI LEVELEK. [n. n.]

Magyar Állam, 1871. márc. 14. 12. évf. 60. sz.

A kommun előestéjén áttekinti a politikai pártokat, személyi intrikáikat, Thiers hatalomrajutásának kétes állapotát, a vörös pártban uralkodó «cháoszt».

KUZMIK PÁL: LEVÉL PÁRISBÓL. (MÁRCIUS KÖZEPÉN.)

Fővárosi Lapok, 1871. márc. 24. 8. évf. 69. sz. 315. lap.

A pest-belvárosi neves divatárucég beltagja, aki a társadalmi életben is biztosította helyét, divatcikk és modellek beszerzése céljából tartózkodott Párisban s onnan adott tárcacsevegésben reklámozni életjét. A szerkesztőség zárójelben tett utalásokat az időközben következett változásokra: a kommun kitérésére. — Az ostrom után a lakosság visszatér a városba. Feszültség, a felkelés kirobbanása küszöbön. Torlaszok épülnek, a kormány fegyveres készültségben, falragaszok felkelésre buzdítják a nemzetőrséget.

TÖRÖK JÁNOS, Sz. (Szatmári): EGY MAGYAR VÁNDOR LEVELEI. (PÁRIS, MÁRCZIUS 8, 9, 19.)

Vasárnapi Ujság, 1871. ápr. 2. 18. évf. 14. sz. 171. lap.

Az író, ki előzőleg Amerikából, Ausztráliából küldött útleveleket, a németek kivonulása után érkezett Párisba. Leírja a nemzetőrség és a kormány közti feszültséget, a forradalmi hangulatot. — Második levele érdektelen. — A harmadikban a választási izgalom leírása közt elbeszéli az előző napi fegyveres összeütközéseket a nép és a katonaság közt, katonai alakulatok átpártolását a néphez, Clement és Thomas tábornokok agyonlövését. Nem tudja, minő történelmi esemény szemtanúja: elhagyja a zavargó Páris. (Utóbb A Nép Szavában heves cikket ír a kommun mellett.)

14. TÁRCÁK, VEZÉRCIKKEK A KOMMÜNRŐL, FENNÁLLÁSA ALATT

1871 március — május

14. Фельетоны, передовые статьи во время существования Коммун, март—май 1871 г.

14. Feuilletons et éditoriaux sur la Commune pendant son existence. Mars—Mai 1871.

B. [?]: PÁRIS, MÁRCZIUS 22. [«KÜLHÍREK». TÁRCA]

Testvériség, 1871. márc. 26., 1. évf. 8. sz. 30. lap.

Levél. Eredetileg íródott-e Magyarországra, vagy a rövid négynapos időköz ellenére, átvétel egy német lapból, tisztázatlan; feltehető, hogy párisi magyar munkás írása. «Eljen a socialdemocrata köztársaság!» Csak ezen szavak tódulnak ajkaimra és folyhatnak ki tollamból — e perczen. Elvtársaink tegnapi napon minden kardcsapás nélkül elfoglalták a városházát, amelyen most a veres zászló lobog. A nyárspolgárok hűledézve látták az utolsó idő alatt, hogy mi jégre nem vezetettjük magunkat. Márc. 18. és a következő napok intézkedéseinek rövid leírása, azzal a reménnyel, hogy a mozgalom a szomszéd országokra is átcsap.

ÁLDOR IMRE: PEST, MÁRCZ. 22. [VEZÉRCIKK]

Ország-Világ (politikai melléklete), 1871. márc. 26., 1. évf. 13. sz. 109. lap.

„Miután a népet mindenütt kifeledik vagy kihagyják a számításból, nem lehet csodálni, ha megragadja koronként a fölmerülő alkalmat és igyekszik bebizonyítani a világnak, hogy ő is — létezik. A párisi lakosság alsóbb rétegei húsz évig anyagilag és szellemileg rettentő napokat éltek, de nem felejtették el a tanulságot, ha el is feledték a keserűséget mit a torlaszokról 48-ban leágúzott lobogó bátor védőinek elvesztése fölött éreztek. Thiers kezdettől népszerűtlen volt; a felkelők többségét a köztársaság eszméje lelkesíti. Ha Thiers is őszintén ennek híve, most nyilatkozzék és meggátolhatja a polgárháborút. Franciaország becsülete még ép, de ha a köztársaság hőseit leigázzák, szabadságának olyan alkalmát veszíti el, amilyen még sohasem volt. — Az író tehát a Kommünben a köztársaság védőit ünnepli a reakciós nemzetgyűléssel szemben.

SZEDERKÉNYI NÁNDOR: A PÁRISI FORRADALOM. [VEZÉRCIKK]

Magyar Ujság, 1871. márc. 28., 5. évf. 71. sz.

Visszapillant az elmúlt forradalmak és reakció harcaira. Thierst és a versaillesi parlamentet a reakció képviselőit tekintve ezzel szemben dicsőíti a párisi Kommün eszméit. (A lap addig csak híreket hozott a Kommünről, ellenséges külföldi tudósítások alapján: e cikk fordulatot jelent irányában.)

FORRADALOM VAGY LÁZADÁS? [VEZÉRCIKK] [n. n.]

Politikai Újdonságok, 1871. márc. 29., 17. évf. 13. sz. 157. lap.

Jó összefoglalása a haladó gondolkodású polgár kétségeinek: A Párisi Kommünről a hírek még bizonytalanok. Lehet, hogy „magasztos célú forradalom”, de erre az időpont kedvezőtlen, mert ott vannak a németek. Lehet, hogy épp azok mozdították elő a felkelés lehetőségét, hogy a „vörös rém” [idézőjel a cikkben] címén diadalra juttassák Franciaországban ismét a monarchiát, amint 48-ban történt. (A lapszerkesztő Nagy Miklósról nem tudjuk, hogy politikai cikkeket írt volna; talán Vajda János az e tárgyú vezércikkek névtelen írója??)

A REJTÉLYES SPINX. [VEZÉRCIKK] [JELZETE: HÁROM PONT]

Debrecen (Debrecen), 1871. ápr. 1., 3. évf. 105. sz.

A Kommün párisi kormányát komolyan kell venni, mert oly jeles emberek, mint Garibaldi, Hugo rokonszenveznek vele. Forradalomban mindig felbukkan salak, de magát a mozgalmat nem lehet azzal azonosítani. Versailles pedig reakciós és tehetetlen, nem méltó a francia nép bizalmára. — Óvatos távolodás az első e tárgyú vezércikktől, melynek állásfoglalása a nyugati polgári sajtón alapult. (Márc. 22.: Franciaország átka.)

A PÁRISI KÖZSÉG. [VEZÉRCIKK] [n. n.]

Politikai Újdonságok, 1871. ápr. 5., 17. évf. 14. sz. 169. lap.

„A franciák fővárosa, mely eddig büszkén nevezte magát a világ fővárosának, nem akar lemondani e rangjáról, a roppant szerencsétlenségek dacára sem... Kicsavarták kezéből az anyagi fegyvert s most (forradalmi) szellemével akar hatni a világra. És nem lehetetlen, hogy most találja el az igazi utat, melyen ismét visszanyerheti vezetői szerepét... A mozgalom élen nem helyi érdek, de oly előrehaladt társadalmi eszme áll, melynek hullámmása időnap előtt a francia határokon túli partokon is érezhető lehet... Ez országban, mely a múlt század végén a társadalmi egyenlőség eszméjét szülte, ... most a tőke és nagy vagyon nyomásán szeretnének könnyíteni. Ez pedig ... valódi világkérdés... A pénztelen munkások végtelen lapályának harcza lenne ez az óriási pénzhegyek ellen, oly vízőzönszerű áram, mely új alakot adna a földgömb társadalmának. Ecseteli a francia belpolitikai reakciót, mely a baloldali felkelést kiváltotta.

BACH RUCH, HENRY: A PÁRISI KOMMÜN ÉS A BOURGEOIS LAPOK. [TÁRCA]

Testvérség, 1871. ápr. 9., 1. évf. 10. sz. 38—39. lap.

A magyar-osztrák szabadelvű sajtó rémhíreivel szemben kifejti, mi a kommün. A cikk után a szerkesztőség jegyzete örömmel közli, hogy a párisi megválasztott kommün-tagok közt az Internacionale több „általunk ismert tagja” szerepel, köztük a „pesti születésű” Frankelt is említi. — E cikk a munkáslap 1871-i utolsó számában jelent meg.

FRANCIA TÁNC. [TÁRCA] [n. n.]

Lámpás, 1871. ápr. 9., 16., 2. évf. 1., 2. sz.

A kommünnel lelkesen rokonszenvező irodalmi élc lap a kommünt a forradalom pártjának nevezi: szemben a reakció „rend-pártjával”. Lám, Mac Mahon, a sedani csatavesztő most nagy hős saját népével szemben. A z... rnokot elűzték, de ott van helyette nemcsak az új porosz császár, de a zsarnokság régi teljes rendszere; ez ellen csak a népek összefogása győzhet. A népek azonban még nem képesek önállóságra: iskolásgyermekek. — Már az ellenséges lapok is beismerik, hogy Párisban nem csőcselékuralom van, hanem „új eszme küzd a régi ellen. Mindenek jóléte az egyesek önző... érdeke ellen.” Új társadalmat akarnak alapítani. Vezérek tehetségesek. „A párisi kormány nem csupa Ábel, de világos, hogy a verszályi kormány Kain.”

KI A BÜNÖS? [VEZÉRCIKK] [n. n.]

Politikai Újdonságok, 1871. ápr. 12., 17. évf. 15. sz. 182. lap.

«Kétségtelen, hogy a párisi mozgalom fő célja a köztársaság megmentése... A mi a socialisták és communisták tanait illeti, kár ez ellen is fegyveres erőszakot alkalmazni. Legjobb volna ennek a szabad vitatás útját megengedni... A versaillesi kormány azonban nem csak egy, de igen sok igazságnak ellensége. Nem a communistáktól fél ő, hanem a köztársaságtól és úgy látszik, hogy ha a párisi község hadai győznének, később lesz az idegennel, hazája elpusztítójával szövetkezni, csak hogy a szabadságot elnyomhassa...»

TÖVÖLGYI TITUSZ: MELYIK OLDALÁRÓL ÍTÉLJÜK MEG A PÁRISI FORRADALMAT? [VEZÉRCIKK]

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. ápr. 15., 1. évf. 15. sz. 114. lap.

A Kommün felől uralkodó véleményzavarok idején visszautasítja az ostoba rágalmat, hogy ez a bonapartisták cselszövénye lenne. Leleplezi a reakciós Thiers-kormányt. Majd népszerűen fejtegeti a socialismus tanait: az értéktöbbletet. Kíváncsnak tartja, hogy az új, szocialista társadalmi rendet Párisban kipróbálják s mi okulhassunk rajta.

PAPI SZIKRA. [TÁRCA] [n. n.]

Lámpás, 1871. ápr. 16., 2. évf. 2. sz.

Kikergetik a rossz papokat és szerzeteseket Párisból. Így is kell ennek lennie, mert ezek a feltámadó szabadsággal egy tető alatt meg nem férnek. Idézi a kommün egyik lapját, mely szerint a távozók sok drágaságot kilopnak csuhájuk alatt, ami népjóléti célokra kellett volna — de távozásuk ezt is megéri.

HELFFY IGNÁC: PÁRIS ÉS A SAJTÓ. [VEZÉRCIKK]

Magyar Ujság, 1871. ápr. 16., 3. évf. 87. sz.

Válasz Jókai alábbi két cikkére. A francia ellenzéki sajtó a háború ellen hadakozott, sőt a magyar ellenzéki sajtó is. De mikor a porosz már nem akart tisztesseges békét kötni, akkor szabadelvű ember nem tanácsolhatta a franciának, hogy minden áron kössön gyalázatos békét — csak Jókai ajánlotta. A forradalom után sem volt a sajtó tájékozatlan: ott nem Páris és Versailles állnak szemben, hanem köztársaság és monarchia. Nem helyesli a Commune egyes lépéseit, de indokait tökéletesen érti. Jókai izgatott fantáziája téved: Nem Páris ragad fegyvert Franciaország ellen, hanem Páris félti Franciaországot. Jókai ne adjon leckét Párisnak hazaszerzetéből.

PÁRIS ÉS VERSAILLES. [VEZÉRCIKK] [n. n.]

Politikai Újdonságok, 1871. ápr. 19., 17. évf. 16. sz. 193. lap.

A német annak a félnek segít, amelyik Franciaországra károsabb: tehát a versaillesi monarchistáknak.

SZEDERKÉNYI NÁNDOR: A PÁRISI KÖZSÉG. [VEZÉRCIKK]

Magyar Ujság, 1871. ápr. 19., 5. évf. 89. sz.

A párisiaknak van igaza a versaillesi reakció ellenében. Egyébként harcuk az önkormányzat eszméjéért folyik: ez a szabadság nagy követelménye; különben a központi hatalmat megragadó zsarnokság eltiporhatja az egész nép szabadságát. Lendületes, irodalmi hangú cikk. (A szerk. jegyzetben fenntartását fejezi ki a Kommün «kinövéséi» miatt, ha a cikket hozza is.)

SZEDERKÉNYI NÁNDOR: A «COMMUNE» A FRANCIA FORRADALOMBAN. [VEZÉRCIKK]

Magyar Ujság, 1871. ápr. 25., 5. évf. 94. sz.

Történelmi ismertetés a nagy francia forradalom idején alakult párisi Commune-ről, városi önkormányzatról, mely a forradalmat többízben mentette meg. Utal Páris és a versaillesiak jelen mérkőzésére.

A HELYZET FRANCIAORSZÁGBAN. [VEZÉRCIKK] [n. n.]

Politikai Újdonságok, 1871. ápr. 26., 17. évf. 17. sz. 206. lap.

«A jelen párisi mozgalom kimenetele fogja eldönteni, hogy vajon Franciaország emelkedésének, vagy a lefolyt két évtizedbelinél is sebesebb ütemű hanyatlásnak fog-e indulni.» Fordulatot sajnos, csak a versaillesiak közti meghasonlás adhatna. De akár 48-ban, «most is mint ekkor a reakció fekete hada fog győzelmet ünnepelni a szabadság becsületes hívei fölött.» (Eddig minden szám vezércikke Párisról szólt, a következő szám ezt körülményesnek, unalmasnak mondja és egyelőre más tárgyra tér.)

DOMBROVSKAI. [TÁRCA] [n. n.]*Lámpás, 1871. ápr. 30., 3. évf. 4. sz.*

Az irodalmi jellegű élelapon dicsőítő cikk a Kommün fővezérének regényes, harcos életéről, izgalmas epizódokkal.

SZEDERKÉNYI NÁNDOR: AZ ESZME HARCA. [VEZÉRCIKK]*Magyar Ujság, 1871. máj. 7., 5. évf. 105. sz.*

Irodalmi jellegű írásmű. »... Mi most Páris falai alatt történik, az egyike a világ páratlan jele-
neteinek. A polgárok küzdelme ily nagyszerűségben még eddig elő nem fordult a világtörténelem-
ben. Lehet azt kicsinyíteni, lehet leszólni, lehet gyanúsítani, de a tény mindig tény marad, hogy
Páris polgársága most a polgári küzdelem legnagyobb szerű drámáját írja... Hirdessen bármit
az európai sajtó, de a történet ítélszéke előtt Páris hősi küzdelmét nem lehet befeketíteni. A monar-
chia eszméje: a kormány, míg a nép csak ennek függeléke. A köztársaság lényege: a nép szövet-
kezése. Ezt részletesen fejtegeti. Sokan rosszalják, vádolják, gúnyolják ezt az eszmét. »Páris népe
mindennek dacára rettenthetetlenül hősileg küzd úgy a versaillesiek fegyvere, mint a feljők szőrt
gúny ellen. Ez volt a sorsa, mióta a világ fennáll, minden nagy eszmének. Krisztus... megfeszít-
tetett. Kora nem érté meg őt, Pilátus pedig kezelt mosta... A versaillesi phariseusok csak »feszítsd
meg «-et kiáltanak, Thiers pedig, őséhez Pilátushoz illőleg, csak kezét mossa.«

TÖVÖLGYI TITUSZ: MI TEHÁT AZ A COMMUNE? [VEZÉRCIKK]*Szabadság mint a nép zászlója, 1871. máj. 13., 1. évf. 19. sz. 149—150. lap.*

Népies hangú cikk. »A commune annyit jelent, hogy a Deák-párt háromszáz évvel hátra van a sza-
badtság... fogalmával... a Deák-párt hasonlít a katolikus plébánoshoz... Kéjeleg a hazával,
melyet gazdaasszonyául fogadott, a gyermekeket pedig elcsapja... A commune azt jelenti, hogy
nem fizetünk ágybért másnak, csak magunknak... A commune minden jót jelent s már csak
azért is, ... mert oly helyről, ahol a communet pártoló emberek vannak, a Deák-párt elszalad.« A
centralizáció ellen szól, mely az önkényuralmat szolgálja, a szabad községek szövetsége biztosítja
a nép szabadságát. Porosz fegyverek nélkül már vége lenne az aljas versaillesi társaságnak. De:
»Több szolgálja van még e földön a pokolnak, mint a menyországnak.« Mégis eljön majd az idő,
»hogy az igazi egyenlőség és testvériség országa megalakuljon e földön.«

BOROSTYÁNI NÁNDOR: KIKÉ LESZ A VILÁG? [VEZÉRCIKK]*Szabadság mint a nép zászlója, 1871. máj. 20., 1. évf. 20. sz.*

»Magyar nép, eleget szenvedtél, eleget voltál nagy urak rabszolgája... Polgártársak, az elnyomott
nép mindenütt ébred és szabadságot követel! Párisban majdnem két hónap óta harcol már a nagy
urak uralma ellen. Nem kell nekik sem császár, sem király, sem a mihaszna papseg, de még oly
köztársaság sem, melyben nincs a népnek befolyása... De nemcsak Párisban van ez így... A nép
gondolkodni kezdett, olvasni és tanulni akar. Ettől félték a zsarnoki kormányok... Te véres
verejtékkel keresed meg kenyeredet, jó magyar nép, dolgozol kora reggeltől késő estig... Neked
kevesebb jogod van, mint bármely ütött-kopott mágánasnak... A hatalom a népnél van az állam-
ban, ez az úr. A nagy urak csak olyanok az országban, mint a haszontalan cifraság a bútoron.
Eljön az idő, mikor a gazda ráun e cifraságra és leszedi azt...«

PEST, MÁRCZIUS 21. [VEZÉRCIKK] [n. n.]*Reform, 1871. márc. 22. 2. évf. 81. sz.*

Avatott író ügyes cikke. A múltban mindig országosan győzött a párisi forradalom: az író még
nem tudja, mi lesz a mostaniból, tehát óvatos. Versailles pipogyának, gyengének tudja. A párisi-
kat, azonban gúnyosan »hősöke«-nek nevezgeti.

PEST, MÁRCZ. 22. [VEZÉRCIKK] [n. n.]*Szabad Egyház, 1871. márc. 23. 3. évf. 68. sz.*

A klerikális sajtó szokásos gyalázkodásait tartalmazza a Kommün ellen.

PEST, ÁPRILIS 3. [VEZÉRCIKK] [n. n.]

Pesti Napló, 1871. ápr. 4. Reggeli kiadás. 22. évf. 78. sz.

»A háború utójátékának nevezi Bismarck herceg amaz interventiót, mellyel Németország beavatkoznék Franciaország belügyeibe azon esetre, ha netán a párisi viszonyok a német nemzet érdekeit ... is veszélyeztetnék ... constátálva van, hogy Németországnak csakugyan szándékában áll ... Franciaországban a társadalom megmentésének borzasztó emlékü szerepére vállalkozni.« A versaillesi kormány még szabadkozik ettől. A névtelen cikkíró jó hazafiának tartja a versaillesi minisztereket és lecsepüli a Kommün vezereit, tömegeit. De kénytelen megállapítani: Eszünk ágában sincs a nemzetgyűlés jelenlegi többségét védelmezni. Ez egy fanatizált, elvakult tömeg, mely a köztársaságot minél előbb saját verében szeretné megfullasztani ... E képviselő Franciaországra nézve baj, azt elismerjük, de mily szerencsétlenség volna, ha ez nem léteznék. A kormánylap e cikke az egykorú publicisztika legfinomabb eszközeivel íródott; kifejezi a konzervatív, reakciós kormányzat céljait és hangzottatott elveit közti ellentmondást.

(R): GYULA ÁPRIL. 8-ÁN. [VEZÉRCIKK]

Békes. Gyula, 1871. ápr. 9. 3. évf. 29. sz.

»Franciaország tragikomikus előadásának második felvonásával mulattatja a könnyezve kacagó világot.« Nyegle szellemeskedéssel akar irodalmi lenni a cikk. I. felvonás a császárság katonai kudarca és csúfos bukása volt, most a II. a Kommün. Gúnyolódik és durván támadja a munkásmozgalmat.

JÓ KAI MÓR: PEST, ÁPRILIS 11. [VEZÉRCIKK. IDÉZVE: A HATODIK NAGYHATALOM CÍMEN]

A hon, 1871. ápr. 12. Reggeli kiadás. 9. évf. 84. sz.

A háború kimenetelével egy nagyhatalommal kevesebb lesz s ez: a sajtó. A sajtónak tolmácsolnia kellett volna a közvéleményt: »Nekünk nem kell háború, mert mindannyian bel-rendezkedéssel vagyunk elfoglalva ... Mi azt a békeháborítót, ki legelső megízni a háborút, közösen megtámadjuk...« Ehelyett a sajtó korrupt és gyámoltalan volt. A császárság alatt és a forradalomban is. »A sajtónak kellett volna és kell valaha egyesülten összefognia abban a nagy munkában, hogy az emberiség és kultúra nagy eszméit győzelemre juttassa zsarnokok és őrlött népszenvedély ellenében. Most nem teszi azt. Most csak szolgálja az egyik zsarnokot a másik zsarnok ellen s az egyik népszenvedélyt a másik ellen ...«

JÓ KAI MÓR: POLITIKAI IDEÁLOK ÉS HAZASZERETET. [VEZÉRCIKK]

A hon. 1871. ápr. 15. Reggeli kiadás. 9. évf. 87. sz.

Párisban és Romániában felkelés van. Szegény Franciaországnak nem volt elég a veszített háború, »most még Páris maga is fegyvert ragad ellene ... s a testvérgyilkolásnál még rettenetesebb a cél ami fegyverét vezeti. Páris ki akarja magát szakítani Franciaországból.« Azt hiszik, hogy a politikai ideál felette áll a hazaszeretetnek.

KÜLFÖLDI LEVELEK. PÁRIS, MÁJUS 17. (A VENDÔME-SZOBOR LEDÜNTÉSE.) n. n.]

Magyar Állam, 1871. máj. 25. 12. évf. 49. sz.

Helyszíni tudósítás, némi óvatos reflexiókkal a kommün kétes jövőjére, művészi és politikai lehetőségeire. Nem érdektelen, bár száraz írás.

A PÈRE-LACHAISE TEMETŐ. [TÁRCA.]

A hon, 1871. jún. 8. Reggeli kiadás. 9. évf. 131. sz.

Francia lap nyomán ismerteti a kommünárdok utolsó harcának színhelyét és hadállásait. Valószínűleg ez jókai forrása A lélekidomár c. regénye megfelelő részéhez.

[KETTEN] [N]: PÁRISI LEVÉL. [TÁRCA.]

Magyar Állam, 1871. jún. 27. 12. évf. 145. sz.

Ketten Henrik hazai születésű zongoraművész családjának fitagja levelet intézett Párisból itthon, rokonaihoz. Ezt látja a lap. Május 24-én ablakából látta a harcot. Majd átment egy rokonához a város más részébe s ott megfigyelte ugyanazt. Visszagondol egy gyűlésre, melyet templomban tartottak s melyen jelen volt. Ezért elégedetten hallgatja városszerte a kommünárdokat kivégző puskaropogást.

(m.): A KOMMUNE HIRLAPJAI. [TÁRCA]

Magyar Újság, 1871. okt. 5. 5. évf. 228. sz.

Bizonyára külföldi forrás alapján, részletes felsorolása a commune hírlapjainak s azok rövid jellemzése, története.

15. KOMOLY ÉS GÜNYVERSEK A KOMMÜNRŐL, 1871—1872.

15. Серьезные и сатирические стихи о Коммуне
1871—1872 гг.

15. Poèmes sérieux et satyriques sur la Commune.
1871—1872.

NEM SZERETEM... [n. n.]

Bolond Miska, 1871. márc. 26. 12., évf. 13. sz. 50. lap.

A hazai polgárság felfogását tükröző versei: monarchia- és Kommun-ellenes; a belső zavarok árán III. Napoleon visszatérésétől tart; ellenszenvvel nézi az új német császárságot:

Nem szeretem, hogy Berlinben
Uralkodik monarchia:
Mert ez által legkönnyebben
Jut polcra az anarchia.

S nem szeretem, hogy Párisban
Uralkodik anarchia:
Mert ez által legkönnyebben
Jut polcra a monarchia.

SZABÓ NÁNDOR: A SZABADSÁG ZÁSZLÓTARTÓJA. (1871. VIRÁGVASÁRNAPJÁN.)

Szabadság, mint a nép zászlója, 1871. ápr. 1., 1. évf. 13. sz. 102. lap.

A nép szava, 1872. márc. 24. 5. évf. 12. sz. 94. lap. (A cím nélkül.)

Vörös zászlóval kezében
Repült a földön át. —
»Krisztus a népért halt meg!
A zászlós felkiált... stb.

Műkedvelő vers, homályos. Szabadságról, forradalomról szól, a »vörös zászló« említése és első megjelenésének s keltezésének időpontja a Kommun kezdetére utal. Idézőjeles sora azonban fenti sajtótermék 1. évfolyamának állandó címlapi jellegéje, de háromszínű zászló mellett.

SZABÓ NÁNDOR: A MESSIÁS. (1871. HUSVÉT NAPJÁN.)

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. ápr. 1., 1. évf. 13. sz. 102. lap.

Igazmondó, 1871. ápr. 9. 4. évf. 15. sz. 121. lap.

Lámpás, 1871. ápr. 9. 2. évf. 1. (1) sz.

Homályos műkedvelő vers, sok írásjellel. Lásd az előzőt.

SZABÓ NÁNDOR: A MESSIÁS HIRNÖKE.

Igazmondó, 1871. ápr. 2. 4. évf. 14. sz. 114. lap.

Lámpás, 1871. ápr. 9. 2. évf. 1. (1) sz.

Azonos fenti »A szabadság zászlótartója« c. verssel, alcím nélkül. Amennyiben a vers a Kommunra utal, e címmel még nyomatékosabb.

V-S G-N [VÖRÖS GÁRGYÁN]: A PÁRISI COMMUNE.

Üstökös, 1871. ápr. 8., 12. évf. 15. sz. 173. lap.

Zavaros, érthetetlen vers, melynek 7. szaka bizonyára ellenséges a Kommunnel szemben.

PÁRISBAN. [n. n.]

Üstökös, 1871. ápr. 8., 12. évf. 15. sz. 173. lap.

Hatsoros barátságtalan vers.

MIT CSINÁL A COMMUNE? [n. n.]

Üstökös, 1871. máj. 6., 12. évf. 19. sz. 224. lap.

Kétszakaszos verse, gúnyolódik a Vendome-oszlop tervezett ledöntésén.

DARMAY VIKTOR: MILY MESSZE MÉG?

Ország-Világ, 1871. máj. 21., 1. évf. 21. sz. 244. lap.

Felhők és csillagok. Pest: 1872. 67—9. lap.

A nemzetek szabadságküzdelméből német császárság és olasz királyság keletkezett: csak új zsarnokok, új konkolyhíntés az emberek között. Jöjjön el napja a nagy szeretetnek, mely átöleli az egész világot — A Kommun fennállása alatt jelent meg.

KOVÁCS LÖRINC: A NÉPHEZ.

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. jún. 10., 1. évf. 23. sz. 205. lap.

A Kommúnnek nemzeti hadsereggel való leverésekor időszerű gondolat:

Szabadságod te gyilkolod meg,
Zsoldos kezéd fegyvert ragad,
Reád bízta a gyáva zsarnok,
S te vele megölöd magad.

Térj tévutadról vissza, vissza,
S ha ölni készlet a bitor,
Ő haljon meg s fölötté nyíljék
Szabad hazában hősi tor!

HIA DOR [JÁMBOR PÁL]: KEDVEM VOLNA...

Közvélemény, 1871. júl. 1. 17. füzet, 204. lap.

Pest, 1871. júniusról keltezett vers.

... Egy időben Strassbourg s Notredame ég,
A halálra minden nagy megért;
Nincs oltára a szép, jó s igaznak;
A bohócok nyerne csak babért.

Ha költő vagy? porba homlokoddal!
Hisz mi nagy volt, lenn sir, halgatag.
Bárha tudnánk világot teremtni?
Nézz Párisra! — jobb a sivatag...

BOCSKAY ÁRPÁD: SÓHAJOK III.

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. júl. 1. 1. évf. 26. sz. 240. lap.

Aktuális politikai Strófák III. darabja. Négyszakasos vers a kiegyezés korának bajairól. Közte:

Kaptunk — hetesivel
ügyéri zsarnokságot
s virilis butaságot.
A commune hordja ell!

RECIPE [n. n.]

Borsszem Jankó, 1871. júl. 2. 4. évf. . sz. 814. lap.

Kommün-ellenes epigramma két distichonból:

Kétszer vágta eret rajtad, szép Franciaország:
Egyet a zord idegen, másikat a te kezéd.
Hasznos az érvágás, de te szívkamrádba kapád azt:
Végy doktort ezután orvosodul s ne bakót.

PÁRIS FÖLÖTT [n. n.]

Hazánk s a külföld, 1871. júl. 13. 7. évf. 28. sz. 245. lap [képpel].

Az Atheneum (ezelőtt Emich Gusztáv) Nagy Képes Naptára az 1872. évre. Pest: Ath. [é. n.] [képpel].

Három distichon Páris égését gyászolja; »Elborulásodtól gyászba borult a világ.«

MIDŐN PÁRISBAN A VENDOME OSZLOPOT LEDÖNTÖTTE A COMMUNE, A FRANCIÁK TATÁR PÉTERE IGY DICSŐÍTETTE MEG AZ ESEMÉNYT:

Ludas Matyi, 1871. aug. 27., 5. évf. 35. sz. 279. lap.

Volt egy oszlop, egy nagy oszlop
Párisban, a Vendome-téren;
Szépen ott állt nappal, éjjel,
És nem bántott senkit, kérem.
Mégis Courbet kebele
Az morogta: Le vele.

Végre hát belenyugodtak,
Pietásuk szerte foszlott,
És öt óra harmincz perczkor
Porba hullott a nagy oszlop;
S ott hevert Napoleon
Szemeten és ganajon.

DARMAY VIKTOR: DELESCLUZE I—V.

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. szept. 2., 1. évf. 35. sz. 348. lap.

Ugyanennek lenyomata, de a Kommün hadügyi biztosának neve helyett, módosított címmel a költő verskötetében:

DARMAY VIKTOR: A COMMUNERÖL. I—V.

Felhők és csillagok. Pest: 1872. 52—56. lap.

Jelen megállj! oh ne ítélj még,
Ne dobá reájok a követ;
Lesz kor, amely kérdőre vonja
S tisztára mossa bűnüket...
S megmondja, hogy te vagy a gyilkos,
Tíéd a bűn, mely ennyi sok;
Tíéd a könny, a vér, a láng és
Ők bukva is még angyalok. (I.)

Ők mentek, mennek — s már nem értjük,
Ott küzdve őket, e elítéljük...
Csak szívünk sugja, mely megreszket:
»Náluk a vég — de itt a kezdet!« (IV.)
... Szellő napfény, balsamos szellők
Hoznak a földnek ujalást;
S szabadság, — amiről ők álmodtak,
A világnak föltámadást. (V)

UDVARDY GÉZA: A ZSARNOK ÁLMA.

Hazánk s a külföld, 1871. szept. 14. 7., évf. 37. sz. 319. lap.

Orszádg-Vildg, 1871. szept. 24. 1. évf. 39. sz. 460—461. lap.

Homályos, dagályos vers, nyilván a Kommünre s a reakció vérengzéseire utal. III. Napóleon rémlátomásait festi: Szakaszonként refrénje: »Gyermekeim, ébredj s imádkozz a bűnösök lelkiért! Lulu herceg imádkoztatása magában véve is szerencsétlen ötlet.

ÜRMÉNYI LAJOS: A PÁRISI ROMBOLÁS HALLATÁRA.

Erdély. Marosvásárhely, 1871. nov. 9. 1. évf. 37. sz. 378. lap.

Emelkedett hangú, de homályos vers hat négyesoros szakban.

... Az ember egymást gyűlöli,
Cselt vet és a hálót szövö;
S ha embertársa főnnakad,
E jó fogáson fölkapag!
... Az igazság vérpadra lép,
Az árulás meg nyer babért;

A jog eszme tapodva már,
Ez volt a vég — itt a határ!
Népek kelnek egymásra fel,
Ezrek véreznek harcon el;
S ha kar kifáradt a csatán,
A dőghalál támad nyomán!...

DARMAY VIKTOR: AZ EMBERISÉGRŐL.

Felhők és csillagok. Pest: 1872. 111—112. lap.

Az előzőhöz hasonlóan, a Kommün bukásának gyászolása. 1871-ről keltezett vers.

Hát végre mégis, — ah, de nem, nem!
Ültözzél újra gyászba lelkem...
Egy mozdulat, egy szent lehellet,
S kél a bilincsből karod, melled, —
S emelkedel, haj, fölfele!

De mily bűbáj s átkos ígézet,
Im békód újra szorít — érzed?
S ön kezéd az, mely ezt tevő...
Szabadság, fűtség romba dőlnek,
S minden győzelme az időnek...

Míg béke nem lesz, küzd az ember s forr: lángjába merül a költő dalával.

DARMAY VIKTOR: LEHAJTOM ÉN IS.

Felhők és csillagok. Pest: 1872. 110. lap.

1871-ben kelt, homályos vers. A költő önmagát és a Kommün bukását együtt gyászolja.

Lehajtom én is táradt fejemet, —
Mesémnek vége... s milyen vége lett?!
Egy lízu küzdött, aztán elbukott.
Mi történt? Semmi, oly sok a halott... stb.

DARMAY VIKTOR: FÜLÉBREDÉK.

Felhők és csillagok. Pest: 1872. 141—142. lap.

1871-ben kelt vers. Látomás: »Szégyenről, mely zug a mély vizekben S lángról, mit forralnak a fellegek. Beszéljetez uj teremtes napjáról, Hol a rémes chaosnak vége lesz...»

DARMAY VIKTOR: A DIPLOMATÁKHOZ.

Újabb költemények. Bp.: 1877. 227. lap.

A költő első versköteté bár 1872-es évszámot visel, egykorú laphirdetés szerint már a Delescluze c. költemény megjelenésekor sajtó alatt volt. Így érthető, hogy 1870—1871-es vonatkozású versek is szerepelnek még második kötetében. (1877.) Alábbi két vers nyilván az Internacionálé elnyomására irányuló nemzetközi diplomáciai tárgyalásokra vonatkozik.

... Él még a szabadság, amelyre ti törtök,
Pedig veletek volt valamennyi ördög...
Vér és láng rólatok kiáltott az égre:
— A trón és az oltár főbb dicsőségére?!
... De mert máglya s tűrrel meg nem ölhetnétek,
Azt hisztétek, gyávák, megöli — a méreg?

Gát helyett ha' örvényt vertek a folyóban,
S fölriad a mélység, azt hisztétek jól van?
Futó folyam megtér a régi merbe?
S ama szebb időkhöz siet vissza, nemde,
Hol minden rabszolga s ti az ur felettök
Vesszővel, jogarral? Ostobák, képzelgők!...

DARMAY VIKTOR: MÉG MESSZE NINCS...

Újabb költemények. Bp.: 1877. 298—299. lap.

Még messze nincs 1793 (XVI. Lajos kivégzésének éve) s a királyok újra tűzzel játszanak, hogy megfojtsák a népek szabadságát. De hlába:

Igen, királyok! Napotok lejárt már,
Lehullnak koronáitok;
A végzet karját föl nem tartja semmi,
A köztársaság győzni fog.

Közel a harc, a végső számadás már,
Mínő még nem volt itt soha.
— Riad a kürt és szemben áll egymással
A királyok s népek hada...

E harc lendületes ábrázolása Petőfi tanítványának mutatja a költőt nemcsak eszméiben, de eladában is. Egyéb republikánus versei a következő években termettek. (1871.)

Előfizetési ár:

Egyre évre . . .	12 ft.
Félévre . . .	6 „
Nagykeres . . .	3 „
Egy hóra . . .	1 „
Egyre éven . . .	4 kr.

Kiadó-hivatal: Poston.
számla-utca 4. sz.

GYORS-POSTA

politikai napilap.

Hirdetések díja:

A nagybetűs betűk egy sorát
két óráig 15 kr., a többi 10 kr.
Többetől kezdve minden sor
három óráig 10 kr., a többi 5 kr.
Kisbetűs betűk minden sorát
három óráig 5 kr., a többi 3 kr.
A „Gyors-Posta”-ban a hirdetések
díja 20 kr.

Párisból.

(Készen levél.)

Márcs. 29.

A márcs. 26-iki urna köré valami 180,000 választó gyűlt. Majdani fel mint a múlt év novemberében. A választás csendese, zavartalan folyt le reményes felül. Na de a szavazórendszernek nagyobb volt mint a cenzúra alatt. Tegnap délután volt a szavazás eredménye kiadásra. Németh a szavazat, hogy lássam mi történt a Hotel-de-Ville előtt. Míg másoknak a szavazó helyet megtagadták, és megselemlítésükkel állhattak be, garibaldinuss egyenruhák valószínűsége parancsot.

Fél háromkor érkeztem a térré, melyre már 12 óra zene, dob, trombita zaja a külvárosokból vonultak a nemzetőrök. A tér szépen volt elköltve, IV. Henrik vállán vörös palást lengett, mellette a köztársaság szobra volt állítva, ha jól edtem fehér márványból vörös ábrány saphá- val a ugyan ugyan. A trophéum hat vörös tologóval állított. Az emelvény a „comité central” és a „commune” tagjainak volt feltartva.

Még nem volt a. A mikor a városba előtt előlindult az ünnepi elad ágyas. Erre rögtön felett a montmartre-egyk érc-terek, percenként váltva szét egytől.

Nagy örökör már valami kétség alakulni lehetett felálltva a városba téren, a rue Rivoli-ban, a parton, a Tuilleries előtt és a boulevard de Sebastopol. A nap fény 150—180 ezer szavazó körül meg meg csak gyönyörűséggel volt a közönségre szorult szemeknek. A fegyveres tömeg nemely ágyulósok mintha börtön-ágyakban, lelkesedéssel tált volna: vive la République! vive la commune! kiáltással kísérte. A Tuilleries mögött látszó felt oly komolyan hallgatott, nekem úgy tetszett, mintha miniatúra-entiafán élt volna ezen pillanatokban. Aztán red zudult néha a Marcellaie egy-egy vereséke. Zudult, lélek, mert nem volt abban áthang, csupán az őszesé hangja.

Az ágyulósok az ünnepi kezdést hirdették. A „comité central” és a commune tagjai megjelentek mind nemzetőrségi egyenruhában vörös övvel derékukra, és alpakát megemelve üdvözölték a: vive la commune! vive la commune! kiáltást.

Azsi polgár megválasztottak jelenté ki a commune-t. A kiadás megújul a talán vége sem szakadna, ha a szavazók a Marcellaie-t nem csendültek.

A „comité” egy tagja felolvasa kerületenként a választottak névsorát. Kat két embernek a népek híreljé becséde között. Ezekután a nemzetőrségi zászlókat előlindultak követhetett a commune tagjai előtt. Kik elvonulva állították a commune-t, a köztársaságot, már felé elvonult volt, mikor egy nemzetőrségi ére vez engem vörös egyenruhában a vive Garibaldi! kiáltással fel- volt. Erre minden esküd utána kiáltott, míg kifogytak, és meg ünnepélyes arcú ötve cipő- kámat mindig megemelt. Hogy is ne üdvözöltek volna nekem, mikor nekik szavazták hogy-é csak oly pizsi darab vörös posztó volt szurva, — mint a milyennel nálunk a békát fogják, — és én meg egészen vörös voltam. — Firenze urat le mutatták a társakban ki egy szép levelet, melyről megjegyeztem, hogy Clément Thomas, a főbe tét tábornok volt volna. 8 szék mellett, hogy szép asszula volt Florentine polgárnak, de levágta nobogy megismerjék a a hátr kitéle araja le.

A nemzetőrségi egy kis vörös lobogó mellett a nagy nemzeti zászlót is vicskolt. A kárpálások nagy része csupán vörös van. A nemzetőrségi fegyver legbünyese elöltött, csak a fegyver- zart csokorban fegyverrel felcsúszkál csúszkál- jának van csapópotok.

Két a máriek, a Hotel de Ville, a Tuilleries, a Louvre, több lakanya kivolt világító. Az ut- csak árcsek voltak, hideg szél fútt. Így lón figy-

verek anélkül problémák a Commune. Valjón beteljesedik-e rajta, aki kardot vés, fegyver által vez el?

A franczia polgárháború

Páris előtt a kormány csapatai és a felkelők közt az első ütköztetés megtörtént a (remél- hetőleg csak rövid) polgárháború e szerint meg- kezdődött. A versaillesi kormány által a felkelők megtámadására rendelt csapatok már néhány nap előtt meg kezdtek szállani a Szajna és a Mont-Valerien mellett fekvő helyeket, mint St.-Cloudot, sat., s ezáltal a Párisi körút vonalát beszárni. A község a szándékot meg akará savarni a talán megrohanást kísérni a kormánycsapatok kezé- ben levő Mont-Valerien ellen; ezért 3000 nem- sejtet küldött ki, kik e hó 2-dikán reggel Cour- bevoiet, Pantouet és a neuillyi hídat megvérték; sőt egy láncok, a felkelők egyes osztályai a to- vábbi északre fekvő columbaie erőt is elfoglalták.

A kormánycsapatok, melyek a Mont-Valerienől észak felé Asnièresig és Gennevilliersig kiterjesz- kedni szándékoztak, Puteaux, Courbevoie és Co- lombes mellett a felkelőkre bukkantak, mely utóbbiak — mint látszik — rövid ütköztetés után valamennyi félrelétek egysé a neuillyi hídig vi- szavertették. A csapatok azonban a pontot, vala- mint Neuillyt is elfoglalták, s a felkelők végre visszavonultak Párisba.

A versaillesi csapatok nem első próbájuk nagyfontosságú; a neuillyi hídi elfoglalása tisztán katonai, taktikai szempontból is nagy jelentősé- get bír. Márcs. 18-dika óta a párisi felkelés min- tálább két nyert, a kormánycsapatok nemcsak Párisot, hanem a Szajna egész jobb partját, vala- mint a déli erődöket is kénytelenek voltak oda hagyni. Ha a francza kormány meg akarta tá- madni a felkelőket, művelését vagy egyenest a déli erődök ellen kelle irányoznia, vagy a szajna átjárását, Mont-Valerien általán alatt, és a fel- kelők szeme előtt kiterjeszkednie. E vállalat, ha a felkelők komolyan védik magukat, sok vérbe ka- rult volna. Az ápr. 2-diki viadal következtében nemcsak a gennevilliersi egysé felszét megtör- títették a felkelőktől, hanem Neuillyt a szaj- na átjárás is meg lett szerezve, melynek birtoka- ban a kormánycsapatok nem lesz felülte néha a körfalon átjárva, a diadaliv fontos gőzpontját hatalmukba kerített.

A neuillyi hídi elvesztése folytán a Szajna többi átjárás pontjai is felkelő egész Sèvresig és Meudonig, s e felé St.-Denisig hátra lettek véve, és a felkelők hátravonultak az egész nyugat- rászen visszavonulni a körül még. A kormány- csapatok támadási hálójukban jelenleg a szajna St.-Omentől Cliehyra, Neuillyra, Boulogne és Bil- lanourt-on át terjed, s onnan nemcsak a Szajna és a körül kitél fekvő egész városokat, — tehát Anteuil, Passy, Les Ternes, Montmartre és Ba- signollet, hanem Montmartret, a felkelők főfész- kéit is fenyegethetik nyugatról és északnyugatról. De még más tekintetből is fontos az ápr. 2-diki eredmény; a franczia csapatok bebizonyították, hogy az utóbbi időben nagyon meglazult fegy- ver állományuk szilárdabbá vál, — más részről a Neuilly mellett ki győzelme a párisi rendpár- tik elszármazott erőt le fel fogja eleveníteni, s őket arra bírálja, hogy a döntő harcban a felkelők háttában működjenek. A párisi község már most belátátna, hogy hirtelen igyekszik elleneséggel Franciszorszig jogászai kormány- hatalmának.

Valjón az ápr. 2-ki ösvennapással már meg- kezdődött-e Páris ellen a tulajdonképen indított, vagy az csak véletlen üzenetküldés volt, — e pillanatban még nem lehet megmondani. Mindon- corre most a dráma fejlődés és vége gyorsabban fog bekövetkezni. Tíznap néhány nap előtt kezdte le a hadi körpártis elő fel millárdiát; — s e- szint a franczia csapatok most ismét megmozdít- ják a Szajna jobb partján fekvő északi és keleti

erődöket. A Montmartre és Belleville elleni tá- madást legelőbb a helyre inteni a Romainsville és Nancy erődökből, az e részből megkezdett bu- kásuk épen a felkelő negyedeiket éri. Innen egy Belleville, mint Montmartret, mert csak ezen irányban nem uralkodnak, könnyen el lehetne foglalni. — Ha ellenben a kormánycsapatok a nyugati vagy a déli részek támadásának, — akkor a felkelők épen a szél és gőszed város- részekben kellene kezdenék, — s így kiemeltat- lan szerezetlenséget börtönök a negyedeik ó- ratlan lakosaira; s ha aztán a Szajna és az észak- legyezdel boulevardokig hatolnának, akkor a déli irányban maradek lejáról montmartre és zha- monti magaslatakat kellene még rohammal elfo- galniuk. E szerint lehetnének, hogy a támadás a nyugati oldalán csak csalomlást, s hogy a va- lódi támadás az északi erődöket a németek által való elhagyása után Romainsvilleből és St.-Ouenből egyenest Belleville és Montmartre ellen fog irányulni.

Az újabb tudósítások a Páris körüli hadmü- veletekről enket jelentek:

Páris, ápr. 3. 8 óra este. Páris a leges- nyűbb demoralizált képet nyújt. Az ágyulós- reggel óta csakadalmat tart. A felkelők a Mont-Valerienről granátákba lötték és Meudonig mentek. Az estőlapon a leggyorsabb kifejezésekben karhuzatták a polgárháború a kibékülést kíván- nak. A Mont-Valerien perczenkint valaki két lö- vést tett Ruil felé. A nemzetőrség totteme ö- vel tartja megállva Vanves, Issy és Montrouge erődöket. Ezen irányban ágyu- és fegyverraktár- lozeta tallani. A hírek nagyon ellenmondók. — Egyrészt azt állítják, hogy a nemzetőrség Versaillesba érkeztek; másrészt meg egy hallatszik, hogy a nemzetőrség teljesen bomlásfokba van. — Párisnak minden kapuja be van zárva; tilva van a ki- és bejárat. — A hírspek megvárakozik, mintha a comité és a község két egyetemesleg ültet volna ki. A lakosság felbávik, hogy van- ljon Versaillesnak.

— Éjtel. Ma reggel 100,000 főnyi nemsejt indult három hadszínpalon Versailles ellen. A halászáry Chatillon mellé, a jobbszáry Neuilly mellett, a közép Point-du-Jour mellett foglalt állást. A Mont-Valerien most megkezdett támadni és a jobbszáryat reménytelenségbe borta. Bergert felkelő-tábornok 15,000 emberrel elvágtatta. A halászáry szerezésben elérte Chatillon-t. A Flo- rentine vezette alatti közép sereg ismeretlen. Azt mondják elérte Versaillest. (De hogyan?) — A felkelők hívatások lapja jelenté; Bergert és Flo- rentine, a Mont-Valerien támadás dacára, helyre- állított Gusekötőket Courbevoietől, és Versailles felé haladnak. — A felkelő nemzetőrség 110,000 emberrel és 200 ágyúval három hadsít- ben folytatja működését.

A „Times”-e hó 3-dikáról egy párisi tájá- rat küld, mely szerint az ama napra tártat ö- könt a hadsereg a vére kedvencülendű szék ki, a mit leginkább az idézett elő, hogy azt hírek, mi- szerint a Mont-Valerien nem fog tártat, — be- lott a Mont-Valerien akkor kezd meg a csúszni a felkelők ellen, midőn azok néhány száz híper- küldöttek abbát. — Bergert felkelő-tábornok 15,000 emberrel elvágtatta és a halászáry me- versített. — A „Daily News” szerint a közp- Firenze vezette alatt, körül 1000 főre.

Páris, ápr. 4. Tegnap több század, 20 ágyu- val, Valenciennes át Sèvresig Meudon felé von- lott. Meudonnál először csatározás volt; midőn be- szeg ágyulósok beletették a versaillesi tábor- kint egyrészt Meudonból, és a párisi tábor- kint másrészt Montmartre és utóbbiak szimulá- tak voltak, de a versaillesi táborok jobban tudtak a társai az ágyulós. A nemzetőrség felve van a társai az ágyulós. A nemzetőrség vonakod- chamis utóbbi által a nemzetőrség vonakod- chamis utóbbi által a nemzetőrség vonakod- chamis utóbbi által a nemzetőrség vonakod- chamis utóbbi által a nemzetőrség vonakod-

Versailles, ápr. 4. Két hírvélő be- jött, mely tognap Meudon, Chatillon és Ruil irány- ba

Reportage par Ugron paru sur la proclamation de la Commune dans un journal

Местные сообщения в газетах о провозглашении Коммуны (Угрон)

<p>Megjelenik MINDEN VASÁRNP.</p> <p>Szerkesztési Iroda: Városházánál 6. szám alatt.</p> <p>Ide intézendő minden levél, minden oly közlemény, mely a lap szellemi tartalmára vonatkozik.</p>	<p>A „NÉPSZAVA” politikai hívatása: Állami függetlenség a hazának, s önkormányzat. (az, nyelv, vallás, nemzetiség nélkül) a szabad népeknek a független hazában.</p> <p>Előfizetési ár: Egész évre 4 ft, fél évre 2 ft, negyed évre 1 ft.</p> <p>Az előfizetés pénzke, hirtelenes levelekben a kiadó-hivatalba - városházánál 6. sz. külföldiek.</p>	<p>Függetlenség! Jelszó: szabad nép! önkormányzat!</p> <p>Évjutalom Az előfizető után tisztelt példány jár.</p> <p>HÍRDETÉS Legutányosabb számmal fogadtatnak el, minden lapok kiadott. Díja egy kézhezvétel után 10 kr. Nyitvatartás 20 kr.</p>
--	---	---

Gyászos győzelem!

„A nemzetgyűlés legyőzte Páris” — „a törvényes köztársasági kormány bevonult Párisba” — kiáltja diadal-mármorosan a versaillesi kormány és a nemzetgyűlés többsége, s viszhangozza utána az európai sajtó legnagyobb része.

Nem ezek, Thiers politikája győzte le Páris, — s nem a köztársaság, hanem Thiers politikája vonult be Párisba: — mert hiszen tudjuk, hogy Sedan után az egyedüli mentő horgonyt, a köztársaságot felkaroló nemzetgyűlés, a bordeauxi capitulációval Thiers politikájának hódolt meg, s Thiers politikájának dohta oda maradtakul Franciaországot.

Thiers győzte hát le a communet — döntötte meg alap-elveit, mely Franciaországnak volt alapelve — a népfel-séget.

Es most Thiers kiált diadalt a Franciaország alapelveit védő párisiak vértanúit és hullahalmaitól, és a világ leg-szebb városának romjairól? — hallatlan embertelenséggel gyilkoltatva a sedani gyáva zsoldosokkal aggok, nők, gyer-mekkek ezreit, s szaporítva a vértanúkat és hullahalmokat, hogy egy hazaszerető szabad lélek se maradjon élve Páris-ban — a népszabadság szentélyében, s ledöntve legyen szemfényvesztő álnok politikájának hatalmas, utolsó gátja, nyitva monarchikus eszelszövényeinek a tér, kezében minden eszköz a zsarnokokkal egyetértőleg kovácsolhatul a népfel-séget küzdő népek számára a rabbilléseket.

Thiers a jelenkor Machiavelli-je kiált most diadalt le-gyilkoltatott festvéreinek hulláiról, aki 1830-ban megbuk-tatni segített X-ik Károlyt, hogy az Orleans Lajos Filáppot emelhesse polgár-királyvá, s tovább üzhesse alatta pokoli politikáját, — ő, aki I-ső Napoleonnak hamvait Szent Ilona szigetére Párisba vitette, hogy felbőszítva a francia népet a dicsőség iránti kegyeletét, ezen kegyelet lobogásánál az időközben közönyvel bukni hagyott polgár-király trónjára

III-ik Napoleon név alatt a gyáva zsoldosokat segíthesse, előbb vele 1849-ben még mint elnökkel sereget küldetvén a római köztársaság leigázására, — miszerint könnyebben végrehajtható legyen a december 2-iki gazdaság, Francia-ország és Európa népei szabadságának husz évig tartott békája. Thiers kiált most diadalt, aki tervszerűleg bentaz-ván előbb az európai kényurakat, addig álnokok, kolott a kö-zársasági kormányzat megállapításával, míg nem az ügyét egyesül a köztársasághoz kereső párisiakat fejevert fogni kényszerít a köztársaság mellett — és monarchikus esel-szövényei ellen.

Páris részben romban hever, védői halomra gyilkoltat-nak, mert Párisban Franciaország alapelveit: a köztár-saságot, a népfeliséget védelmezték.

Es ezen óriási harcát vívott hősök szentségtörő vanda-loknak, örült lázadókak nevezetnek; mert oszlopot dön-töttek le, — történelmi épületeket — a Louvret gyújtották fel, — műkincseket pusztítottak el — harcuközben.

Igaz, hogy Páris egy része rommá lett, — ez nemcsak Franciaország, ez a művelt világ vesztesége.

De kié a bűn, hogy e veszteség megvan?

Thiers politikájának bűne — mert márczius 18-át Thiers politikájú erőszakolá ki.

Igaz, hogy a műkincsek veszte — pótolhatlan kár.

De kié a bűn, hogy elpusztulának?

Thiers politikájának bűne, — Thiers volt, aki a com-mune békeajánlatát visszautasította.

Szóval a francziák ezen iszonyatos fegyverharca — — Thiers politikájának — és az ennek vakon hódoló nem-zetgyűlés többségének bűne.

Nem azok, akik az ügyelelem végleteire lőnek kény-szerítve, a szentségtörők, a gyújtogatók.

Thiers a szentségtörő, a gyújtogató.

A testvérharcz mindig vereség.

A versaillesi kormány győzelme iszonyú vereség.

Éditorial d'un journal du peuple sur la chute de la Commune

Передовая статья газеты о падении Коммуны

16. VERSFORDÍTÁSOK A KOMMÚNRŐL

16. Переводы со стихов о Коммуне. 1871—1873 гг.

16. Traductions de poèmes sur la Commune.
1871—1873.

HUGO VIKTOR: SZÓZAT.

Omnibus, 1871. ápr. 28. 11. mutatványszdm.

Ekkor alakuló fővárosi győnge napilapocská a Tarkaságok rovatában közli a Rappel-ben megjelent vers néhány sorát nagyított fordításban. A vers a L'année terrible-ből való.

„Csatárok, csatárok
Mi ez? Az Isternéit!
Mint láng, fölgyújtjátok
A gabna lepte tért.
Legyilkoljátok a
Bec ületet, jogot!
Franczlaország itt,
Franczlaország ott!

— — — — —
A polgárháború
Köztetek pusztítván,
Austerlitzre sajnós,
Sedan után hlvány!

LE [1] CHANT DU DEPART. FORD. ÁBRÁNYI EMIL.

Fővárosi Lapok, 1871. máj. 26., 8. évf. 120. sz. 567. lap.

Ábrányi Emil Költeményei. Bp.: 1876. 241—243. lap.

A köztársaságért harcba induló forradalmárok hagyományos dala. A II. világháborúban a maik énekelték; dallama a magyar Köztársasági induló. — Lapalji jegyzet: »A »commune« is e dalt éneklé. Szerk.» Gördülékeny fordítás, megjelenésekor még folyt az utcai harc Párisban.

Lehullt a koriát, áll a pálya,
A szent szabadság ujjá int;
Átzeng a harc érzharsonája
Minden zugot, — fegyverre mind!
Reszketések bítor királyok,
S ti ránk törő gaz véredek!

Főlkelt a nép, magas bírárok!
A porba, sírba véletek!
Hallé, hívja már köztársaságunk,
Hallé, hívja már minden fiát!
Főll Értte élni s halni vágyunk!
Előre, harczra, francziák! Stb.

HUGO VIKTOR: KI A HIBÁS? FORD.: HEGEDŰS ISTVÁN.

Fővárosi Lapok, 1872. aug. 7., 9. évf. 179. sz. 775. lap.

HUGO VIKTOR: EPILOG A »SZÖRNYŰ ÉV«-HEZ. FORD.: HEGEDŰS ISTVÁN.

Hazánk s a külföld, 1872. szept. 5., 8. évf. 36. sz. 286. lap.

Jegyzetben: »Mint tudva van, Hugo Viktor »L'année terrible« cím alatt egy kötetet írt költői lelkesültséggel a commune harczairól. Az itt közlött töredék abból való.» A forradalmat ábrázoló rövid, de hatalmas részlet nem egyenlő értékű fordítása.

HUGO, VICTOR: A SZÁMÜZETÉS. FORD.: HEGEDŰS ISTVÁN.

Fővárosi Lapok, 1872. szept. 20. 9. évf. 215. sz. 935. lap.

Jegyzetben: »Eredeti cím: »Mikor Brüsszelt elhagytam.« Szintén a »Szörnyű év«-ből. A költőt Brüsszelből kiutasította a belga kormány, mert állást foglalt a menekült kommúnárok mellett. Gyenge fordítás.

HUGO VIKTOR: A KIVÉGZETTEK. FORD.: HEGEDŰS ISTVÁN.

Vasárnapi Ujság, 1872. okt. 13., 19. évf. 41. sz. 502. lap.

Jegyzetben: »1871. júliusban a kommunisták kivégeztetése alatt.« Megrázó, hatalmas költemény a L'année terrible ciklusából. A fordító győnge.

HUGO VIKTOR: KI A HIBÁS? (A SZÖRNYŰ ÉV-BŐL) FORD.: SZÁSZ KÁROLY

Szász Károly műfordításai. Bp.: Ráth 1873. 182—183. lap.

Egy könyvtár felgyújtásáról. Hibás-e a kommúnárd, akit nem tanítottak olvasni sem?

17. MAGYAR REGÉNYEK, ELBESZÉLÉSEK A PÁRISI KOMMÜNRŐL. 1871—1872

17. Венгерские романы, повести о Парижской Коммуне. 1871—1872 гг.

17. Romans et nouvelles hongroises sur la Commune de Paris. 1871—1872.

UGRON GÁBOR: PÁRISI SAISON-KÉP. (PÁRIS, JUNIUS 20-ÁN.) [TÁRCAELBESZÉLÉS]

Fővárosi Lapok, 1871. jún. 25. 8. évf. 144. sz. 672—673. lap.

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. júl. 15., 22. 1. évf. 28—29. sz. 264—265., 276—277. lap, *Párisi képművészet*.

A Kommun leverése után a reakció spiciurálmáról. Lásd U. G. tárcáinál bővebben.

[UGRON GÁBOR]: HÁROM NAP FRANCIA FOGSÁGBAN. (EGY PÁRISI MAGYAR NAPLÓJÁBÓL.) [TÁRCAELBESZÉLÉS]

Ellenőr, 1871. júl. 5., 6. 3. évf. 290., 291. sz.

Mulattató, 1871. júl. 7—28. 3. évf. 27—30. sz.

Az utcai harcok alatt két magyart a versailleiak elhurcolnak lakásukról és a Satoryban levő fogolytáborba kerülnek. L. bővebben U. G. tárcáinál.

UGRON GÁBOR: PÁRISBÓL PÁRISRÓL. (JUL. 23.) [TÁRCAELBESZÉLÉS]

Gyorsposta, 1871. júl. 30. 1. évf. 172. sz.

Vasúti utazás közben egy rendőrkém forradalmi beszélgetésbe akarja beugratni, de az író és útírtársa kijátsszák. L. bővebben U. G. tárcáinál.

UGRON GÁBOR: PÁRISBÓL PÁRISRÓL. [TÁRCAELBESZÉLÉS]

Gyorsposta, 1871. szept. 24. 1. évf. 218. sz.

Egy munkás kommunárd nemzetőrszázados vallomása a hadbíróság előtt, elmondja egész küzdelmes életét és hitet tesz az elnyomottak forradalma mellett. L. bővebben U. G. tárcáinál.

VÉRTESI ARNOLD: A COMMUNE HARCA. (REGÉNY)

Ország-Világ, 1. évf. 38—53. sz. 1871. szept. 17.—dec. 31. 445—446., 458—460., 470—472., 482—484., 494—497., 509., 522—525., 532—533., 544—545., 555—556., 565—566., 585—586., 591—593., 602—603., 615—618., 628—630. lap.

Töredék, mert a folyóirat az év végével megszűnt s a regény még nem ért véget. Lehetséges, hogy egésze még előkerül. Az 1870-iki polgári forradalommal teljes egészében azonosítja magát az író s nagy megértéssel tárgyalja a proletariátus törekvéseit a köztársaság megmaradása és demokratikus továbbfejlesztése érdekében. Regényes történet, sok forradalmi jelenettel, néptömegek akcióival. A Kommun alatti főszereplői: egy karrierista, ki elárulja a proletariátus ügyét s ennek nevelőapja: meg nem alkuvó, gerinces proletár-forradalmár.

TÓVÜLGYI TITUSZ: A SZEGÉNYEK HARCA. (VALÓSÁG REGÉNY ALAKBAN.)

Szabadság mint a nép zászlója, 1. évf. 40—48. sz. 1871. okt. 7.—dec. 31. 474—476., 488—489., 500—501., 513—514., 523—524., 536—537., 549., 560., 571. lap. — 2. évf. 1., 2., 4., 5. sz. 1872. jan. 6.—febr. 3. 7., 16—17., 38., 46—47. lap.

Gyorsposta, 1871. szept. 24.—okt. 22. 1. évf. 218—242. sz.

A párisi St. Antoine külváros forradalmi szellemű munkássága körében a Kommun előzményeinek elbeszélése, hagyományos romantikus arisztokraták belekeverésével. A történet a Kommun kiáltásával végződik. Harcát és bukását röviden a befejezés érinti. Lelkes kiállítás a Kommun, mint a proletariátus ügye mellett.

JÓKAI MÓR: VÉRES KENYÉR. (EGY IFJÚ HŐS NAPLÓJÁBÓL.) [ELBESZÉLÉS]

Igazmondó, 1872. jan. 7.—apr. 21. 5. évf. 2—17. sz.

Pest Atheneum 1872. 88. lap.

2. kiad. Bp.: Pfeiffer 1881. 80. lap. (J. M. újabb munkái. Népszerű kiad. 35. k.)

Bp.: Révai 1896. (J. M. összes művei, 50. k.) 149—197. lap.

Bp.: Révai 1912. (Olcsó Jókai, 103. k.) 64. lap.

Egy úrifüű első személyben elmondott nyeglehangú elbeszélése. Demokratikus divatból beállt önkéntesnek a francia köztársaságért a porosz háborúban. Különböző viszontagságok után Párisba kerül, gyanús körülmények között megsebesül. A kórházban hallja a Kommun lefolyását; mikor kikerül, elfogják és Versaillesben hadbíróság elé állítják, mint aki gyanús, hogy kommunár lett volna. Csak osztrák-magyar állampolgársága menti meg; hazatoloncolják. — Az író későbbi regénye: *A lélekidomár*.

Bp.: Révai 1888—1889. 1—5. köt. (J. M. újabb regényei.)

Bp.: Révai 1897. 1—2. köt. (J. M. összes művei 77—78. köt.)

Bp.: Révai 1914. (Olcsó Jókai 191—200. köt.)

Bp.: Franklin—Révai 1928. (J. M. művei.) 1—2. köt. (Centenárium kiad. 44—45. köt.)

17 évvel később íródott. A regényben szereplő nagyúri ifjú „A Lis-Blanc szekrény”, „Aml két írás között van”, „Monsieur de l'ame doré”, „Rosme Ripaille” c. fejezetekben mint kommunár szerepel s a Pére-Lachese temetőbeli utolsó harcok után egy katakombába vonja meg magát, ahonnan csak nehezen tudja az anyja előkeríteni. Az író bűnös, nemzetközi összeesküvésnek ábrázolja a Kommünt: az egész világon egyszerre akarták felforgatni a társadalmat.

EMLEKEZÉS VERSAILLESRA. (ANGOLBÓL) [ELBESZÉLÉS] [n. n.]

Kelet. Kolozsvár, 1872. dpr. 5—6., 2. évf. 77—78. sz.

Névtelen, állítólag angolból fordított terjedelmes elbeszélés egy egyszerű leányról, aki szépségével magas társadalmi állásra emelkedik, majd szerelmében csalódva, félrevonul. Fenti lapokon, évek múlva mint „petroleumos nő” bukkan fel újra, akit egykori tündöklésének színhelyén, a hadbíró-ság halálra ítél.

18. UGRON GÁBOR TÁRCÁI A PÁRISI KOMMÜNÖRŐL

8. Фельетоны Угрон Габора о Парижской Коммуне. 1871 г.

18. Feuilletons de G. Ugron sur la Commune de Paris. 1871.

PÁRIS, MÁRCZ. 28. (EREDETI LEVÉL) [n. n.]

Ellenőr, 1871. dpr. 5. 3. évf. 202. sz.

A francia-porosz fegyverszünet megkötése után Ricciotti Garibaldi kíséretében Lyonba utazott, onnan egyedül Párisba, a németek által megszállt területen át. A Kommun közel és katonái mint volt garibaldistát szívélyesen fogadják. Bejárja az utcákat, megtekint a barrikádokat.

A GARIBALDI FIUK ÉS PÁRIS MOSTANI ARCULATA.

Mulattató (A Magyar Néplap társlapja), 1871. dpr. 7. 3. évf. 14. sz. 55. lap.

A párisi kommunról szóló cikk terjedelmes részletet idéz U. G. fenti tárcájából.

PÁRISBÓL. (EREDETI LEVÉL.) (MÁRCZ. 29.) [n. n.]

Gyorsposta, 1871. dpr. 6. 1. évf. 78. sz.

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. dpr. 8. 1. évf. 14. sz. 107. lap.

A kommun választásának és kikiáltási ünnepségének leírása. Mindenütt vörös zászlók, de használják a háromszínűt is. A felvonuló zászlóaljok az író egyenruhája láttára, Garibaldit éltetik. E tárcával kezdődnek U. G.-nak a Gyorspostában megjelenő „eredeti levelei”, melyek szignálatlanok, az Ellenőrnek is ír leveleket. Csak utóbb „Párisból Párisról” c. tárcái szignáltak. E tárca lenyomata a Szabadság-ban, de a keltezés ott hiányzik. Az „eredeti levél” állandó feltűntetését a továbbiakban mellőzzük. A szignálatlan cikkek szerzősége kétségtelen; elárulja a stílus, az író garibaldista volta, továbbá szignált cikkekben hivatkozik már előzőleg megírt eseményekre: ezek azonban nem az Ellenőrben, hanem a Gyorspostában szignálatlanul megjelent tárcákban találhatók: nyilván megfedkezett az író arról, hogy több lapot tudósított egyszerre és nem tartotta nyilván, hogy melyiknek mit írt.

KÉPEK PÁRIS 1871-KI FORRADALMÁBÓL. (PÁRIS 1871. MÁRCZ. 30.) [n.]

Magyar Polgár. Kolozsvár, 1872. okt. 10., 6. évf. 232. sz.

Ugron Gábor néhány tárcacikke nem jutott az ostromlott Párisból idejében az Ellenőrhöz. Annak idején nem jelentek meg. Ezeket most pótlólag közli. Az első: Az író átment Versaillesba, vissza nézett a kommunárdok arcvonalára. Láttá Versailles: csupa hivatal és csupa katona. A menekült párisiak tábora. A kormánykatonák zsoldját a párisi nemzetőrségével egyenlőre emelték, hogy át ne szökjének.

PÁRIS, APRIL 1. [k.]

Ellenőr, 1871. dpr. 12. 3. évf. 208. sz.

A párisi posta, közlekedési és sajtóviszonyokról. Az író a németek által megszállt vonalon keresztül kerülve, ellátogat Versaillesbe és meghallgatja a reakciós nemzetgyűlés egyik ülését: Thiers beszél a kommun ellen. Visszatérésekor Párisban katonai készülődést lát.

PÁRIS, APRIL 2. [k.]

Ellenőr, 1871. ápr. 9. 3. évf. 206. sz.

A kommun és Versailles közt az első fegyveres összetűzés megtörtént. Az író látja a vörös csapatok visszatérését: vidámak és énekelnek, noha vereséget szenvedtek. Általános riadó: Páris készül a másnapi harcra.

PÁRIS, APR. 3. [n.]

Ellenőr, 1871. ápr. 12. 3. évf. 208. sz.

Hosszú, színes elbeszélés. Az író egy nemzetőrszázalajhoz csatlakozik. Miután igazolta magát mint garibaldista tiszt, kivonulnak Párisból és felállnak Issy mellett. Rosszul fegyverzett s ennél fogva fegyelmetlen csapatok lanyha küzdései. Leírja Issy erődőt, innen nézi az író a harcot. A nemzetőrök előnyhöz jutnak, de csak rövid időre. Ábrázolja a halottakat, sebesülteket.

PÁRIS 1871. APRIL 4. [n.]

Magyar Polgár. Kolozsvár, 1872. okt. 10. 6. évf. 232. sz.

Beszámol a hadászati tervekről s az ezek értelmében indult harcokról.

PÁRIS 1871. APRIL 6. [n.]

Magyar Polgár. Kolozsvár, 1872. okt. 11., 6. évf. 233. sz.

Harcok leírása. A sorhad Neuillynél előnyt nyert. Ellentámadás előkészítése. A Kommun úgy látszik gyengén áll, idegesen intézkedik. A guillotint a nép elégette.

PÁRIS 1871. APRIL 8. [n.]

Magyar Polgár. Kolozsvár, 1872. okt. 12., 6. évf. 234. sz.

Harcok. Belövés egy városi házba. A körerődön harcoló nemzetőrök elhanyagolt, nyomorúságos állapotban vannak. Az író az erődökön kószálva, letartóztatják, csak nehezen szabadul, mint kémgyanus. Sokan menekülnek a városból.

PÁRIS 1871. APRIL 11. [n.]

Magyar Polgár. Kolozsvár, 1872. okt. 13., 6. évf. 235. sz.

Nehéz harcok Neuillyben. Leírja a harc vonalat. A város közhangulata zavaros.

PÁRIS, 1871 APRIL 12. [n.]

Magyar Polgár. Kolozsvár, 1872. okt. 15., 6. évf. 236. sz.

Este ágyúharc. Az utcai élet eleven leírása.

KÉPEK PÁRIS 1871-KI FORRADALMÁBÓL. (n.)

Magyar Polgár. Kolozsvár, 1872. okt. 16—17., 6. évf. 237—238. sz.

A nemzetőrség keletkezése, szervezete, ruházatának részletes leírása stb.

PÁRIS, APRIL 13. [n.]

Ellenőr, 1871. ápr. 23. 3. évf. 219. sz.

A versaillesiek esti támadásának leírása. Négyszáz sorkatona átalált a kommunhoz és bevonultak Párisba. Az író járja a várost és különböző pontokon figyeli meg a tüzelést, következtet a hadmozdulatokra.

PÁRIS, 1871. APRIL 15. [n. n.]

Gyorsposta, 1871. ápr. 26. 1. évf. 94. sz.

Egy törzstiszt elbeszélése Neuilly visszafoglalásáról. Az író visszatér a városba, látja a száznai páncélos naszádokat. Élelmezési nehézségek kezdődnek. Sokan elhagyják a várost. A közönség látványossággént figyeli a város melletti harcokat. A versaillesi miniszterek korrupsziója kiderül lakásaik felkutatásánál. A fehérek éjszakai támadását és annak visszaverését az ágyúzásból következteti az író.

CSEVEGÉS MESSZIRŐL. (BARRIKÁDIA, 79. GERMINAL 27, VAGYIS: APRIL 16.) [n.]

Fővárosi Lapok, 1871. 8. ápr. 28. évf. 97. sz. 436—437. lap.

Az író végigjárja a nemzetőröktől megszállott főbb utcákat, tereket, a Tuillériákat, stb. Barrikádépítés. A lakosság, a gyermekek érdekes szórakozásnak tekintik a harcot. Csevegés egy és más apróságról Páris életéből, színházakról, stb.

PÁRIS, APR. 18. [k.]

Ellenőr, 1871. dpr. 28. 3. évf. 224. sz.

Ismét bejárja azokat a pontokat, ahol legerősebb a tüzelés; leírja az ottani állapotokat. Látja Cluseret tábornokot. A hadi helyzet részletes ábrázolása.

PÁRIS, APRIL 19. [k.]

Ellenőr, 1871. dpr. 28. 3. évf. 224. sz.

A versaillesiek egy sikeres rajtaütésének és egyéb hadieseményeknek nem egyéni jellegű közlése.

PÁRIS, 1871. ÁPRIL 20. [n. n.]

Gyorsposta, 1871. dpr. 30. 1. évf. 98. sz.

Összefoglalja a húsz napja tartó harcok eredményét: az erődök tartják magukat, egyéb pontokon azonban helyileg előrenyomultak a fehérek. A kommün csapatai, tisztjei gyengék. A vasútvonalakat egymás után elvágják: a városban emelkednek az árak, fogy az élelmiszer. A gazdasági élet pang.

PÁRISBÓL. ÁPRILIS 20. [n. n.]

Szabadság mint a nép zdszlója, 1871. dpr. 29. 1. évf. 17. sz. 133—134. lap.

A város belsejében folyik a barrikádépítés. Az ellenség tüzelése már a belső városrészeket veszélyezteti. Sok az utcákon a halott. Dombrowski kedvezőtlen körülmények közt is sikerrel vezeti a csapatokat. A versaillesiek előtt aláaknázzák a házakat. Az író járja a várost és beszámol a látottakról.

PÁRIS, APRIL 24. [k.]

PÁRIS, APR. 25. [k.]

Ellenőr, 1871. máj. 3. 3. évf. 229. sz.

Órákhosszat tartózkodott az Arc de Triomphe-on s onnan szemlélve, ábrázolja a városkörüli harcokat. A városban nagy a rombolás a bombák miatt. — A második, rövid tudósítás a Neuillynél létrejött fegyverszünetről tudósít: mindenki oda akar menni, hogy lássa a háborús károkat.

VERSAILLES, 1871. ÁPR. 25. [n. n.]

Gyorsposta, 1871. máj. 3. 1. évf. 100. sz.

A poroszok által megszállva tartott St. Denisen át Versaillesba kocsizott. A fehér csapatok óriás tömegekben gyülekeznek. Egy szabadtűzű elmondja, Thiers kérelhetetlenül fogadta békeközvetítésüket.

PÁRIS, ÁPRIL 26. [k.]

Ellenőr, 1871. máj. 5. 3. évf. 231. sz.

A 24 órás fegyverszünet alkalmával megtekintí a rommálott Neuillyt. Visszatérésekor a Port-Maillotnál sáncépítésre akarják kényszeríteni. Ír a neuilly-i kommün-tanács munkájáról a lakosság gondozása, élelmezése tekintetében.

PÁRIS, MÁJUS 3. [k.]

Ellenőr, 1871. máj. 14. 3. évf. 240. sz.

Issy erőd válságos helyzetéről, Cluseret letartóztatásáról s a déli erődök bombázásáról, stb. nem személyes jellegű tudósítások. Az író látta és leírja Rosselt.

PÁRIS, MÁJUS 4. [k.]

Ellenőr, 1871. máj. 12. 3. évf. 238. sz.

Változó sikerű csatározások, nem személyes élményszerű leírása. Rossel katonai multjáról.

PÁRIS, 1871. MÁJ. 5. [n. n.]

Gyorsposta, 1871. máj. 13. 1. évf. 109. sz.

Ismét az Arc de Triomphe tetejéről szemlélődve, írja le a város körül elhelyezkedett és bombázó ütegeket; a Diadalívet is lövik. Röviden jelzi a Picpus zárda felfedezett titkait és más zárdákban talált csontvázakat. Mikor vetnek véget a zárdáknak?!

A PICPUS ZÁRDA TITKAI. (PÁRIS 1871. MÁJUS 6.) [k.]

Gyorsposta, 1. 1871. máj. 14. évf. 110. sz.

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. máj. 20. 1. évf. 20. sz. 166. lap (k.).

Politikai Ujdonságok, 1871. máj. 17. 17. évf. 20. sz. (Egy párisi zárda titkai címen. n. n.) 427. lap.

Egy francia lap tudósítását közli a Picpus zárdában talált kínzóeszközökről, évtizede bebörtönzött három apácáról, akik megőrültek, az elrejtett dús élelmiszerkészletekről, bölcsekről, stb. A magyar közönség figyelmébe ajánlja az esetet, akik a zárdákban még az üdvösség útját látják. Jellemző, hogy e cikket három magyar lap is közölte.

PÁRIS, MÁJUS 6. [k.]

Ellenőr, 1871. máj. 14. 3. évf. 240. sz.

Mindkét harcoló fél szaporítja tűzérési telepét. Az élelmezés nehézségeiről, a ló- és egyéb állat-
kivitel tilalmáról. A versaillesiek nem akarnak kibékülni.

PÁRIS, MÁJUS 7. [k.]

Ellenőr, 1871. máj. 15. 3. évf. 241. sz.

Hadi hírek. Az író a Point du Jour-ról figyeli az ellenség ostromát Issy ellen, a híd lábánál álló
naszádokat s a tengerész tűzérek munkáját. Elevenen ábrázolja a színes léghajók kiszállását a
városból. Ezek szemlélete közben a tengerészek közé csap egy gránát. Az Internationale a város-
házán székelő bizottságot alakított; mi lesz a feladata?

MÁJUSI SÉTA ISSY-NÉL ÉS A MAILLOT-KAPUNÁL. [k.]

Fővárosi Lapok, 1871. máj. 12. 8. évf. 109. sz. 188—189. lap.

Irodalmi jellegű, hosszú tárcsa, valószínűleg máj. 7-én, vagy két nappal korábban kelt. Az író kint
jár Issy erődben, szemléletesen ábrázolja a tüzelést, a sebesültek szállítását. Visszatér a viadukt-
hoz (Point du Jour) és leírja a páncélos naszádok működését. A Maillot-kapunál egy üteg tüzelésé-
nek szemléletes bemutatása. Neuilly romjai, ahol egy hónapja folyik utcai harc. Asniéres vasúti
hídján páncélos vagonokból ágyúznak. A körséta befejezése a poroszok által megszállt városrészig.

PÁRIS, MÁJUS 8. [k.]

Ellenőr, 1871. máj. 17. 3. évf. 243. sz.

Issy és Vanves véres harcok után elesett. Este több borzalmas dördületet hall az író, a körerődök-
höz siet, de biztos értesülést nem kap.

PÁRIS, MÁJUS 9. [k.]

Ellenőr, 1871. máj. 17. 3. évf. 243. sz.

Versaillesben kénytelenek voltak újra felfedezni Gambettát, akinek pártja a legutóbbi választások-
nál előretört. Az író överődöknél és a Szajna partján szemléli a fokozódó bombázást. A Központi
Bizottság és Rossel összekülönböztek.

A MAILLOT-KAPU PÁRISBAN. (PÁRIS, 1871. MÁJ. 9.) [k.]

Politikai Ujdonságok, 1871. máj. 17. 17. évf. 20. sz. 247. lap.

A harc romos színhelyét és a nemzetőrök hadi tevékenységét színesen ábrázolja.

PÁRIS, MÁJUS 10-ÉN. [k.]

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. máj. 20. 1. évf. 20. sz. 165. lap.

Azonos az Ellenőr máj. 14-i számában megjelent »Páris, máj. 6.« c. tárcával.

PÁRISI LEVÉL. (MÁJUS 10-ÉN.) [k.]

Fővárosi Lapok, 1871. máj. 18. 8. évf. 114. sz. 510—511. lap.

A kor izlésének megfelelő csevegés. A színpadi irodalom meddő, az opera néma. A Tuillériákban
tömeghangverseny volt. A hírlapok szaporodnak. Az Akadémián háborús vonatkozású orvosi
előadásokat tartanak. A festők azonban dolgoznak. A Louvre és a könyvtárak nyitva vannak.

PÁRIS, MÁJUS 12. [k.]

PÁRIS, MÁJUS 13. [k.]

ST.-DENIS, MÁJUS 13. [k.]

Ellenőr, 1871. máj. 21. 3. évf. 247. sz.

1. Rossel fogságbevételéről. 2. Harci események: Issy és Vanves végleges elvesztése. Dombrowsk
tartja Neuillyt, Cléchy, stb. 3. Rövid hír: A poroszok által megszállt rész felé is ágyúkat állít a
kommün; Thiers házának lerombolását megkezdték.

PÁRIS, MÁJUS 14. [n. n.]

Gyorsposta, 1871. máj. 23. 1. évf. 116. sz.

Harci események Vanvesben, ostrommunkálatok a város körül. A Szajrán megjelentek a fehérkaszádjai és visszavonulásra kényszerítették a kommun hajóit. A kommun tagjai összeesküvéstől tartanak. Nem személyes jellegű jelentés. A királyjelöltre.

PÁRIS, MÁJUS 15. [k.]

PÁRIS, MÁJUS 16. [k.]

A FELROBBANÁS PÁRISBAN MÁJUS 17-ÉN. [k.]

Ellenőr, 1871. máj. 25. 3. évf. 251. sz.

A postán összetörő három tárca egy lapszámban. 1. Vanves teljes kiürítése után a nemzetőrség minden ponton tért veszt. A város belsejében épülnek a torlaszok, a harcot a végsőig folytatja a kommun. 2. Thiers házának rombolása, majd a Vendome oszlop ledöntésének vázlatos leírása. A város védelme gyöngül. Ismét léghajók szállnak kiáltványokkal vidékre. A versaillesi nemzetgyűlés önkényeskedése. 3. Eleven leírás a Mars-mezeli löpőgyár robbanásáról. Az író odasiet: menekülő lakosság, tűzoltók, mentők, katonaság munkája.

PÁRIS, 1871. MÁJUS 16. [n. n.]

Gyorsposta, 1871. máj. 25. 1. évf. 118. sz.

Részletes, szemléletes leírás a Vendome-oszlop ledöntéséről.

PÁRIS, MÁJUS 18. [k.]

Ellenőr, 1871. máj. 27. 3. évf. 253. sz.

Az őverőd egész félkörén folyik a harc. Az ágyúdörgés siketítő. A kommun a kezesek ellen fordul. Félt, hogy a poroszok beavatkoznak. Lefoglalt zárdákban rejtelmes csontvázakat találtak.

KIRÁNDULÁS ST. DENISBE. (PÁRIS, 1871. MÁJUS 19.) [n.]

Magyar Polgár. Kolozsvár, 1872. okt. 18. 6. évf. 239. sz.

A vasútnál és a hivataloknál való hosszas tolakodás után eljut a poroszok által megszállt külvárosba és beszámol az ottani aránylag nyugodt viszonyokról.

PÁRIS, MÁJUS 21. [k.]

Ellenőr, 1871. jún. 2. 3. évf. 258. sz.

A menekülőket feltartóztatják. A poroszok gyülekeznek. Az elfogatások szaporodnak. A sorhad tért nyer a nemzetőrséggel szemben. Rémhír: már a városban vannak.

PÁRIS, MÁJUS 22. [k.]

Ellenőr, 1871. jún. 2. 3. évf. 258. sz.

Reggel kiderül, hogy előző délután a sorhad a városba nyomult. Mindenféle torlaszokat emelnek. A reakció nekibátorodott: gúnyos kiáltások kísérik a fegyverrel gyülekező nemzetőröket. Az író járja a várost és elbeszéli a látottakat: élelmiszervásárlási láz, rosszul felszerelt torlaszok, ágyútűz alatt a város belseje. Lakása mellett is torlaszon harcolnak. A poroszok a versaillesiekkel egyetértve akadályozzák meg a városból való menekülést s így élet-halálharcra kényszerítik a kommun embereit.

PÁRIS, 1871. MÁJUS 24. [n. n.]

Gyorsposta, 1871. jún. 3. 1. évf. 125. sz.

Előző nap foglalta el a sorhad a város »legelőkelőbb» részeit. Pontos beszámoló a hadmozdulatok menetéről. A tömeges kivégzések megkezdődnek. Nem egyéni jellegű tudósítás.

PÁRIS, MÁJUS 24. [k.]

Ellenőr, 1871. jún. 2. 3. évf. 258. sz.

Az író sétál a belvárosban: a torlaszok egyre számosabbak. Lakása közelében torlaszharc folyik. 24-én reggel félreverték a harangokat: a sorhad közeledik. Ágyúzzák a torlaszt. Délben meglátja a sorhad előrenyomuló katonáit az ablakból. Csendőrök vezetik őket. A hadműveletek élen szereplő rendőrség megdöbben az író. Ez fokozódik, amikor látja, hogy a torlasznál nemzetőröket kezdenek főbelőni. A hadihelyzet a város különböző pontjain.

PÁRIS MÁJ. 25. [k.]

Ellenőr, 1871. jún. 2. 3. évf. 258. sz.

Négy tudósítás torlódott egy lapszámba (21—25-ikéről), ami az utolsó napok zűrzavarát posta tekintetében is mutatja. — Hírek az utcáról utcára folyó harcok menetéről. Az utcákról omnibusz-kocsikkal kezdik hordani a hullákat. Minden utcasarkon néhány főbelőtt hever, egy helyen az író negyvenegyet számolt meg, köztük két vöröskeresztet. Általános a vérfürdő. Rémhírek a petróldörökről: mindenkit leutasítanak a járdáról, hogy fel ne gyujtsák a házakat. Egyes kommuntagok kivégzéséről. Az író megdöbben a bosszúálláson és nem méltányolja annak állítólagos indokát, hogy ez a polgáriasodás érdekében történik.

PÁRIS, MÁJUS 26. [k.]

Ellenőr, 1871. jún. 3. 3. évf. 259. sz.

Bejárja a főbb utcákat és leírja a leégett részeket, épületeket: a városházát, a Tuillériákat, stb. A Louvre megmenekült. A harc még tart, a nemzetőrök egy helyen sikert értek el. Egy-egy helyen kivégzések száz-, sőt ezerszámba. Dahomey szultánág barbár módszereihez hasonlítja a győzők eljárását.

PÁRIS, MÁJUS 28. [k.]

Ellenőr, 1871. jún. 5. 3. évf. 261. sz.

Pünkösd napján, d. u. 3 órakor dördült el az utolsó ágyúlövés. A kommunárdok csak azért hagyták abba a harcot, mert minden tőlényük elfogyott; némelyek még azután is harcoltak. Megemlékezik a Pére-Lachésebeli küzdelemről. Már hét-nyolcezer a kivégzettek száma. A katonai vészbiroságok is megkezdtek működésüket. Nőket, gyerekeket lönek agyon. A rémuralom álszenteskedő: okot keres és úgy öl. A petróleumos gyújtogatás mese: egyetlen eset sem fordult elő. Fél Páris petróleummal világít; proletáraszonyokat, akik petróleumot visznek: egyszerűen agyonlövik. Egyesek még most is lönek a katonákra. Az író is látott ilyent: egy kocsiból lövöldözőtt és több tengerészt megölt. »Közvéleménynek lenni gyanús, klerikálisnak menlevél.« Thierst még szentté fogják avatni: a Vatikánban minden lehetséges, kivált, ha bolondság.

PÁRIS, MÁJUS 29. [n.]

PÁRIS RÉMNAPJAIBÓL. [k.]

Fővárosi Lapok, 1871. jún. 6. 8. évf. 128. sz. 604—605. lap.

Irodalmi igényű tárcacsevegés a sorhad benyomulásáról a városba. Polgári olvasók számára. A nemzetőröket feleségeik visszatartják, az utcákon mindenkit torlaszépítésre kényszerítenek. Az író nem léphet ki a házból: ablaka alatt dörög az ágyú. Az ablakok zsaluit nem szabad becsukni. Végre a nemzetőrök meghátrálnak és megjelennek a sorhad előrenyomuló katonái; megszálják az utcát. Az eget elborítja az égő Páris füstje.

A HARC BEFEJEZÉSE. [n.]

Politikai Újdonságok, 1871. jún. 7. 17. évf. 23. sz. 280. lap.

Cikk, amely szószerint adja a máj. 29-ről kelt s a Szabad Polgárban önállóan megjelenő tárcát. Első részében az író a polgári közvélemény uszályában van s gyalázza a kommünt, de terjedelmesebb és kidolgozottabb második részében már tudatára ébredt annak, hogy a Kommun társadalmi harc volt. A harc pusztításán méltatlankodik, de a reakció rémuralma felháborítja. Ólommal nem lehet társadalmi kérdést megoldani. A bosszúállás megtorlást fog szülni annál a tömegnél, amely most a laktanyák kapui előtt borzadva hallja bentől az állandó fegyverropogást.

PÁRIS, MÁJUS 29. [n.]

Szabad Polgár, 1871. jún. 11. 1. évf. 24. sz. 192—193. lap.

Lásd az előzőt.

A HÉT NAPOS UTCZAHARCZ PÁRISBAN. (1871 MÁJ. 21—28.) [n.]

Magyar Polgár. Kolozsvár, 1872. okt. 19., 23. 6. évf. 240., 243. sz.

Ábrázolja a Párisba nyomult sorhadak harci módját a torlaszok ellen. Részletesen a hadműveletek menete.

PÁRISI VÁZLATOK. [k.]

Fővárosi Lapok, 1871. jún. 8. 8. évf. 130. sz.

A harc véget ért. Az utcák dúltak. Foglyokat kísérnek a vérbírók elé. Minden petróleumot a Szajnába öntenek. Leírja a rommá lett Tuillériákat, milyennek látta, amikor a kommun alatt ott volt egy hangverseny. Irodalmi jellegű tárcá.

PÁRIS, JUN. 1. [k.]*Ellenőr, 1871. jún. 9. 3. évf. 265. sz.*

Párisban kezd megindulni az élet, az utcákról takarítják a romot. A rendőri zaklatás súlyosabb, mint a kommun alatt. Napoleon spiclihada elemében van, sőt szaporodott. Hírek az önkényes kivégzésekről. Egy kórház alorvosát az udvaron agyonlőtték s akkor derült ki, hogy a főorvost keresték. Stb. A nemzetgyűlés többsége királyt akar, Thiers helyzete bizonytalan.

PÁRIS, JUN. 3. [k.]**PÁRIS, JUN. 4. [k.]***Ellenőr, 1871. jún. 10. 3. évf. 266. sz.*

Egy számban két tárca. Az első: Gúnyos hangú, terjedelmes beszámoló a katonai közigazgatás bevezetéséről. Hatvanezer katona táborozik az utcákon. Ujság alig van, a színházi élet lassan megindul, az iskolák is működni kezdenek. Gazdasági és jogi téren teljes a zűrzavar. Házkutatások a lefegyverzés érdekében: még az író díszkardját is elvitték. — A második: Jelentéktelen epizód Dombrowski tábornokról, a kommun főparancsnokáról: megmentett néhány Párisban élő lengyel apácát.

PÁRIS, JUN. 6. [k.]*Ellenőr, 1871. jún. 15. 3. évf. 271. sz.*

A Tuillériák kertje tönkrelőve, benne egy ezred dzsidás táborozik, kikről az író gúnyosan szól. Más romok leírása. »A kommun vérbe fojtatott«, de az elv él. »A bitór nemzetgyűlés« országsszerte üldözbe vette a köztársasági lapokat, de fél Franciaországot nem lőheti főbe. »Az Internationale párisi tagjai bebörtönöztetnek, de az Internationale él és mozog Franciaország minden részében.« A rémuralom ellenállást kelt. Elszigetelt akciók a reakció katonasága ellen. Jelenetek a rémuralomból. »A politika mélyebbre ásta a társadalom osztályainak közeit.« Belpolitikai hírek. — (Az író egy héttel a kommun bukása után kezdi megérteni az osztályharcot, melyről a Kommun idejében még nem volt fogalma.)

PÁRIS, JUN. 8. [k.]*Ellenőr, 1871. jún. 16. 3. évf. 272. sz.*

Páris élénkül; bár annyi utcasöpör lenne, mint rendőr. Állandó az utcákon a fogolykísérés. Záróra 11-kor, utána éjjeli házkutatások. Mindenki gyanus, a besúgást fizetik. A kormány a nemzeti védelem kormányának tisztí kinevezéseit meg fogja semmisíteni és így a régi uralom tisztjei maradnak előtérben. De a védelem kormányát terheli a felelősség a kommunért is: nem fordult a néphez, amelynél az erő volt, hanem súlyos hanyagsággal hagyta a poroszokat érvényesülni. A nép aztán a maga kezébe vette az ügyek intézését, mert nem bízott uraiban. A külügyminiszter az Internationale üldözését akarja kezdeményezni. Ez nem fog sikerülni, mert az I. hatalom és a kommunnek is a legjózanabb vezetőket adta. Kossuthot idézi: »A forradalmak nem csináltatnak, hanem csinálnak«.

PÁRIS, JUN. 12. [k.]*Ellenőr, 1871. jún. 19. 3. évf. 275. sz.*

Belpolitikai kérdésekről. A monarchista többség pártjai és mesterkedéseik. Thiers nehéz helyzete. A közelgő párisi választások. Ismét az ötletszerű kivégzések történetéből.

PÁRIS, JUN. 13. [k.]*Ellenőr, 1871. jún. 20. 3. évf. 276. sz.**Szabadság mint a nép zászlója, 1871. jún. 25. 1. évf. 25. sz. 226—227. lap.*

Az író Versaillesba utazott, egy rendőr kíséretében megnézte a fogolytábor. Satoryban. Szabad ég alatt, borzalmas állapotban vannak a foglyok. Még mindig érkeznek új csoportok. A nyomozók csoportonként foganatosítják kihallgatásukat. Már folynak a deportálások tengerentúlra. Az író rémmesének tartaná mindezt, ha nem látta volna személyesen.

PÁRIS, JUN. 18. [k.]*Ellenőr, 1871. jún. 24. 3. évf. 280. sz.*

Még mindig tartanak az összefogdosások. Sajtószemle: hivatalos kommuniké cáfolja, hogy ezentúl a boulognei erdőben lesznek a kivégzések. A klerikális sajtó kifogásolja, hogy a Tuillériákon vasárnap is dolgoznak a munkások: a kormány ígéri, hogy ez többé nem történik.

A COMMUNE ÁRULÓI. (PÁRIS, 1871. JUN. 20.) [k.]*Politikai Ujdonságok, 1871. júl. 5. 17. évf. 27. sz. 334—335. lap.*

A Kommun ellen Versailles nemcsak fegyverrel, hanem vesztegetéssel is harcolt. Ilyen esetek elbeszélése, de az árulási kísérletek kudarcot vallottak.

PÁRISI SAISON-KÉP. (PÁRIS, JUNIUS 20-ÁN.) [n.]

Fővárosi Lapok, 1871. jún. 25. 8. évf. 144. sz. 672—673. lap.

Szabadság mint a nép zászlója, Párisi kép címen. 1871. júl. 15., 22. 1. évf. 28—29. sz. 264—265., 276—277. lap. (n. n.)

Humorisztikus elbeszélés a párisi kémrendszerről, a kommun embereinek üldözéséről, a rendőrök gyilkolási kedvteléséről: Egy mítsem sejtő fiatalembert, fénykép alapján, a színházból hurcolnak el, csak nehezen igazolja személyazonosságát és szabadul. Undorát fejezi ki Páris katonai megszállása felett.

PÁRIS, JUN. 21. [k.]

Ellenőr, 1871. jún. 27. 3. évf. 283. sz.

Az elhurcolások, kivégzések állandóan folynak. Az író felháborodik.

PÁRIS, JUN. 23. [k.]

Ellenőr, 1871. jún. 29. 3. évf. 285. sz.

(Az író most már bőven ír a párisi életéről, színházakról, tárlatokról, stb. Eközben mindig van mondanivalója a kommunról s a reakciónál. A további tárcákból tehát csupán azokat regisztráljuk, amelyekben ilyen tudósítás is van egyebek között és csak az idevágó részleteket említtjük.) A foglyok egy részét kezdik elbocsájtani, pl. a kommun alatt működött orvosokat, zenészeket. A rendőrség nagy felszereléssel 15 ezer fő lesz, nagyobb, mint bármikor volt. A harcokban a versaillesiek négyezet vesztettek, a Kommun 18 ezret, ebből tízezer a kivégzettek száma. (Jóval több volt.)

PÁRIS, JUN. 25. [k.]

Ellenőr, 1871. júl. 1. 3. évf. 287. sz.

Választások előtti hangulat. A munkások elkeseredése. A katonai szemlét elhalasztották; pedig szép lett volna a főbelöttek tömegsírjainak halmái előtt!

TÁRCA PÁRISBÓL. (JÚNIUS 27-KÉN.) [k.]

Fővárosi Lapok, 1871. júl. 2. 8. évf. 149. sz. 694—695. lap.

Leírja az Arc de Triomphe sérüléseit. Az irodalom éledezik: könyv jelent meg 1848-ról. Tanulságos meggondolni, mennyit haladt azóta Franciaország vissza a Szent Bertalan-éj felé. Megnyílt a Levéltári Múzeum is. Kár, hogy nem állíthatják ki a rendhelyreállító sereg kivégzési okmányait is, mert írás nélkül lőttek agyon vagy tízezer embert.

PÁRIS, JUN. 28. [k.]

Ellenőr, 1871. júl. 4. 3. évf. 289. sz.

Választási készülődések. A munkások jelöltjeit titkos listákon kapják kézhez a választók. Az utcai gyerekek elfogatásokat, kivégzést játszanak, mint másfél hó előtt a kommun harcait játszották.

HÁROM NAP FRANCIA FOGSÁGBAN. (EGY PÁRISI MAGYAR NAPLÓJÁBÓL.) [n. n.]

Ellenőr, 1871. júl. 5., 6. 3. évf. 290., 291. sz. (Tárcarovatban.)

Mulattató, 1871. júl. 7—28. 3. évf. 27—30. sz. 106., 110., 114., 118. lap.

Névtelen elbeszélés, de stílusa és adatai kétségtelenül U. G.-ra vallanak. (A névtelen közlést indokolhatta, hogy mint tudósítónak rontotta volna hitelét, ha tudósításai körében elbeszélőként is szerepel.) Hosszú, részletező novella: máj. 24-én, az utcai harcok során, lakásán fognak el két magyart és az »úri« közönség üdvözlőzése közt kísérnek Versaillesba. Látják, átélik Satory borzalmait. Egyikük az osztrák követ közbenjárására szabadul, a másiknak nyoma vész.

PÁRIS, JUL. 5. [k.]

Ellenőr, 1871. júl. 11. 3. évf. 295. sz.

A nemzeti védelem kormánya ellen a vizsgálatot már elrendelték, csak a kommun-foglyok ellen nem kezdték meg a bírói eljárást; tízezrek sínylenek fogságban. A kommun rendeleteinek hatályossága felől még mindig nincs intézkedés. A kommun menekültei Genfben lapot indítanak. Az író, a lap címének idézésével, élteti a Világköztársaságot.

PÁRIS, JÚLIUS 8. [k.]

Ellenőr, 1871. júl. 13. 3. évf. 297. sz.

Thiers kormánya sötét nevet hagy, ha nem hagyja abba az emberi életek pazarlását. Ítélet nélkül másfélezer nőt deportálnak Cayennbe. Az osztrák követség nem törődik az osztrák-magyar alattvalókkal; más követségek működnek a maguk emberiei érdekében, még a foglytáborokban is kutatják őket.

CSEVEGÉS PÁRISBÓL. (JULIUS 10-KÉN.) [k.]

Fővárosi Lapok, 1871. júl. 16. 8. évf. 161. sz. 749. lap.

Páris művészeti élete megindult. A romokat szorgalmasan fényképezik. Rivoli-utca arkádjai alatt emléktárgyakat árulnak a Kommünről. Könyv jelent meg Uj-Kaledóniáról, ahová a kommünárdokat deportálják. A kormány rosszabb a kannibáloknál.

PÁRIS, JUL. 12. [k.]

Ellenőr, 1871. júl. 18. 3. évf. 301. sz.

Apróságok Páris életéből. A kormány eltiltotta az engedély nélküli házalást és ujságárusítást, ami a szegények alkalmi keresete volt. A házbéreket visszamenőleg be lehet szedni: a nyomorgókat tömegestül teszik az utcára. A szociális gondoskodás a rendőrségből és a hátultöltő puskákból áll.

PÁRIS, JUL. 14. [k.]

Ellenőr, 1871. júl. 19. 3. évf. 302. sz.

Az ostromállapot és a rémuralom még tart. A nyomorúság nő. A házbérkérdésben a proletárok és kispolgárok egyetértének abban, hogy a Kommün jobban oldotta meg a kérdést.

PÁRISBÓL PÁRISRÓL. (JUL. 15.) [n.]

Gyorsposta, 1871. júl. 23. 1. évf. 166. sz.

(A lap ezentúl hetenként tárcát közöl U. G.-tól, névvel.) Csevegés az újjáéledő Párisról. A művészet, az irodalom alig termel valamit. A királyjelöltekkel csinyján bánnak, mert hátha valamelyik célhoz ér. Anekdoták.

PÁRIS, JUL. 17. [k.]

Ellenőr, 1871. júl. 22. 3. évf. 305. sz.

Elrendelték az Uj-Kaledóniába deportálásokat. Egy amerikai társaság ajánlatot tett, hogy ingyen szállít tízezer foglyot munkára az Egyesült Államokba. A kormány gondolkodik. (Az imperializmusnak ma is emberszállítmányok kellene, de már nem munkára, hanem ágyútölteléknek.)

PÁRIS, JUL. 19. [k.]

Ellenőr, 1871. júl. 25. 3. évf. 307. sz.

A fogolytáborok botrányos állapotairól, szabadultak elbeszélése alapján.

PÁRIS, JUL. 20. [k.]

Ellenőr, 1871. júl. 25. 3. évf. 307. sz.

A Kommün minden hivatalos ténye semmisnek nyilvánított.

PÁRIS, JUL. 22. [k.]

Ellenőr, 1871. júl. 27. 3. évf. 309. sz.

A nemzetgyűlésen a belügyminiszter nyilatkozik: akkor ér véget az ostromállapot, ha a rendőrség meg lesz szervezve. Szóval rendőrruralom van — és nincs rendőrség. Rochefort a börtönben van, úgy is jól áll.

PÁRISBÓL PÁRISRÓL. (JUL. 23.) [n.]

Gyorsposta, 1871. júl. 30. 1. évf. 172. sz.

Elbeszélés. Vonaton utazik s egy lengyellel beszélget, amikor beszáll egy spicli. Ezt lóváteszik és leleplezik. Megvető hang a reakció rémuralma felé.

PÁRIS, JÜLIUS 24. [k.]

Ellenőr, 1871. júl. 29. 3. évf. 311. sz.

Az igazságügyminiszter megsemmisítette a deportáltakat vivő hajókat és némi könnyítéseket rendelt el. Az utálatos párisi sajtó megtámadta ezért.

PÁRIS, JÜLIUS 25. [k.]

Ellenőr, 1871. júl. 30. 3. évf. 312. sz.

A választások eredménye megdöbbentő. Kevesebben vettek részt a szavazásban, mint a Kommün alatt. 15 ezer ártatlan foglyot bocsájtanak szabadon, miután hónapokig sanyargatták őket. A Kommün eljárása a kezesekkel szemben indokolt és érthető volt — a kormány eljárása szemforgató és botrányos. A Kommün tanácsai a lakosság többségének bizalmából ültek helyükön, nem úgy, mint a mostani községtanácsok.

PÁRIS, AUG. 1. [k.]

Ellenőr, 1871. aug. 6. 3. évf. 318. sz.

A pótválasztásokon a köztársaságiak előretörték. Ezt a monarchisták már nem tartják olyan mulatságosnak, mint a júliusi nemzeti ünnepen a munkások néma tüntetését, kik egyenként kalaplevéve járták körül a Júliusi oszlopot a rendőrséggel és katonasággal zsúfolt téren. Felháborodott elméikedés a deportált foglyokkal való bánásmódról.

PÁRISBÓL PÁRISRÓL. [k.]

Gyorsposta, 1871. aug. 6. 1. évf. 178. sz.

A forradalom olyan, mint a Nilus áradása: nyomán termékenység kel. Az előző évtizedek züllése után ez a forradalom nem sikerülhetett. Az erkölcsi leromlottságot mutatja az újabb irodalmi termés.

PÁRIS, AUG. 7. [k.]

Ellenőr, 1871. aug. 13. 3. évf. 324. sz.

Simon közölte miniszterről kiderült, hogy tagja volt az Internacionálénak. Az Internacionálé tagjai szaporodnak, szervezete azonban titkos: dalkávéházak asztalainál tartják összejöveteleiket az egyes osztályok. A rendőrség ideges, de nem talál nyomra. Az elfogatások tartanak. A vérbíróság megkezdte ülését, de az író nem kapott jegyet a tárgyalásra.

PÁRIS, AUG. 8. [k.]

Ellenőr, 1871. aug. 15. 3. évf. 325. sz.

Folyik a hajtóvadászat az Internacionálé tagjai után. A szociális baj azonban nem oldható meg rendőri eljárással: ez csak az elkeseredést táplálja és siettetí új forradalom kirobbanását.

PÁRIS, AUG. 9. [k.]

Ellenőr, 1871. aug. 15. 3. évf. 325. sz.

Az ostromállapot megszüntetését célzó törvény ügye lassan halad. Ezért pang ipar, kereskedelem. Különösen nagy a munkáshiány a cipésziparban: Angliából kell cipőket importálni. Törvényt hoztak az ingyenes iskolázásról; nagy a papok bánata. Most csodákat találnak ki Kommün alatt elpusztult papok sírjánál. A pápa nagy üzletet csinál abból Franciaországban is, hogy elvesztette világi hatalmát.

PÁRIS, AUG. 10. [k.]

Ellenőr, 1871. aug. 15. 3. évf. 325. sz.

Az amerikai társaság ajánlata: a kommünárdokat Amerikába szállítják munkára. Új rabszolgaság lenne! A hadbíróság előtt Ferré, Assi pere: utóbbi Creuzotban volt gépész. Ismerteti a vádlottak életét, tevékenységét.

PÁRIS, AUG. 11. [k.]

Ellenőr, 1871. aug. 17. 3. évf. 326. sz.

Az ostromállapot megszüntetését másnapra ígérik, de bizonyára ismét elodázzák. Lyonban a nemzetőrség a kommünt és az Internacionálét éltette. A hadbíróság Courbet perét tárgyalja. Az író ismerteti a festő életét és meglátogatja képeit a Luxembourg képtárban.

PÁRIS, AUG. 15. [k.]

Ellenőr, 1871. aug. 20. 3. évf. 329. sz.

Az ügyvédi kamara felügyelő biztosokat küldött a hadbírószági tárgyalásra, mert a védőügyvédek kezét fogták a vádlottakkal, beszélgettek velök, stb. Egy amerikai ügynök a Kaliforniai Társaság földjeire akarja szállítani a deportáltakat, ahol fejenként 25 hold földet adnának nekik bérbe. A Társaság a maga területén felségjogokat gyakorol, a deportáltak tehát valóban szolgái lennének.

PÁRIS, AUG. 17. [k.]

Ellenőr, 1871. aug. 22. 3. évf. 330. sz.

A nemzetgyűlés a felkészülés idején nyúl volt — most hiéna. A hadbíróság előtt néhány kisebbrangú kommün-tag pere folyik; ezeket ismerteti.

PÁRIS, AUG. 18. [k.]

Ellenőr, 1871. aug. 23. 3. évf. 331. sz.

Az ostromállapot veszély nélkül megszűnhetné, hiszen az egyre növekvő rendőrségen felül a zsanádok száma is negyvenezer lesz. Rochefort pere folyik.

PÁRIS, AUG. 23.

Ellenőr, 1871. aug. 29. 3. évf. 336. sz.

Az algiri felkelést a franciák poroszánál is poroszabb módszerekkel fojtják el. Az Algirban és Párisban tömeggyilkos hadsereget isten büntető igazságának eszközeként ünneplik. A világsajtónak közbe kellene lépnie, hogy szűnjék meg már a hóhérok dühöngése.

PÁRIS, SZEPT. 2. [k.]

Ellenőr, 1871. szept. 7. 3. évf. 344. sz.

Ismételten megtörtént, hogy a vidéki esküdtszékek felmentik a kommun-fölkelések részeseit. Egy helyen felmentették azokat, akik visszatartották a Kommun ellen szállítandó mitrailleusókat

PÁRIS, SZEPT. 3. [k.]

Ellenőr, 1871. szept. 8. 3. évf. 345. sz.

A hadbíróság meghozta ítéletét a kommun vezetéi felett. A közönség elégedett. A kevés haláltételt azt a reményt kelti, hogy a kisebbrangú foglyokkal már enyhébben fognak bánni, úgys három hónap óta gyötrik őket. Ferré számára nem remélhető kegyelem.

PÁRIS, SZEPT. 5. [k.]

Ellenőr, 1871. szept. 10. 3. évf. 346. sz.

A hadbíróság ítélete ellen dühöngenek elsősorban a klerikális lapok, mert enyhének találják.

PÁRIS, SZEPT. 12. [k.]

Ellenőr, 1871. szept. 17. 3. évf. 352. sz.

A nemzetgyűlésben a Köztársasági Unió klubja amnesztiát kíván a kommunárdokra, a főbb vezetők kivételével — indítványával egyedül van.

PÁRISBÓL PÁRISRÓL. [k.]

Gyorsposta, 1871. szept. 17. 1. évf. 212. sz.

Csevegés a párisi városrészek jellegzetességéről : a tőzsde vidékétől a proletárkölvárosokig halad, ott nem lehet a lakosság nyomorának és üldözésének fájdalmát festeni. Bár megértének ezt a franca államférfiak.

PÁRIS, SZEPT. 14. [k.]

Ellenőr, 1871. szept. 19. 3. évf. 353. sz.

A foglyok száma 39 ezer, ebből 35 ezernek vannak periratai és negyedfél hó alatt csak 15 ezer ügyet tárgyaltak. A foglyok legalább egyharmada ellen nincs is tényállás. Ez az állapot tönkreteszi az amúgy is megviselt párisi ipart. A kommun a külső harcok alatt 6 ezer, a torlaszokon 4 ezer embert vesztett, főbelöttek tízezret, sokan elmenekültek : egy év alatt 120 ezer munkás kart vesztett Páris. Az ipar most külföldieket, kivált németeket kénytelen foglalkoztatni. A hadbíróság megijedt a nemzetgyűléstől és ismét szigorúbban jár el.

PÁRIS, SZEPT. 21. [k.]

Ellenőr, 1871. szept. 26. 3. évf. 359. sz.

Rocheport és mások pere. Sok kérvény az amnesztia iránt : a kormány további letartóztatásokkal felel.

PÁRISBÓL PÁRISRÓL. [n. n.]

Gyorsposta, 1871. szept. 24. 1. évf. 218. sz.

Elbeszélés. A munkás, aki gyermekkorától résztvevett minden felkelésben, mint nemzetőrszázados csett fogságba. Elmondja a hadbírószági tárgyaláson az utolsó szó jogán élettörténetét. Fiának is ő adott fegyvert a kezébe. Kijelenti, ha elengedik, ismét a barrikádra megy s arra az oldalára, ahol szerinte az igazság van — mert mást nem tehet. — Az író fejlődésének csúcspontja ez a novella : végre teljesen megértette, hogy a munkásságnak osztályharcot kell vívnia és mellette az igazság. Az író tárcáinak állandó címe alatt, de név nélkül jelent meg. A tudósító nem akart szépirodaként szerepelni, vagy ilyentárgyú írás alá nem merte nevét adni — nem tudjuk.

PÁRIS, SZEPT. 23. [k.]

Ellenőr, 1871. szept. 28. 3. évf. 361. sz.

Rocheportot deportációra ítélték. A bonapartista sajtó örül. A baloldal megbotránkozik : hiszen legfeljebb sajtóvétséget követett el ez az ingadozó hírlapíró, aki Thierst gyűlölte, de a Kommunnel szakított. Courbetet börtönbe szállították.

PÁRIS, SZEPTEMBER 30. [k.]

Ellenőr, 1871. okt. 6. 3. évf. 368. sz.

Thiers állítólag foglalkozni akar a foglyok ügyével. Még mindig tart a rémuralom, jelentéktelen emberek letartóztatása. Ha két ember összevész, feljelentéssel fenyegetik egymást, hogy a másiknak volt valami kis tisztsége a Kommun alatt.

PÁRIS, OKTÓBER 4. [k.]

Ellenőr, 1871. okt. 10. 3. évf. 371. sz.

A rendőrfőnök kijelentette, hogy ezentúl csak alapos okkal szabad letartóztatásokat fogatosítani. Mégis két nevetséges letartóztatásról írnak a lapok. A hadbíróság egy újságíró halálra ítélt írásai miatt.

PÁRIS, OKTÓBER 5. [k.]

Ellenőr, 1871. okt. 11. 3. évf. 372. sz.

Versaillesből szállítják el a foglyokat, közben többen megszöktek és külföldre menekültek. Victor Hugo meglátogatta a börtönben Rochefortot.

PÁRIS, OKTÓBER 8. [k.]

Ellenőr, 1871. okt. 13. 3. évf. 374. sz.

Párisban a fogyasztási adó két hónap alatt kétfélszer volt kevesebb, mint az előző években. A szállodák üresek. 34 ezer cipésmunkásból 12 ezer, 30 ezer szabómunkásból 10 ezer hiányzik, stb. A termelés hanyatlására fel kellene figyelnie az elvakult nemzetgyűlésnek. Rosselt újból halálra ítélték.

PÁRIS, OKTÓBER 14. [k.]

Ellenőr, 1871. okt. 19. 3. évf. 379. sz.

A nemzetgyűlést idegesíti a foglyok szökődése. A lyoni kommun pöre még letárgyalatlan. Egy új radikális lap legalább a nők és gyermekek szabadonbocsátását kívánja. A Vendome oszlop felállításához hozzáfogtak.

PÁRIS, OKTÓBER 16. [k.]

Ellenőr, 1871. okt. 21. 3. évf. 381. sz.

Eddig nyolcezer ártatlant bocsátottak szabadon, de általános amnesztiát nem akarnak adni.

PÁRISBÓL PÁRISRÓL. (OKTÓBER 2.) [k.]

Gyorsposta, 1871. okt. 10. 1. évf. 231. sz.

Kezdődik az idény. Záróra éjjelig, de az ostromállapot még tart. A minisztériumok szeretnének Versaillesből Párisba visszatérni. V. Hugo már itt van. A nyomorgó rongyszedőt bekíséri a rendőr, mert nincs iparengedélye. Satoryban még 600 kommun-tiszt fagyoskodik.

19. KOMÁROMY MIHÁLY PÁRISI TÁRCÁI A KOMMÜN UTÁN, 1871-72

19. Фельетоны Комароми Михалия написанные в Париже после Коммуны 1871 г.—1872 г.

19. Feuilletons de M. Komáromy écrits à Paris après la Commune. 1871—1872.

PÁRISBAN. (FRANCZIAORSZÁGI LEVELEZŐNKTŐL.) [k.]

Reform, 1871. szept. 19. 2. évf. 259. sz.

A párisi nép, különösen a munkások, belefáradtak a küzdelembe, csalódottak, a köztársaságban nem bíznak. Leírja néhány munkás beszélgetését egy kocsmában: Napoleonnál nagyobb marhának tartják Vilmos császárt. A hadbírószági ítéletekről óvatosan nyilatkoznak, mert sok a kém. A hadbíróság minden vádlottnál firtatja, tagja-e az Internacionálénak; ez nagy propaganda, mert az Internacionale titkos tagjai rohamosan szaporodnak.

EPIZÓD A KOMMÜN VÉGNAPJAIBÓL. (FRANCZIAORSZÁGI LEVELEZŐNKTŐL.) [n. n.]

Reform, 1871. szept. 21. 2. évf. 261. sz.

Egy párisi apáca levelét közli, az utcai harcok alatt kolostorának viszontagságairól a két ellentél között. A cikk Lyonból kelt, szept. 15-én, szerzője alighanem K.

A KOMMÜN PÖRE S A FRANCZIA TÁRSADALOM. [k.]

Reform, 1871. okt. 4. 2. évf. 274. sz.

Az ítélet alkalmából csevegés : a francia társadalom magatartása demokratikus, hercegek is polgárian viselkednek és ünnepen a munkások is kiöltöznek és fesztelenül mutatkoznak, színházhoz, zenéhez értenek. A gazdagok azonban parvenük, a munkáskérdésekkel nem törődnek, ezért voltak a márc. 18-i események.

A PÁRIZSI ISKOLAI BIZOTTMÁNY JELENTÉSE ÉS A FRANCZIA NÉPNEVELÉS. [n. n.]

Reform, 1871. okt. 25. 2. évf. 295. sz.

A francia népoktatás botrányos állapotban van. Az állam csak segítyt ad a községeknek e célra : a szerzetesek olcsón vállalják a tanítói állásokat, a kisdédóvást a munkásszülőknél apácák vállalják — így kerül papi kézre a nem kötelező oktatás ügye. Nagy az analfabeták száma, a középfokú oktatásban részesülők száma még a magyar viszonyokhoz mérten is kevés.

A LYONI ZENDÜLŐK. A LYONI ZENDÜLŐK PÖRE. (SAJÁT LEVELEZŐNKTŐL.) [n. n.]

Reform, 1871. nov. 7., 10., 11., 12. 2. évf. 308., 311—313. sz.

Helyszíni tudósítás a lyoni kommunárok perének tárgyalásáról. Reakciós lap számára készült, ezért száraz, érdektelen előadás. Szerzője bizonyára : K.

PÁRIS ARCUZATA MOST S A HÁBORU ELŐTT. (PÁRIS, NOV. 12.) [k.]

Ellenőr, 1871. nov. 17. 3. évf. 403. sz.,

Ugron Gábor távozása után K. M. folytatja az Ellenőrben a párisi tudósításokat elődje modorában. Csak néhány középület romja látszik, a magánházak tatarozása gyorsan folyik, a romokat elhordták. A pusztítás nagyobb része a második ostrom idejéből származik.

PÁRIS, NOV. 18. [k.]

Ellenőr, 1871. nov. 24. 3. évf. 409. sz.

A párisi aranyművesek és asztalosok sztrájkolnak. Mozgalom Rossel és más kommunárdok megkegyelmezése iránt. Részlet egy védőbeszéből, mely a versaillesi hadbírság előtt hangzott el.

PÁRIS, NOV. 23. [k.]

Ellenőr, 1871. nov. 28. 3. évf. 412. sz.

A kormány az ostromállapot megszüntetéséről és Párisba költözésről tárgyal : eredménye még nincs. Clement és Thomas tábornokok agyonlövése miatt a hadbírság hét halálos ítéletet hozott. A lapok efelett szellemeskednek.

PÁRIS, DECZ. 9. [k.]

Ellenőr, 1871. dec. 16. 3. évf. 427. sz.

Beust osztrák külügyminiszter Párisban tárgyal. Ha nem is nyilvánosan, de titkosan megállapodás van a hatalmak közt az Internacionale ellen. Állítólag Thiers törvényjavaslatot fog előterjeszteni a munkások szervezkedésének korlátozásáról s ez lesz az alapja a hasonló külföldi intézkedéseknek.

PÁRIS, DECZ. 12. [k.]

Ellenőr, 1871. dec. 17. 3. évf. 428. sz.

Számos kisebb kommunárdnak adnak kegyelmet. Halálbüntetéseket enyhítenek. De általános kegyelem nincs. Pélissier Kommun-tábornok tiltakozott halálbüntetésének enyhítése ellen, mert ő nem kért kegyelmet és vállalja tetteit.

PÁRISI TÁRCZA. (DECEMBER 13.) [k.]

Földrosi Lapok, 1871. dec. 19. 8. évf. 290. sz. 1323—24. lap.

Páris egyéves évfordulókról emlékezik meg. Thiers és más időszerdő nagyságok rengeteget szónokolnak. Eközben még húszezer fogoly kommunárd sorsa bizonytalan. A kommunisták lapja, *Quivivé*, Rossel kivégzése alkalmával visszatöreléssel fenyegetőzik.

PÁRIS, JAN. 4. [k.]

Ellenőr, 1872. jan. 10. 4. évf. 7. sz.

Egyebek közt : a Párisi Magyar Egylet szilveszter estjének leírása. Felköszöntők a hazáért s ama újságírókért, akik a munkásság ügyét védik s a »pesti Commune« kérdésében értelmesebbek, mint Thaisz főkapitány.

PÁRIS, JAN. 5. [k.]

Ellenőr, 1872. jan. 11. 4. évf. 8. sz.

Megadóztatták a fényképeket. 2 millió frank ára fénykép ment külföldre a párisi romokról. A katonai parancsnok betiltotta a Commune eseményeiről készült fényképek előállítását, terjesztését.

PÁRIS, JAN. 13. [n. n.]

Ellenőr, 1872. jan. 19. 4. évf. 15. sz.

A fogoly kommünárdokról, pereikről. Eddig katonák látták el védelmüket, ezentúl ügyvédeknek is megengedik.

PÁRIS, FEBR. 10. [k.]

Ellenőr, 1872. febr. 15. 4. évf. 37. sz.

Tíz vidéki lap ellen eljárás indult, amiért három hó előtt sértő kijelentéseket tettek a nemzetgyűlés kegyelmezési bizottságára.

PÁRIS, MÁRCZ. 1. [k.]

Ellenőr, 1872. márc. 7. 4. évf. 55. sz.

Törvényt hoztak a gyermekmunkáról: tíz éven alulit nem szabad foglalkoztatni; 13 évig 6 óra a munkaidő, nők és 15 éven aluli fiúk számára tilos az éjjeli munka. — A hadbíróság eddig 5000 kommünárdot ítélte el és 21 ezret mentett fel. — Rossel ügyvédje ellen fegyelmi indult, mert eltulajdonította védenice iratait. — A Rappel újra megjelent, részletet hozott V. Hugo: L'anné terrible-jéből.

PÁRIS, MÁRCZ. 4. [k.]

Ellenőr, 1872. márc. 8. 4. évf. 56. sz.

A nemzetgyűlésben az Internacionale elleni törvény vitáját elnapolták. Előbb tanulmányozni kell a Kommün kitöréséről készült s 1800 oldalon megjelent bizottsági jelentést. De 1870 szept. 4-éről és következményeiről bizottsági jelentés még nem készült el s így nincs meg az összefüggés.

FRANCZIAORSZÁG. (ALKALMI LEVELEZŐNKTŐL. PÁRIS, MÁRCZIUS) [n. n.]

Szombati Lapok, 1872. márc. 9. 1. évf. 10. sz. 154—155. lap.

Egyebek közt bőven elbeszéli Grelier kommün-tág bujkálását és elfogatását. Valószínűleg K. M. írása.

PÁRIS, MÁRCZ. 9. [k.]

Ellenőr, 1872. márc. 13. 4. évf. 61. sz.

Részletesen ismerteti az Internacionale elleni törvényjavaslat vitáját. Az úgy a köztársasági párti sajtóban nagy ellenszenvet kelt. Elvakult monarchisták és klerikálisok szavainak mellette.

PÁRIS, MÁRCZ. 17. [k.]

Ellenőr, 1872. márc. 21. 4. évf. 68. sz.

Egyebek közt: Megtálaták a Kommün titkos üléseinek máj. 20-ig terjedő jegyzőkönyvét.

FRANCZIAORSZÁG. (ALKALMI LEVELEZŐNKTŐL. PÁRIS, MÁRCZIUS) [n. n.]

Szombati Lapok, 1872. márc. 23. 1. évf. 12. sz. 186. lap.

Az Internacionale elleni törvényjavaslatról, mely alkalmas minden munkásmegmozdulás üldözésére. Oly parlamenti többség tárgyalja ezt, mely elvetette az ingyenes közsoktatást, mert a felvilágosodást terjesztené s mely istennek akarja szentelni Franciaországot.

PÁRIS, MÁRCZ. 24. [k.]

Ellenőr, 1872. márc. 30. 4. évf. 76. sz.

Dolbeau orvosprofesszor ellen az egyetemi hallgatóság tüntetett és nem engedte megtartani előadását, mert annak idején a gondozására bízott kommünárdokat kiszolgáltatta a versaillesiaknak. Cluseret tábornok Svájcban Amerikába menekült, mert a szövetségi kormány ki akarta adni Franciaországnak.

KÉPES HETI KÖZLÖNY.

38-ik szám

Parikrastiņi ir daļa no kodi-šveta
Pannovde utca 7. skola.

Feladat szerkesztő és kiadó:
VÉRTESI ARNOLD.

Megjelenik minden vasárnap. — Helyben előfizetheti Rosenberg testvérek könyvkereskedésében (takarékpénztár épület).

Etioloides 40; Nonyolides 2 fet; — filiers 1 fet; — epia ére 3 fet.

[illegible]

A commune harcza.

Supplies

- Jetta Vaptsis Arnold.

FLOR YANKEET.

A Favié tãuxterembon.

Félre ti vidám, pajkos griffek, kik esztalán mo-dolyra, pihengő mellét, gyors, kicsi lábakkal kortársphodítottak e termek! Félre ti édes, mármoros ujjai a támaszpont jókedvnek, félre te pengő, könnyelmű élet!

A Favié-terem nem vizs-
hangzik már vig sene hangjai s
tánczó lábak dobogásától, nem
cseng már minden szögletben
kedves, csöbítő nevetés. A tánc
és zene vidám grúzálit *«leppelők*
mossz, nagyon mossz, a jó kedv
helyett a gyász költészté be-
lakód Párisba; még azok is élnek,
terke stíli mosó virágok és ma-
darak is, melyekkel valami bobo,
pestifélyes festész fantáziája nyel-
tesztette be a terem falait, oly
fákó, berradi, kedveden kineze-
stek ma. Terepnyohre sokára oly
együgyű, szomorúan bárgyó kö-
pöl táncni magá elé, valahis né-
jességgel nem bírta megőrtetni; mi
sörténik itt az ő bűrlendületi s
még annak a mosolygó Ámuruk
is puskát pöngelt a kezébe «keppit
a fejére valami mérges szem-
zető.

A Farkas-téren a bálók helyett club-élményeket tartunk a szorgoskodott Paris és a biza megmentése fölött tanácskozásnak a Belleville költáros polgárai, állát szakácsa, fénytelen házának, egy

Hrskan a tyčkolatny

szerű munkán subbonglón vagy
szemető-egyesülésben, szemétre
vágva az ömögylet kópiát, karta
szára apró pipákot csatolva a
fűstet a hajlamos tapadva kérsz
tegyeréssel vagy tumbolva nagy
sárga csomókkal, ha tetelők
beszél egy-egy minok az a
vígó, a szél postálival bevon
szól mellett

Két petroleums lámpa ég az asztalon, megvilágítva a szívesek csapdát. Idegesen dőngöttek a falak. Kész szívet néztek, heves ingathatósággal törték a mild position, csak néha csukólik a lámpa kistele, mintegy süvénnyel vonaglik a szívesek csapdáján. Egyedül ott csap az asztalon, hogy a két lámpa csövegébe ingathat.

Először is hangja aztán csak
mögébe vészték és saj-
szánál, sárja avasán kerek pír-
sült át ki perverzre, de hamar
elűlték t-met. Rendesen, bogya-
laga félig elakarták kúfoléban
lekesni homokból, mely alól la-
szan villagott fel apró fekete szar.
A sorány sevet még sorányabb-
nak látszott fél a bosszú nagy or-
s a ritkák sarkál. A temető
egyénesei előtől kigombolva látni
enged a nemzés, leggyér inggal-
lított, melyről a fekete nyakhoz dít
heves fölindulásban letépte az
író szimok.

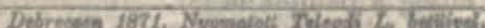
Még egészen fiatal, de anna-
berradi avash egyike, melyek
kínosodhatatlan nélkülözök és
nagy szenvedésekről tanusodnak,
annajátságos egyidejűleg teljes
bágydságot, vegtörülést és
láras, nyugtalan törekességet

Turtles the only

Feuilleton de Vértési sur la Commune

Роман в продолжениях относительно Коммуны (Вертеши)

Versekbe mondja
Almost Jenő.

История о Коммуне в современных стихах, написанная для народа

[illegible]

XIV

„La Commune Pest” „La preuve est faite que les accusés n'appartenaient pas à la classe possédante et qu'ils tenaient un conciliabule ayant pour sujet, comment trouver du travail. C'est pourquoi ils furent condamnés aux galères à perpétuité.” (D'un journal satirique)

«Коммуна в Пеште. — Выяснилось, что подсудимые не относятся к зажиточному классу, и на тайном заседании совещались, каким образом могут достать работу, за что и были осуждены на постоянные работы. (Из юмористического журнала того времени)

Un communard endormi sur la galère „Aube”. (Dessin original de Leo Györök)

Спящий коммунар на корабле арестантов. Местный рисунок Дьерьек Лео

Ideális kép.

Bolond Miska: Pest, 1871. 59. sz.

Haynau: Bravó mr. Thiers; ez egészen az én iskolám.

Haynau, le bourreau de la guerre d'indépendance hongroise en 1848/49: Bravo, M. Thiers, c'est exactement mon école! (Journal satirique de l'époque paru à l'occasion de l'exécution de Rossel et de Ferré)

Хайнау, палач венгерской борьбы за свободу в 1848—49 гг.: «Браво мр. Тиер, это вполне соответствует моей школе!» (Из юмористического журнала того времени, при казни Россель и Ферре)

Az Athenaeum
Nagy Képes Naptára
Pest, 1872.

Páris felett.

A nemek, ki teremt, rettentő jóra fel a végéig.
Mennek földünk el omlóval felé,
Földünk napja való, szegények az ég megrigát
E földünknek csak, nemzeti szentek
E nagy szegényeknél többek földünknek
— Ezeréveig győzele, börtön a világ.

Tableau d'un almanach de l'an 1872 avec une élogie sur l'incendie de Paris

Картина заглавного листа календаря 1872 года со стихом, оплакивающим сожжение Парижа

Ludas Matyi. Pest, 1871. 23. sz.
A szabadság mátyrja.

Még édes hűl vére, ahogy még édesen
Még is hallják, azok kőgömbök felé.

Le martyr de la liberté. Son sang héroïque, coule encore. Elle n'est pas encore enterrée, mais des corbeaux et des corneilles croassent déjà au dessus d'elle

«Мученик свободы. Еще течет геройская кровь, еще он даже и не погребен, — но уже вороны и орлы каркают над ним!» (Из юмористического литературного журнала того времени)

PÁRIS, MÁRCZ. 26. [k.]

Ellenőr, 1872. márc. 30. 4. évf. 76. sz.

Az Új-Kaledóniába deportáltak családtagjai csak saját költségükön utazhatnak oda, ezenfelül a sziget kormányzója kényétől függ, kit enged be. Kedvezőtlen sajtóvélemény Új-Kaledónia befogadóképességéről. — A francia sajtó figyeli a német szocialista képviselők, Bebel, Liebknecht és Hepner lipcsei perét, amelyet felségárulásért indítottak ellenük, amiért a háború folytatása ellen szólaik fel.

PÁRIS, APRIL. 6. [k.]

Ellenőr, 1872. ápr. 11. 4. évf. 85. sz.

A sok kommúnárd Új-Kaledóniába szállítása drága. Ezért csak a nevezetesebbeket viszik oda, a kisebbeket közelebbi gyarmatokra.

PÁRIS, JÚN. 12. [k.]

Ellenőr, 1872. jún. 15. 4. évf. 138. sz.

A parlament vitája a védkötelezettségről. Nem 2, hanem 5 év lesz a szolgálati idő — a plebejus osztály és a forradalom ellen. Egy képviselő szerint: „... a francia katonának nem csupán a külellenséget kell levernien, hanem a forradalmat is... két év alatt nem lehet őket fegyelemre szoktatni és a nemzettől elválasztani. Hogy arra bírattassanak, hogy francziákra löljenek, szükséges hogy már rég idő előtt elvonattak legyen családjuktól, barátjaiktól, emlékeiktől.»

PÁRIS, JÚN. 17. [k.]

Ellenőr, 1872. jún. 21. 4. évf. 143. sz.

A nemzetgyűlés monarchikus többségének harca a republikánus közvélemény ellen. — Rochefort deportációjának halogatása.

20. TÁRCÁK, VEZÉRCIKKEK STB. A KOMMÜNRŐL, A BUKÁSA UTÁN. 1871—72.

20. Фельетоны, передовые статьи о Коммуне, после ее падения. 1871—1872 гг.

20. Feuilletons et éditoriaux sur la Commune après sa chute. 1871—1872.

PEST, MÁJUS 27. [VEZÉRCIKK] [n. n.]

Szabad Egyház, 1871. máj. 28. 3. évf. 121. sz.

„Midőn a párisi felkelők a vörös zászlót megragadák, az európai democratia — bár remegve az általa felébresztett szörny hatalmától — a jövő eszméinek... kifejtését várta... Mindez csalódás volt... De nem annyira nevetségesség mint az utálatosság benyomása az, mi minket ama esztelen dühöngők eljárása fölötti elmélkedésünkön megzavart... A képmutató s kárörvendő cikk végén azonban helyesen állapítja meg a lap, hogy a császári francia soldatesca hatalma helyreállt az insurrectio következtében.»

TÓLVÖLGYI TITUSZ: HANYATT ESETT VILÁG. [VEZÉRCIKK]

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. jún. 3. 1. évf. 22. sz. 185—186. lap.

„A harcok egyik legdicsőbbikének vége szakadt. A gázság, az emberi haszonlesés és pöffeszkedés papjainak esztelen zsoldos hada győzött. Megértük újra azt az időt, hogy a nép fegyverrel kezében nem gyilkosait, zsarnokait, önző ámitóit, de saját magát gyilkolá.» A porosz csak elkábította a francia nemzetet, de Gambetta vezérletével újra életre kelt. Ekkor Thiers és gaz társai mindent elkövettek, hogy saját pizkos érdekükért tönkretegyék Franciaországot és újra visszahozzák a monarchiát. Ekkor százezrek fegyvert fogtak a szabadságért. »Zsoldos lapok aztán elkezdtek mocskolni amazok élet-halál harcát, mely harc... olyan szent volt, mint maga az Istenség... Alig akad ember, ki könnyeket hullason drága tetemeikre. Mi hullatunk!... Leeresztett szövétnel állunk tehát egy szent eszme ideiglenes sírja fölött...»

HELFIY IGNÁC: A BOSSZÚÁLLÁS POLITIKÁJA. [VEZÉRCIKK]

Magyar Újság, 1871. jún. 3. 5. évf. 126. sz.

Európaszerte ha nem is örömmel, de megnyugvással fogadtatott a párisi felkelés legyőzésének híre. Megnyugvással, mert néhány »elvetemedett ember vérlázítólag meggyalázta a commune által kítűzött zászlót» s mert a polgárháború végre véget ért. De a fölkelés legyőzésével nem nyert sem a humanitás, sem a közbéke. »A legyőzött commune véres zászlaját sokkal vörösebb zászló váltá fel, rajta e két szó áll: véres bosszú... Ezt nyerte az úgynevezett legitim kormány győzelme által a humanitás. És a béke? Igazi varsói béke. Avagy lehetséges csak elképzelni is, hogy ezen francziára fordított Haynau-rendszer képes legyen a felkorbácsolt pártzenvedélyeket lecsillapítani?... S mi tesznek erre az európai kabinetek? Üdvözlő iratokat küldenek — persze közöttük első sorban az osztrák-magyar, vagyis a bécsi kabinet — Thiersnek, hogy a felkelést elnyomni sikerült, »mi által nagy szolgálatot tett az európai társadalomnak... Hóhéroknek mi nem gratulálunk, legyen nevők Haynau vagy Thiers.»

TÖRÖK JÁNOS, SZ. [SZATMÁRI]: A NÉPSZABADSÁG. [TÁRCA]

A nép szava, 1871. jún. 4. 4. évf. 23. sz. 178. lap.

Az író, aki márc. 18-áról még Párisból írt, (l. fentebb) erőteljes, sőt vaskoshangú apológiája a Kommunért, visszavág a Kommun gyalázó sajtónak, különösen hazai viszonylatban, ahol még mindíg csak a »rothadt arisztokratákat« istenítik s nem veszik tudomásul, hogy a nép is állhat a kormány-rúdhöz.

TÖRÖK JÁNOS, SZ. [SZATMÁRI]: A XIX. SZÁZAD KAINJA. [TÁRCA]

A nép szava, 1871. jún. 11. 4. évf. 24. sz. 186. lap.

Ismét erőteljes, vaskos támadás Thiers ellen, aki »zsiványok bandafőnöke«, a kommunárdok gyilkosa francia testvéreie, akik a szabadságért harcoltak.

BOROSTYÁNI NÁNDOR: TÁRCA.

Ellenőr, 1871. jún. 7. 3. évf. 263. sz.

A jelenlegi párisi események senkiben sem keltenek jó véleményt »a tisztességesebb párisi rétegekben« uralkodó szellem iránt. »Elegáns férfiak és előkelő hölgyek seregesen lepik el az utcákat, melyeken a szerencsétlen foglyok szállíttatnak, s az előkelő nők mint alvilági furiák tajtékzó szájjal rohannak a szerencsétlenekre, vértüket követelve és nógatva a katonaságot: Tuez les infames...«

A REAKCÍÓ DIADALA. [VEZÉRCIKK] [n. n.]

Politikai Ujdonságok, 1871. jún. 7. 17. évf. 23. sz. 277. lap.

»A fölkelés le van verve, s ha nem hangoztatná majd minden színezetű lap, hogy a reakció győzött, rá lehetne ismerni a borzasztó kegyetlenségről, a szörnyű mézárólásról, melyet a kezébe került néptömegekben végbevisz...«

BÉNYEI ISTVÁN: LEVÉL A SZERKESZTŐHÖZ. [TÁRCA]

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. jún. 10. 1. évf. 23. sz. 198. lap.

Tölvölgyinek a lap előző számában volt cikkéhez csatlakozva, erős szavakkal bélyegzi meg a Kommun megdöntő reakciót. »Pártolom az egyidőre (de hitem szerint nem örökre) legyőzött communet, mert az oly magasztos elveket írt zászlójára, melyek megvalósulása nélkül a közjólét, szabadság és a népnek — ideig óráig elnyomható, de soha el nem vitatható — jogai nem érvényesíthetők. Európa roppant tévedésben van, midőn a párisi communet oly kiméltlenül elítéli, mint ezt naponta halljuk, s rablóknak, gyújtogatóknak nevezvén azokat, kik körömszakadtig, utolsó csepp véréig védtek az eszméket, melyeknek diadalra jutásáért fegyvert fogtak életre-halálra küzdeni. A közvélemény e félrevezetésében nagy része van a monarchisták zsoldjában álló sajtónak...« Akik ezt elhiszik, a világszabadságnál többre becsülnék néhány palotát és Páris munkásainál Páris nyírott fáit. Az »isten kegyelméből« uralkodók és a népek fosztogatói kezüket dörzsölik. Pedig: »A commune nem halandó test, melyet meg lehet ölni egyesekben, hanem halhatatlan eszme, mely legyilkolhatatlan... A commune nem ábránd, hanem elv, melynek meghódolni igen, de melyet meghódítani nem lehet...« Az író jún. 6-án Vácról keltezi cikkét, ahol sajtófogságát töltötte. Irodalmunk nagy kára, hogy Szabad Magyarország c. lapja ez időben nem működhetett.

- r. [ÁLDOR IMRE]: AZ ÁLLAM: MI VAGYUNK. [VEZÉRCIKK]

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. jún. 10. 1. évf. 23. sz. 198. lap.

Az arisztokrácia társadalmi, politikai, gazdasági előjogai ellen. »Valóban rettentő állapotok Alkalmasak felidézni egy új Dózsa Györgyöt, vagy a párisi község iszonyait.« A magyar nép szerzett 48-ban némi könnyítéseket, de most apránként viaszszedegeti a felső tábla. »A kétségbeesés kezében a vasvilla is egyenértékű fegyver a — puskával és ágyúval, s a párisi torlaszharc halottai szomorú, de szükséges példa volt a — trónok és szolgálk számára: hová vezet a reactio! Most ugyan az utóbbi győzött megint, de végül a nép fog fölülkerekedni mégis... A felsőházra a Tuillériák sorsa vár, ha fel nem hagy a század szellemét s a nép jogát gyalázatosan sértő működésével, csak hogy romjai fölé nem mint Párisban — a reactio, hanem a magyar nép fogja föltüzni a véres, de diadalmas nemzeti lobogót.«

PEST, JÚNIUS 15. [VEZÉRCIKK]

Pesti Napló, 1871. jún. 15. Esti kiadás. 22. évf. 136. sz.

»A párisi munkáslázadás vaskézzel fojtatott meg, de az európai munkások martyrnak tekintik azt, fényes előképnek, melyet nekik is utánozniuk kell. A baj kiégette, de be nem gyógyította a sebet, az elkeseredés él a kebeleikben s ki tudja, mikor fog ismét vulkanikus kitörésre kerülni.« Idézi az Internacionale egyik Zürichben megjelenő közlönyét is ebben a hangnemben. Londonból nagymennyiségű nihilista ujságot csempésztek Oroszországba, melyek veszélyes communista (l) tanokat prédikálnak, főleg a munkások közt.

DELESCUZE. [TÁRCA] [n. n.]

Vasárnapi Ujság, 1871. jún. 25. 18. évf. 26. sz. 330—331. lap.

D-t elismeri, dicséri, de a kommunárokról általában lekicsinyléssel szól. Valószínűleg idegen eredetű sajtóközlemény nyomán.

PÁRIS ROMJAI KÖZT. (JÚNIUS KÖZEPÉN.) [TÁRCA] [n. n.]

Pesti Napló, 22. évf. 148. sz. 1871. jún. 29. Reggeli kiadás.

Névtelen szerzőtől általánosságokban mozgó csevegés a lezajlott pusztítás romjairól, a gyászoló párisi lakosokról, különösen a munkások közt. Talán külföldi lap tudósítók alapján itthon készült tárca.

A KOMMUNISTÁK ISTENE.

Új Magyar Sion, 1871. [júl.] 2. évf. 560. lap.

„Vegyesek» rovatában kis cikk: Bergeret kommunárd tábornok a fogságban nyilatkozott egy újságnak és ateistának vallotta magát. Ezt materialista és forradalmár észjárással támasztotta alá; hisz az egyetemes harmoniában. — A jámbor lap ezt felháborodott megjegyzésekkel kíséri.

V. I.: A KOMMÜN ALATT. [TÁRCA]

Reform, 1871. júl. 30. 2. évf. 208. sz.

Részlet Ludovic Hans: Second siège de Paris 1871. c. művéből. Frankel is említve.

A „COMMUNE GYERMEKEI»-NEK ÜGYE. [TÁRCA]

Pesti Napló, 1871. szept. 28. Esti kiadás. 22. évf. 223. sz.

Részletes ismertetés egy párisi periről, mely 16 gyermek ellen folyt, 10—16 évesek, akik a torlásokon harcoltak. Egyenként ismerteti a gyermekek családi körülményeit, múltját, a harcban tanúsított magatartásukat. Néhányat az ítélet visszaadott családjuknak, a többiit javítóintézetbe küldik.

GERANDO TELEKI ATTILA: PÁRIS, NOVEMBER 18. [TÁRCA]

Magyar Ujság, 1871. nov. 25. 5. évf. 271. sz.

Párisban normális forgalmat lát, csak az utcák piszkosak. Az utcák kövezetét rendbehozzák, csak a nevezetes paloták romjai láthatók. A kereskedelem, ipar pang. A munkásosztályt nagy veszteség érte, de még a maradéknak sincs munkája, sokan kivándorolnak, a visszamaradók sorsa is bizonytalan. Méltatlankodik a hadbírság szigorán, különösen Rochefort és a kitűnő Rossel elítélését nehezményezi: kegyelmet vár számukra. — A közvélemény helyteleníti az osztrák-cseh kiegészítés meghiusulását s ezért, Andrásy szereplése miatt, a magyarokat okolják.

MOLNÁR ANTAL: VÉRES NAPOKBÓL. [TÁRCA.]

Reform, 1871. dec. 3. 2. évf. 334. sz.

E. de Pressensé: Les leçons du 18. Mars. Paris, 1871. c. könyv ismertetése, a Kommunről ellenséges hangon.

ROSSEL NATHANIEL: EGY ELÍTÉLT VÉGSŐ NAPJAI. [TÁRCA.]

Reform, 1871. dec. 6., 8. 2. évf. 337., 339. sz.

Rossel börtönnaplójából az utolsó részletek fordítása.

ROSSEL KIVÉGZÉSE. [VEZÉRCIKK] [n. n.]

Politikai Ujdonságok, 1871. dec. 6. 17. évf. 49. sz. 597. lap.

A reakció dühöngéséről; Rosselt nagy katonai tehetségnek tartja s képtelennek a vádat, hogy a Kommun szolgálatával „megszökött» a francia hadseregből.

EGY NŐ A HADI TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT. [TÁRCA] [n. n.]

Heti Posta, 1872. jan. 1. 6. évf. 1. sz. 4—5. lap.

Tulajdonképpen tárgyalási tudósítás, valószínűleg fordítás külföldi lapból. A szöveg tömörsége, a párbeszédek drámaisága azonban így is irodalmi alkotássá teszi Louise Michel nevezetes perének leírását. A vádiott szavaiból: „Nem akarom védeni magamat, s nem is akarom, hogy más védjen. Megmondom, miért. Én a társadalmi forradalomnak hive vagyok egész lelkemből. Tettem mit e forradalom sikere érdekében tettem s ezen tetteimért teljes felelősséget vállalok magamra.» Stb.

EGY COMMUNISTA SZENVEDÉSEI. [TÁRCA] [n. n.]

Heti Posta, 1872. apr. 7. 6. évf. 15. sz. 117. lap.

A Timesből átvéve: egy kilenc hó után szabadult fogoly elbeszélése, kit Angliába toloncoltak. Egy börtön-hajón (égályán) töltött életéről.

F. M.: PÁRISI LEVÉL. (PÁRIS OKTÓBER 25-ÉN) [TÁRCA]

Magyarország és a Nagyvilág, 1872. nov. 3. 8. évf. 44. sz. 521—522. lap.

Páris két ostrom alatti pusztulásáról és újjáépítéséről részletek.

JÓ KAI MÓR: A JÖVŐ SZÁZAD REGÉNYE. (ELŐSZÓ.)

Magyar Polgár. Kolozsvár, 1872. nov. 5. 6. évf. 253. sz. [Tárcaként.]
Pest: Athenaeum 1872. I. köt.

A regény előszavában: »Láttam az eszmék nyomán támadt titáni harcokat egész fegyverben álló milliók között... azután egy társadalmi elvért Párisban... indító eszméik akár győzve, akár legyőzötten, folyvást élnek.« Örök harc foly a tőke és a munka között. — J. M. ezek szerint, a Kommünt követő évben már tisztába jött annak mibenlétével, amit a Vörös kenyér írása idején még nem tudott és a Lélekidomár írásakor már elfelejtett.

21. HUGO VICTOR ÉS GARIBALDI LEVELEI A KOMMÜNRŐL

21. Письма Виктора Гюго и Гарибальди о Коммуне (переводы).

21. Lettres de Victor Hugo et Garibaldi sur la Commune (traductions).

HUGO VICTOR: LEVELE CLUSERET TÁBORNOKHOZ.

Általános Munkás Ujság, 1870. jún. 12. 1. évf. 11. sz. 80. lap.

Az emigráns költő üdvözlí az Amerikában élő s a később a Kommünben nevezetes szerepet játszó tábornokot: A munkásságnak ilyen vezérekre van szüksége. Az író élete feladatául tűzte ki a szenvedő osztályok tanulmányozását. Támogassa a tábornok »a munkásokat hatalmas szent egysülésekben«.

HUGO VICTOR: A PÁRISI FÖLKELESRŐL.

Igazmondó, 1871. jún. 4. 4. évf. 23. sz. 186—187. lap.

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. jún. 3. 1. évf. 22. sz. 186. lap.

A francia költő levele a belga kormányhoz, melyben tiltakozik a határ lezárása ellen a Kommün menekültjei előtt; ő saját házában nyújt nekik menedéket. Egyaránt hibáztatja kegyetlenségeikért a Kommünt és a nemzetgyűlést. »Elfogadom a commune alapelvét, de nem embereit.« Az egész magyar sajtó közli egyidejűen Hugo leveleit a belga kormány eljárásával kapcsolatban.

HUGO VICTOR UJABB LEVELE.

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. jún. 17. 1. évf. 24. sz. 212. lap.

A költőt a belga kormány kiutasította, de az elvben kimondott határozat olybá módosította, hogy a menekülteket egyénenként megvizsgálják, politikai menekültek-e, vagy bűnözők. A költő elégtétellel állapítja meg, hogy álláspontja győzött.

HUGO VICTOR LEVELE.

Szabad Polgár, 1871. jún. 11. 1. évf. 24. sz. 195. lap.

Levél öt belga képviselőhöz, akik a kamarában a költő kiutasítása ellen szólaltak fel. A politikai és társadalmi kérdések összevegyítéséről elmélkedik: ez oly homályt okoz, melyet minden párt a maga hasznára fordít.

(HUGO VICTOR LEVELE A RAPPELHEZ).

Magyar Ujság, 1871. nov. 4. 5. évf. 253. sz.

»Utolsó posta« rovatban: Az újra megindult lap szerkesztőjéhez. »... Az író kötelességei sohasem voltak nagyobbak, mint jelenleg... csupán egy tennivaló van... Mi? Franciaországot ujja-teremteni. Kiért? Franciaországért? Nem. Az egész világért. A fátylát nem a fátyláért gyujtják meg. Ezt azokért gyujtják meg, kik sötétségben mozognak... Sőt a fátylát még annak számára is meggyujtják, ki azt eloltá s ki annak eloltásánál megvakult; s Németország az... mert Németország rabszolgá s szabadságát ismét Franciaországtól nyerendi meg... A szikrát elő kell varázsolni. Honnan? A nép lelkéből.« A levél további részében az általános kérdések mellett a leg-sürgősebbet hangsúlyozza nagy szónoki lendülettel: kegyelmet a fogoly kommünárdoknak.

GARIBALDI LEVELE.

Szabadság mint a nép zászlója, 1871. ápr. 15. 1. évf. 15. sz. 116. lap.

A Kommün Garibaldinak ajánlotta fel a fővezérséget. G. ezt nem fogadta el s maga helyett másokat ajánl, bár büszke lenne megosztani a veszeltyt és dicsőséget velök.

(GARIBALDI LEVELE A RAPPELHEZ).

Magyar Ujság, 1871. nov. 5. 5. évf. 254. sz.

»Utolsó posta« rovatban, üdvözlí az újra megindult lap szerkesztőjéhez, mint a szabadság eszméinek képviselőjéhez. »... Lerázása a papi igának, az állandó hadseregnek polgári véderővel való helyettesítése, a község kormányzó függetlenségének az egyén, család vagy ország függetlenségével való párhuzamba tétele — ezek azok az elvek, miket a derék párisi lakosság ama szerencsétlen testvér-harcban oly hőiesen védelmezett.« Majd a demagógok és nem rátermett népvezetőkről szól. »De ez nem tesz semmit... a világ... Páris hősie népeinek igazságot fog szolgáltatni.«

22. POLITIKAI BESZÉDEK ÉS NYILATKOZATOK

22. Политические беседы
о Франции и о рабочем движении.

22. Discours politique et declarations dans l'intérêt
de la France et sur le mouvement ouvrier.

SIMONYI ERNŐ (KÉPVISELŐHÁZI BESZÉDE A POROSZ HÓDÍTÓ TERVEK KORLÁTOZÁSA IRÁNT).

Az 1869-ik évi ... országgyűlés képviselőháznak naplója. Pest: Légrády 1871. 11. köt. 88—94. lap.

A háború oka nem a spanyol trónkérdés, hanem a francia nép figyelmének lekötése, amikor a trón már minden támaszát elvesztette. »Alig ért valaha népet oly csapás, mint amilyen volt Franciaországra nézve e 18 évi caesarismus». Festi a II. császárság rothadtságát. A porosz király a háború kezdetén kijelentette, hogy nem a franciák, csak a császár ellen hadakozik: most el akar venni két tartományt. Ilyen stílusú politika az osztrák-magyar monarchiát is veszélyezteti. A minden áron való semlegesség helyett erőyes diplomáciai lépéseket kíván. — Szellemes, színvonalas beszéd. — Andrássy Gyula miniszterelnök felszólalása után a Ház nem kívánja a benyújtott határozati javaslatot tárgyalni. (1870. okt. 31-i ülés.) (Franciaország területi épsége tárgyában még ez időben 131 interpelláció hangzott el, községek, stb. kérvényeinek benyújtásával. Tancsics is többször felszólalt.)

UGRON GÁBOR: LÁTOGATÁS KOSSUTHNÁL [TÁRCA].

Politikai Újdonságok, 1871. febr. 1. 17. évf. 5. sz. 59. lap.

Az író Velencén, Milánón át érkezett Turinba, ahol Kossuth fogadta és nyilatkozott: Reméli, hogy a francia köztársaság szilárdabb lesz és kitartóbb, mint a magyar volt 49-ben. Magyarországon erős köztársasági párt alakítását tartja kívánatosnak.

SZTRATIMIROVICS GYÖRGY (INTERPELLÁCIÓJA AZ OSZTRÁK-MAGYAR KÖZELEDÉS TÁRGYÁBAN)

Az 1869-ik évi ... országgyűlés képviselőháznak naplója. Pest: Légrády 1871. 12. köt. 68. lap.

A poroszokkal való szövetség elhárítása iránt; ha mégis létrejönne, a franciára ez hátrányos ne legyen. (1871. jan. 19-i ülés.) Andrássy válasza 180. lap. Sztratimirovics viszonzválasza 205. lap. A Ház a miniszterelnök választát tudomásul vette.

IRÁNYI DÁNIEL (INTERPELLÁCIÓJA ÉS BESZÉDE A NÉMET-FRANCIA BÉKEFELTÉTELEK TÁRGYÁBAN)

Az 1869-ik évi országgyűlés képviselőháznak naplója. Pest: Légrády 1871. 12. k. 231. lap, 13. k. 250—251. lap.

Elszász-Lotharingiának Franciaországtól elszakítása ellen. (1871. jan. 28. és febr. 20-án, utóbbi alkalommal Andrássy elutasító válasza, amit a Ház tudomásul vesz.)

IRÁNYI DÁNIEL (INTERPELLÁCIÓJA A PÁRIZSI COMMUNE FELKELESBEN RÉSZT VETT EGYÉNEK KISZOLGÁLTATÁSA TÁRGYÁBAN).

Magyar Újság 1871. jún. 4. 5. évf. 127. sz. 1. lap.

A jún. 3-i ülésen hangzott el. Az interpelláló nem helyesli ugyan a Kommünt, sem mint államformát, sem mint a munkáskérdés megoldását, de »lehetetlen, hogy összetéve a gyilkosokkal és gyújtogatókkal azokat, akik egy bár hibás, de politikai meggyőződésben gyökerező eszmének voltak emberei... (A kormány) akarja-e biztosítani a képviselőházat, hogy... a politikai menekültekre nézve a népjog szentesítette meneküljogot sértetlenül fen fogja tartani? A felszólalás oka ama újsághír, hogy a francia külügyminiszter felkérte a kormányokat — így az osztrák-magyar külügyminiszttert is — a Kommün menekültjeinek be nem fogadására.

UGRON GÁBOR PROGRAMM-BESZÉDE UDVARHELYSZÉK VÁLASZTÓ POLGÁRAIHOZ.

Magyar Polgár. Kolozsvár, 1872. jún. 7—9. 6. évf. 128—130. sz.

Függetlenségi program. Egyebek közt a Deák-párt korrupt voltát a francia császárság romlottságához hasonlítja s annak veszélyéhez. Elmaradt országunk számára a művelt világ betegségei halálosak lehetnek. »Mert az egyetemes társadalomnak a legelőrehaladottabb államok keretébe eső részeiben társadalmi forradalom van készülében... A tőke széttöri bilincseit. Az ipar szabad lesz. A kézműipart elnyeli az óriási gyáripár. S a kereskedelmi szabadság, mint a tenger hulláma a vakondtúrán, átszap az országok határain. Ki hihetné, hogy a társadalomra mindez nem volt, van s lesz átídomító befolyással? Hisz Lázár, a szegénység embere újból feltámadott s életet kér a mult társadalom élve halott törvényeivel, eszméivel szemben és tavalyi leveretése daczára élni kezd. Tudata e forradalom bizonyosságának teszi oly ingadozóvá a nagy culturállamok pártjait, s oly tapogatódzóvá reformjait. »Mi, szerencsére, hátramaradtak vagyunk s még elejét vehetjük a bajnak »helyes törvényhozási politikával... »Míg más államok népei a forradalom rombolásait és nagy sebeit épülnék ki, mi őket utólrérhetnők fejlődésükben. »A társadalmi mozgalom okai nemzetgazdaságiak, tehát a megoldást is megfelelő nemzetgazdasági s bölcsészeti eszmékben kell keresnünk. — Letartóztatás és vizsgálati fogság tekintetében állapotaink botrányosak, tarthatatlanok (ez bizonyára a hűtlenségi perre utal). »Középtanodáinkban nem tanulják meg a munkát és a munkást tisztelni, csak a rangot, nem is sejtjén a különböző foglalkozások egyenlőségét, nem tudnak a társadalomról, a népről, csak istenről, kitől származik minden hatalom. »Minden kiváltságnak, így a diploma-adta kiváltságoknak is ellene van: enélkül is lehessen közhivatalt viselni. Nemzetiségi szabadság, decentralizációval. Jelszava: szabadság, egyenlőség, testvériség! (U. G. nem hiába élt a Kommün alatt és után Párisban, majd Londonban.)

РЕЗЮМЕ.

Эта статья и сопровождающие ее библиографические данные поясняют, каким образом изображали в одновременной венгерской литературе Парижскую Коммуну 1871 года. Существуют всего навсего две заслуживающих внимания литературных памятники появившихся в книге 1872 года. Просмотр тогдашней периодической венгерской печати приводит к тому результату, что в Венгрии пролетарская революция и первое пролетарское государство нашли отклик не только в печати, но создали и достойные внимания, литературные произведения. Эти произведения однако, в форме книги не появились и по сей день были преданы забвению. Затеря литературы, изображающей Коммуну, имела общественные причины.

В Венгрии феодализм закончился лишь в 1848 году. Однако, страна до 1945 года носит полуфеодалный характер, т. к. преобладающая власть остается в руках крупных церковных землевладельцев и аристократов. В 1867 году осуществляется так наз. австро-венгерское „соглашение“, которое устанавливает „modus vivendi“, между австрийским капиталом и венгерским землевладельческим классом. Последний получил автономную власть и пробовал присоединиться к капиталистическому строю при сохранении феодалистической власти. („Прусский путь“) Однако, развившийся в 1867 году в больших размерах венгерский капитализм не был в силах противостоять уже усилившемуся австрийскому капитализму, — таким образом Венгрия остается страной полу-колониального характера.

Через три, точнее, четыре года после 1867 года следует падение второй французской империи и Парижская Коммуна. В промежутке этого времени образуется венгерский пролетариат и буржуазия и начинается борьба между рабочим классом и буржуазией. Венгерский капитализм, однако, лишь в 1890 годах усиливается настолько, что два класса могут сознательно и отчетливо формировать два фронта.

В 1871 году, вследствие недостатка необходимых общественной основы, венгерской-рабочей литературы еще нет. Даже и о сознательной, радикальной мелкой буржуазии не может быть речи, хотя зачатки ее уже замечаются. На эти классы, т. е. на эти слои населения опирается в городе и в деревне „крайняя левая“, партия, у которой отсутствует единство и которая определенных общественных взглядов не имеет. Главным стремлением ее является, на основании государственного права и, посредством борьбы, оторвать Венгрию от Австрии. К этому лагерю относятся те писатели, поэты, публицисты, которые в венгерской литературе дали достойный отклик Парижской Коммуне, а также и предшествующим ее событиям.

В 1870 году, при вспыхнувшей француско-прусской войне, венгерская левосторонняя партия с одинаковой антипатией смотрит на угнетательское господство Наполеона III и прусских юнкеров. Симпатия, однако, остается на стороне французов, т. к. усиление немцев могло повлиять на стремления к независимости Венгрии.

В газетах того времени появляются ценные и менее ценные стихи, которые рисуют те страдания, которые причиняют династические войны народам и желают, чтобы народ направил свои ружья против угнетателей. Они надеются на мировую республику. На основании предшествующих событий ряд стихов, литературных и публицистических записей приветствуют падение Наполеона III и провозглашение французской республики. В стихах, повестях, передовых статьях и фельетонах чувствуется воодушевленное беспокойство, с которым они следят за борьбой новой республики против немецких захватчиков. В капитуляции Парижа они оплакивают падение не только французской, но и всей европейской свободы.

Произведения известных венгерских писателей (Миксат, Кишш Йожеф, Сас и др.) фигурируют в изданиях позднейших произведений. Для жителей деревень поют истории о французской войне, бранят прусского короля, далее с ужасающими подробностями рассказывают о героической самозащите коммунаров. Передовые статьи некоторых, крайних левых публицистов Парижской Коммуны превозносят пролетариат, ждут от него прекращения угнетения народов, ждут усовершенствованного общественного строя, а также освобождения Венгрии (Товельди Т., Алдор И., Борошьяни Н., Седеркени Н. и др.).

Угрон Габор, молодой венгерский писатель — последователь Гарибальди — начиная с 28-го марта 1871 года написал прибол. сто фельетонов о борьбе Коммуны и ее падении; заметно, что написаны они хотя и прогрессивным, но, с общественно-научной точки зрения, недостаточно развитым гражданином. Во всяком случае и эта работа венгерского радикального писателя является ценным документом, автор которого понял, за что боролась Коммуна. Реакция, последовавшая после Коммуны, вызвала резкую антипатию со стороны венгерской печати, — по отношению же Коммуны венгерская печать проявила участие и симпатию.

В эти времена писались красивые стихи Дармаи В. и романы Товельди Т., и Вертеши А. (1871 год), которые стояли на стороне пролетариата.

Заглавия некоторых глав библиографии написаны по-русски и по-французски, эти заглавия дают более широкое обозрение на выработанный здесь материал.

RESUMÉ.

La présente étude, accompagnée d'une bibliographie et d'annotations, a pour but de montrer, comment la Commune de 1871 se reflète dans la littérature hongroise de l'époque. A première vue, on ne saurait signaler à ce propos que deux livres parus en 1872 ; néanmoins, comme il ressort d'une lecture attentive de la presse hongroise, la révolution et le premier Etat prolétarien y ont eu de nombreux échos, faisant naître aussi quelques oeuvres littéraires remarquables. Malheureusement ces dernières, n'ayant pu paraître sous forme de livre, sont tombés dans l'oubli ce qui, naturellement s'explique, par des raisons sociales.

En Hongrie, selon la lettre de la loi, l'année 1848 mit fin au féodalisme. Il n'en est pas moins vrai que le pays a gardé son caractère semi-féodal jusqu'en 1945, puisque les grandes propriétés de l'Eglise et de l'aristocratie, avec leur puissance excessive, ont survécu à la loi. En 1867 le Compromis austro-hongrois établit un «modus vivendi» entre le capital financier autrichien et la classe féodale hongroise. Celle-ci, ayant repris son autonomie, essaya de s'intégrer dans l'ordre capitaliste, tout en maintenant son pouvoir féodal (en d'autres termes, elle s'engagea dans „la voie de la Prusse”). Mais le capitalisme hongrois, dont l'essor est postérieur à 1867, se révéla bientôt trop faible pour rivaliser avec le capitalisme autrichien : la Hongrie resta un pays de caractère semi-colonial. Trois ou, pour mieux dire, quatre ans après le Compromis eurent lieu la chute du Second Empire et l'avènement de la Commune. Cette période de l'évolution sociale vit naître en Hongrie le prolétariat et la bourgeoisie hongroise ; dès cette époque, la lutte de la classe ouvrière et de la bourgeoisie sera l'axe principal de l'histoire de notre pays. Mais c'est seulement après 1890, c'est-à-dire une vingtaine d'années plus tard qu'aura lieu une telle consolidation du capitalisme hongrois qui provoquera, de la part des ces classes, une prise de conscience plus profonde et une délimitation nette des fronts opposés.

En 1871, à défaut de base sociale, la Hongrie n'a pas encore de littérature ouvrière ; même la formation d'une petite bourgeoisie radicale et consciente n'en est encore qu'à ses débuts. C'est sur ces classes ou, pour mieux dire, sur ces couches que s'appuie, en ville comme à la campagne, le parti d'«extrême gauche» qui, d'ailleurs, manque d'unité et ne possède pas encore, au sujet des problèmes sociaux, une vue d'ensemble bien cristallisée. Son aspiration principale consiste à détacher la Hongrie de l'Autriche par les moyens d'une lutte juridique. A ce camp appartiennent les écrivains, les poètes et les publicistes hongrois qui ont évoqué la Commune de Paris et ses antécédents historiques.

En 1870, au début de la guerre franco-allemande, la presse hongroise de gauche regarde avec antipathie aussi bien le régime antipopulaire de Napoléon III que celui des «junks» prussiens. Elle se range pourtant du côté des Français, puisqu'elle estime que l'affermissement du pouvoir des Allemands mettrait en péril l'aspiration de la Hongrie à l'indépendance. Les journaux qui représentent la presse de gauche publient des poèmes — d'une valeur assez inégale — qui évoquent les souffrances des peuples du fait des guerres dynastiques et préconisent l'idée que les armes devront être dirigées contre les oppresseurs. On croit à l'avènement d'une République Universelle et on ne cesse de l'espérer. Après ces antécédents des poèmes et des articles d'une valeur incontestable saluent la chute de Napoléon III et la proclamation de la République Française. Ensuite on voit paraître des poèmes, des nouvelles, des éditoriaux et des feuilletons qui reflètent l'anxiété et l'enthousiasme avec lesquels le public hongrois suit les péripéties de la lutte défensive de la nouvelle République libre contre l'envahisseur allemand. On pleure la capitulation de Paris, parce qu'on y voit l'échec de la cause de la liberté française, voire de la liberté européenne. Plus tard quelques écrivains hongrois de renom (comme Mikszáth, Joseph Kiss et Charles Szász) prendront bien garde d'omettre ces échos des éditions de leurs Oeuvres complètes... A l'usage des villageois on fait paraître des récits populaires en vers sur la guerre de France ; ces publications contiennent non seulement des imprécations à l'adresse du roi de Prusse, mais aussi quelques détails poignants de l'héroïque résistance des communards parisiens. Signalons encore que la Commune fait naître aussi quelques articles de fond d'un élan pathétique : ils sont dus à des publicistes qui représentent l'«extrême gauche» et qui n'hésitent pas à fêter le prolétariat, puisqu'ils en attendent l'abolition de toutes les formes de l'oppression du peuple, l'instauration d'un ordre social parfait, voire la libération de la Hongrie. Sous ce rapport il suffit de rappeler les noms de T. Tóvölgyi, I. Áldor, I. Bényei, N. Borostyáni, N. Szederkényi, etc. A partir du 28 mars 1871 un jeune écrivain hongrois, l'ancien garibaldiste Gabriel Ugron envoie de Paris une centaine de feuilletons où il évoque les luttes et la chute de la Commune du point de vue d'un bourgeois qui, malgré ses vues progressistes se montre encore peu versé dans les sciences sociales. Même sous cette forme ces articles constituent un précieux document : ils sont dus à un auteur radical qui comprit, au moins après l'échec, quel avait été le but des luttes de la Commune. Il est encore à remarquer que la réaction qui a suivi la Commune a fait naître une vive antipathie même dans ce secteur de la presse hongroise qui, auparavant, s'était montré plutôt réservé ; par contre-coup, ce fut la réaction qui provoqua un flot d'intérêt, de sympathie et de compassion à l'égard de la Commune. Ce fut l'époque où parurent les beaux poèmes de V. Darmay, ainsi que les romans de T. Tóvölgyi et de A. Vértési (1871) qui soutenaient vigoureusement la cause du prolétariat.

Les titres des différents chapitres de la bibliographie sont traduits en russe et en français : ils ont pour but de mieux renseigner le lecteur sur les matériaux réunis dans le présent volume.

1870—1872 ÉVEK FELDOLGOZOTT MAGYAR IDŐSZAKI SAJTÓJA

NAPILAPOK

(Megjelentek hetenként legalább háromszor.)

- Magyar Polgár* (Kolozsvár) Szerk.: K. Papp Miklós (Szélbál) 1870—1872.
Magyar Ujság (Pest) Szerk.: Helfy Ignác (Szélbál) 1870—1872.
Gyorsposta (Pest) Szerk.: Áldor Imre (Szélbál) 1871—1872.
Ellenőr (Pest) Szerk.: Csernátornyai Lajos (1872-ig szélbál, 1872 korm.) 1870—1872.
Haladdás (Pest) Szerk.: Pázmándy Dénes (Pártonk. balold.) 1870—1872.
Bihar (Nagyvárad) Szerk.: Hollós Lajos (Szélbál) 1870—1872.
Debreczen (Debrecen) Szerk.: Oláh Károly (Tisza-párt) 1870—1872.
A hon (Pest) Szerk.: Jókai Mór (Tisza-párt) 1870—1872.
Kelet (Kolozsvár) Szerk.: Szász Béla (Tisza-párt) (1871—1872.
Szabad Sajtó (Pest) Szerk.: gr. Csáky Gyula, Hatala Péter (Pk. bal) 1872.
Delejtű (Pest) Szerk.: Pázmándy Dénes (Pártkonkív. balold.) 1872.
Budapesti Közlöny (Pest) Szerk.: Salamon Ferenc (Hivatalos lap) 1871.
Pesti Napló (Pest) Főszerk.: b. Kemény Zsigmond (Deák-párt) 1870—1872.
Szabad Egyház (Pest) Szerk.: Prileszky T., Hatala P. (Deák-párt) 1871—1872.
Magyar Politika (Pest) Szerk.: Kecskeméthy Aurél. (Deák-párt) 1872.
Reggeli Lapok (Pest) Szerk.: Milassin Vilmos (Deák-párt) 1872.
Esti Lap (Pest) Szerk.: Pálffy Albert (Deák-párt) 1870.
Reform (Pest) Szerk.: Rákosi Jenő (Deák-párt) 1870—1872.
Omnibus (Pest) Szerk.: Balázs Sándor (Korm.) 1871.
Szegedi Híradó (Szeged) Szerk.: Nagy Sándor 1870—1871.
Korunk (Pest) Szerk.: b. Kemény Gábor (Deák-párt) 1872.
Magyar Állam (Pest) Szerk.: b. Jósika K., b. Horneg L. (Ókonzervatív) 1870—1872.
Kolozsvári Közlöny (Kolozsvár) Szerk.: Sándor József (Deák-párt) 1870—1872.
Alföld (Arad) Szerk.: Bettelheim Vilmos (Deák-párt) 1870—1872.
Alföldi Hírlap (Debrecen) Szerk.: Telegdi László (Deák-párt) 1871—1872.
Nagyvárad (Nagyvárad) Szerk.: Báttaszéki Lajos (Pártonk.) 1871.

POLITIKAI HETILAPOK

- Általános Munkás Ujság* (Pest) Szerk.: Külföldi Viktor (Munkásközlöny) 1870.
Testvériség (Pest) Szerk.: Politzer Zsigmond (Munkásközlöny) 1871.
A nép szava (Pest) Szerk.: Mészáros Károly (Szélbál) 1870—1872.
A nép zászlója (Pest) Szerk.: Áldor Imre (Szélbál) 1870.
Szabadság mint a nép zászlója (Pest) Szerk.: Tótvölgyi Titusz (Szélbál) 1871—1872.
Szabad Magyarország (Pest) Szerk.: Bényei István (Szélbál) 1870—1872.
Szabad Polgár (Pest) Szerk.: Hollós László (Szélbál) 1871.
Szombati Lapok (Pest) Szerk.: Simonyi Ernő (Szélbál) 1872.
Népfelség (Pest) Szerk.: Szini Károly (Szélbál) 1872.
A nép ujsága (Pest) Szerk.: Ferenczy Sándor (Korm. tám.) 1872.
Igazmondó (Pest) Szerk.: Jókai Mór (Tisza-párt) 1870—1872.
Magyar Néplap (Pest) Szerk.: Pászthory Zsigmond (Pk. balközép tám.) 1870—1872.
Közvélemény (Pest) (Röpivek) Szerk.: Jámber Pál (Pk. bal) 1870—1871.
Politikai Ujdonságok (Pest) Szerk.: Nagy Miklós (A Vasárnapi Ujság társalapja) 1870—1872.
Heti Posta (Pest) Szerk.: Kazár Emil (A Hazánk és Külföld társalapja) 1870—1872.
Ország-Világ (Pest) Szerk.: Vértessy Arnold (A képeslap pol. mell. bal.) 1871.
Kákai Heti Krónikája (Pest) Szerk.: Kecskeméthy Aurél (Deák-párt) 1870—1871.
Székely Hírlap (Marosvásárhely) Szerk.: Horváth Gáspár (Deák-párt) 1870—1872.
Hirmondó (Pest) Szerk.: Komócsy József (Deák-párt) 1870—1872.

Békés (Gyula) Szerk.: Dobay János (Deák-párt, jobbold.) 1870—1872.
Nemere (Brassó) Szerk.: Orbán Ferenc (Deák-párt) 1871.
Heti Krónika (Pest) Szerk.: Földi Géza (Deák-párt) 1872.
Testvér (Pest) Szerk.: Zombory Lipót (Pártonk. korm. tám.) 1872.
Nagyvárad Lapok (Nagyvárad) Szerk.: Sipos Árpád (Deák-párt) 1870.
Katholikus Néplap (Pest) Szerk.: Füssy Tamás (Klerikális) 1871—1872.
Népújság (Eger) Szerk.: Luga László (Klerikális) 1870—1871.
Egri Népújság (Eger) Szerk.: Luga László (Klerikális) 1872.

ÉLCLAPOK

Savanyú (Pest) Szerk.: Dadai Géza (Nyomdászlapp) 1870.
Revisio (Szeged) Szerk.: Angyal Gyula (Nyomdászlapp) 1870.
Lámpás (Pest) Szerk.: Szini Károly (Szélibal) 1870—1871.
Ludas Matyi (Pest) Szerk.: Mészáros Károly (Széliba.) 1870—1872.
Csodabogár (Pest) Szerk.: Tóvölgyi Titusz (Szélibal) 1871—1872.
Körmös Ferkó (Pest) Szerk.: Bényei Gábor (Szélibal) 1870.
Papagály (Pest) Szerk.: Benedek Aladár. 1870.
Bolond Miska (Pest) Szerk.: Tóth Kálmán (Szélibal) 1870—1872.
Bolond Istók (Pest) Szerk.: Bartók Lajos (Pártonk.) 1872.
Östökös (Pest) Szerk.: Jókai Mór (Balközép) 1870—1872.
Borsszem Jankó (Pest) Szerk.: Ágai Adolf (Deák-párt) 1870—1872.
Darázs (Szeged) Szerk.: Lévy Ferenc (Deák-párt) 1870.
Mátyás Deák (Pest) Szerk.: Kuthen (Klerikális) 1872.

VEGYES TARTALMÚ KÉPES HETILAPOK

(* -gal jelletteket lásd a Pol. hetilapoknál is.)

Vasárnapi Ujság (Pest) Szerk.: Nagy Miklós. 1870—1872. (Balközép ?)
Ország-Világ (Pest) Szerk.: Vértesi Arnold (Szélibal) 1871.
Szabadság mint a nép zászlója (Pest) Szerk.: Tóvölgyi Titusz (Szélibal) 1871—1872.*
A nép zászlója (Pest) Szerk.: Áldor Imre (Szélibal) 1870.*
Hazánk s a külföld (Pest) Szerk.: Kazár Emil, Szokoly Viktor 1870—1872.
Magyarország és a nagyvilág (Pest) Szerk.: Ágai Adolf (Deák-párt) 1870—1872.
Képes Világ (Pest) Szerk.: Kis József. 1870—1872.
Magyar Phönix (Pest) Szerk.: Vachot Imre. 1871.
A nép (Pest) Szerk.: b. Jósika Kálmán (Klerikális) 1870.
Mulattató (Pest) Szerk.: Pászthory Zsigmond (Magyar Nép társapja) 1870—1872.

SZÉPIRODALMI ÉS DIVATLAPOK

Fővárosi Lapok (Pest) Szerk.: Vadnai Károly (Napilap) 1870—1872.
Családi Kör (Pest) Szerk.: Emilia. 1870—1872.
Nejelejs (Pest) Szerk.: Friebeisz Ferenc. 1870—1872.
Szépirodalmi Közlöny (Pest) Szerk.: Benedek Aladár. 1870.
Magyar Bazár (Pest) Szerk.: Szabó Richard. 1871.
Figyelő (Pest) Szerk.: Szana Tamás. 1871—1872.
Bokréta (Pest) Szerk.: Gyárfásné b. Puteani Nathalie. 1872.
Erdély (Marosvásárhely) Szerk.: Tolnai Lajos. 1871.
Uj Világ (Pest) Szerk.: Benedek Aladár. 1870—1871.

SZAKLAPOK

Typographia (Pest) Szerk.: Sauerwein Géza — Ács Mihály — Firtinger Károly 1870—1872.
A honvéd (Pest) Szerk.: Egy honvédtiszti társulat. 1870—1871.
Katonai Közlöny (Pest) Szerk.: Kápolnai István. 1870—1871.
Községek Ujsága (Pest) Szerk.: Kis Ilméri István. 1870.
Haladás (Pest) (Orsz. Közművelődési Egylet) 1871.
Keresztény család (Pest) Szerk.: Kovács A., Farkas J. 1872.
Uj magyar Sion (Pest) Szerk.: Frankl Vilmos, Zádori János. 1870—1871.
Prof. Tudományos Szemle (Pest) Szerk.: Ballagi Mór. 1870—1871.
Korszellem (Pest) Szerk.: Szilágyi Virgil. 1870—1872.

A KÖNYVÉSZET

feldolgozása túlnyomórészt Petrik Géza: Magyar Könyvészetének 1860—1875-i kötete alapján történt, 1870—1875 közti időben megjelent anyagból. Ezen túlmenő adatok jobbára csak annyiban szerepelnek, amennyiben már ebben az időszakban megjelent munkák későbbi lenyomatai.

KÉPEK JEGYZÉKE

I. Magyarország és a Nagyvilág 1871. november 26-i számának 1. oldala Marx arcképével és működését mertető cikkel.

II. Élcslap a francia császárság bukásáról és a köztársaság kikiáltásáról; Bismarck és a porosz király az utóbbitól megrémül. A két kép aláírása: *A császár trónusát szerencsésen ledöntöttük. — Tyhú, krucziáng hanem a respublikát meg felemeltük.* (Bolond Miska, 1870. XI. évf. 38. sz. 150. old.)

III. Élcslap képsorozata: *A párisi bourgeois. — Béke idején ilyen volt. — A háború alatt kissé megfogyatkozott. — Békekötéskor ismét magához tért. — A commune azonban csakhamar ezt csinálta belőle.* (Borszem Jankó, 1871. IV. évf. 174. sz. 728—729. old.)

IV. Élcslapok a párisi kommun kitéréséről, a polgári francia kormány árulásáról. — *A szabadító.* Thiers így szól Bismarckhoz, aki kalitkában III. Napoleont viszi: — *Köszönöm, hogy megszabadítottál minket a zsarnokságtól. — Majd meg a párisi bástyán lobogó zászlóra és jakobinus sapkára mutatva: De szabadíts meg bennünket most már ettől a nagy szabadságtól!* (Üstökös, 1871. XXIII. évf. 21. sz. 246—247. old.)

Húsvéti tojásjáték. (Előadják az európai gyerekek). I. A porosz király német katonasíak csúcsára emlékeztető tojással töri be a III. Napoleon kezében levő tojást. — II. Rochefort, akit a hazai sajtó egy ideig tévesen a kommun vezérének képzelt, eltöri a Thiers kezében levő tojást. A szélbali élcslap a *commune*t erősebbnek ábrázolja eleinte, a polgári *republik*-nál. (Bolond Miska, 1871. XII. évf. 15. sz. 60. old.)

V. Frankel Leó a Kommun magyarszármazású közmunkügyi miniszterének arcképe. (Fénykép után R. Molnár Lajos festménye, a Magyar Munkásmozgalmi Intézet tulajdona.)

VI. Id. Ugron Gábor (1847—1911) magyar ellenzéki politikus, aki mint fiatal író beállt Garibaldi hadseregébe majd a kommun alatt Párisba utazott és nagyszámú tárcatudósítást küldött a hazai lapoknak.

Helfy Ignác (1830—1897.), Kossuth Lajos bizalmasa, ellenzéki politikus, a Magyar Újság szerkesztője, vezércikkekben védelmezte a legyőzött Kommun harcosait.

Vértesi Arnold (1836—1911.) író, szerkesztő. 1871-ben regényt írt *„A Commune harcza”* címen a proletáriátus törekvéseinek nagy megértésével.

Tóvölgyi Titusz (1838—1918.) író, hírlapíró. 1871-ben lelkes vezércikkekben és *„A szegények harcza”* c. regényben állt a Kommun mellett.

VII. Szederkényi Nándor (1838—1916.) hírlapíró, ellenzéki képviselő. 1871-ben lelkes vezércikkekben méltatta a Kommun.

Borostyáni Nándor (1848—1902.) hírlapíró, 1870-ben Párisban laptudósító, majd visszatérve Pestre, vezércikkeket írt a Kommun mellett.

Darmay Viktor (Viczmándy Győző, 1850—1878.) költő, verseiben dicsőítette a párisi Kommun.

Győrök Leó (1847—1899.) magyar tengerésztiszt, festőművész, utóbb középiskolai tanár; a Kommun alatt a Fort d'Issy és a Montmartre utolsó katonai parancsnoka, majd gályarab.

VIII. *A Commune vezérferfiai.* (Vasárnapi Újság, 1871. XVIII. évf. 32. sz. 405. old.) Az épület fölött látható, névvel nem jelzett arckép feltehetően Frankel Leó.

IX. Gyors-Posta politikai napilap 1871. ápr. 6. számának 1. oldala Ugron Gábor tudósításával a Kommun kikiáltásáról. Nincs szignálva. Továbbá távirati hírek *„A francia polgárháború-ról.”*

X. Magyar Újság, politikai és nemzetgazdasági napilap, 1871. május 7-i számában Szederkényi Nándor lelkes vezércikke a Kommunról.

XI. Ellenőr, napilap 1871. június 2-i száma Ugron Gábor kezdőbetűvel szignált három helyszíni tudósítása a *„véres hét”* kezdetéről, továbbá Borostyáni vezércikke a reakció dühöngése ellen.

XII. A Nép Szava, hetilapban Sz. Török János vezércikke a Kommun bukásáról.

XIII. Ország Világ, képes heti közlöny 1871. szept. 17-i számában Vértesi Arnold: *A Commune harcza* című regényének első folytatása.

XIV. Egykorú verses ponyvahistória címlapja: franciaországi véres napok vagy a párizsi mészárlások. Versebbe mondja Álmosi Jenő. Debreczen, 1871., nyomtatott Telegi L. betűivel. — A gyászokcsik sorát ábrázoló címkép nem illik a tárgyhoz, alighanem más alkalomra készült fametszet felhasználása.

Tóvölgyi Titusz: *„A szegények harcza”* című regényének első folytatása a Gyorsposta 1871. szept. 25-i számában. U. o. Ugron Gábor elbeszélése egy proletárharcosról (Párisból Párisról).

XV. Élclap a pesti munkásmozgalom ellen indított rendőri hajszeréről, melynek következménye utóbb a »hűtlenségi per« lett. Szövege: *A commune Pesten. — Elnők: Vádoltak rajta kapatván, hogy nem tartoznak a virilis szavazattal bíró honpolgárok közé s hogy tiltott értekezletet tartottak, hol találhatnának munkát s munkájok után kenyeret? mint a társadalmi rend komoly veszélyeztetői: életéig tartó sáncz munkára ítéltnek.* (Üstökös, 1871. XXIII. évf. 34. sz. 402. old.)

Alvó fegyenc kommunárd a »L'Aube« gályahajón. Györök Leó helyszíni vázlata 1871. nyarán, raboskodása idejéből, szökése előtt.

XVI. Élclap a francia reakció vérengzéseiről, Rossel és Ferré kivégzése alkalmával. Szövege: *Ideális kép. — Haynau: Bravo mr. Thiers; ez egészen az én iskolám.* (Bolond Miska, 1871. XII. évf. 50. sz. 200. old.)

Az Athenaeum nagy képes naptárának 1871.-i belső címlapképe, a Párisi Kommun bukására utaló verssel:

Páris felett.

*A nemtő, ki terem, rettenve ijed fel a vér közt,
Messze üldözik el omladozó falaid.
Földünk napja valdi, ragyogásod az ég megirigylé,
S füstfelhőket emelt mennyei arcod elé,
S míg ragyogásodnál népek közörmre hevültek:
— Elborulástól gyászba borult a világ.*

Ludas Matyi irodalmi élclap a Commune bukásáról. Szövege: *A szabadság mártírja.* (1871. 23 sz. 180 old.)

*Még foly hősi vére, elsincs még temetve...
Már is hollók, sasok kárognak felette.*

*

A fedőlapon: A Vendome-oszlop ledöntése. (Vasárnapi Újság, 1871. 23 sz. 293 old.), Valószínűleg angol eredetű fametszet.

*

RÖVIDÍTÉSEK

[n.] = névvel

[k.] = kezdőbetűvel

[n. n.] = név nélkül

[Pk. vagy Pártonk.] = pártunkiváli

sz. = szám

NÉVMUTATÓ

Abrányi Emil 41
Ifj. Ábrányi Kornél 25
Ady Endre 9
Aldor Imre 7, 10, 13, 34, 58
Álmosi Jenő (Petrus Jenő János) 28, 30, 66
Andrássy Gyula 12, 59, 61
Arany János 8, 9
Assi 52

Bachruch, Henry 34
Balogh Gyula 20
Bebel, August 29, 57
Benedek Aladár 10, 12, 16, 23
Bényei István 8, 10, 13, 58
Bergeret 59
Beust 55
Bismarck 28, 29, 37, 66
Blanc, Louis 17
Bocskay Árpád 39
Bonaparte, Louis 11
Borostyáni Nándor 8, 10, 13, 32, 36, 58, 66
Bourbaki 11

Carinus 17
Clement 33, 55
Cluseret 45, 56, 60
Courbet 39, 52, 53
Csernátony Lajos 7
Csiky Gergely 6

Darmay Victor (Viczmándy Győző) 9, 12, 13, 15, 19, 38, 39, 40, 66
Delescluze 13, 30, 39, 40, 58
Dolbeau 56
Dombrowszki 30, 36, 45, 46, 49
Dózsa György 58

Engels, Friedrich 10
Eplényi Márton 19
Erdélyi Béla 20
Ferré 52, 53, 67
Flourens Gusztáv 32
Frankel Leó 8, 34, 59, 66

Gaillard 21
Gambetta Leon 23, 32, 57
Garibaldi 9, 11, 12, 21, 26, 29, 34, 43, 60, 66
Garibaldi, Menotti 11, 29
Geibel, Emanuel 31
Gerando Teleki Attila 59
Grellier 56
Groussett 30
Gutta 24, 25

György Aladár 8
Győrök Leó 8, 66, 67

Halász Dezső 22
Hans, Ludovic 59
Haynau 8, 57, 67
Hegedűs István 23, 24, 41

Helfy Ignác 7, 8, 10, 13, 35, 57, 66
Hepner 57
Hetessy Dániel 12, 15, 16
Hiador (Jámbor Pál) 20, 39
Hóry Farkas 17
Hugo, Victor 15, 24, 26, 34, 41, 54, 56, 60

Illyés Bálint 12, 18
Imrefi János 28
Irányi Dániel 61

Jámbor Pál 31
Jámbor Pál (Hiador) 20, 39
Jámbor Pál (Klythus Hiador) 31
Jókai Mór 6, 8, 9, 12, 13, 22, 35, 37, 42, 43, 60
Jókai Mór (Kakas Márton) 15
Junius Brutus (Törs Kálmán) 15

Kakas Márton (Jókai Mór) 15
Kakujay Gyula 13, 32
Kállai István 18
Kálmán Farkas (Nagy Bögös) 25
Kecskeméthy Aurél 32
Kemenesi 17
Kemény G. Gábor 14
Ketten Henrik 37
Kis Bögös 19
Kiss József 9, 12, 21
Klythus Hiador (Jámbor Pál) 31
Komiáromy Mihály 54—57
Komócsy József 21, 22
Kondor Marcz 19, 27
Kossuth Lajos 7, 10, 27, 49, 61, 66
Kovács Lőrinc 39
Kuzmik Pál 13, 33

Lajos, XIV. 40
Laprade, Victor de 24
Lassalle 11, 33
Lenin, V. I. 3
Liebknecht 29, 57
Liptay Pál 33
Louis Michel 59
Ludovic Hans 59
Lúley János 22

Mac Mahon 34
Maró Tibor 12, 17
Marx, Karl 8, 10, 12, 33, 66
Mészáros Károly 8
Michel, Louise 59
Mikszáth Kálmán 9, 12, 21, 24
Molnár Antal 59
Móricz Zsigmond 10

Nagy Bögös (Kálmán Farkas) 25
Nagy Miklós 34
Napolen, III. 5, 7, 12, 15, 16, 19, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 38, 40, 54, 66

Ozor 27

P. Szatmáry Károly 7
 Paschal 30
 Péliissier 55
 Peták Dani 12, 18, 26
 Petőfi Sándor 18, 40
 Petrik Géza 6, 21, 22, 28, 30, 65
 Petrus Jenő János (Álmosi Jenő) 28, 30
 Pressensé E. de 59
 Proudhon 10
 Pyat, Felix 30

Rác Mihály 24
 Rádi Ödön 31
 Rákóczi Ferenc 27
 Rédiger Géza 22
 Reviczky Gyula 10
 Ricciotti 43
 Rochefort 32, 51, 52, 53, 54, 57, 59, 66
 Rossel, Nathaniel 45, 46, 54, 55, 56, 59, 67

Sarkady Ferenc 16
 Schoppenhauer 10
 Schultze-Delitzsch 10, 11
 Simonyi Ernő 12, 61

Szabó Géza 25
 Szabó Nándor 18, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 38
 Szász Károly 9, 12, 17, 18, 24, 41
 Szederkényi Nándor 10, 12, 13, 32, 34, 35, 36, 66

Szeles Dénes 11
 Szelestey László 12, 17
 Szemere Miklós 9, 12, 20
 Szerdahelyi Adolf 22
 Szinnyei József 9, 10

Szőllősy Mihály 28
 Sztratiurovics György 61

Takács Jenő 23
 Táncsics Mihály 6, 7, 61
 Thaisz 55
 Thiers 8, 21, 33, 34, 36, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 53, 54, 55, 57, 58, 66, 67
 Thomas 33, 55
 Tihamér 23
 Tisza Kálmán 7
 Torkos László 12, 17
 Tóvölgyi Titusz 8, 10, 12, 13, 27, 31, 35, 36, 42, 57, 58, 66
 Török János, Szatmári 13, 33, 58, 66
 Törs Kálmán 12
 Törs Kálmán (Junius Brutus) 15

Udvardy Géza 25, 40
 Ugron Gábor 7, 8, 10, 11, 13, 21, 32, 42, 43—54, 55, 61, 66

Ürményi Lajos 40

Vajda János 8, 12, 13, 34
 Vallés, Juled (Vallesi Gyula) 30
 Vértesi Arnold 7, 10, 13, 42, 66
 Viczmándy Győző: lásd Darmay Victor
 Vilmos, I. 12, 28, 31, 54
 Vörös Gárgyán 38

Wekerle Sándor 6

Zalár József 23, 26, 27
 Zrinyi Miklós 29

TARTALOM

Bevezető	5
1. Versek a forradalomról, melyet a hódító háború vált ki. 1870. júl.—aug.	15
2. Versek a hódító háborúról és a dolgozó népről 1870. szept.—1871. febr.	17
3. Versek a francia köztársaság kikiáltásáról. 1870. szept. 4-re.	17
4. Gúnyversek III. Napoleonról. 1870. máj.—1871. jan.	19
5. Próza és versek a forradalmi Franciaország önvédelmi harcáról. 1870. szept.—1871. febr.	20
6. Próza és versek Páris védelméről, mint a népszabadság ügyéről. 1870. nov.—1871. febr.	22
7. Versfordítások az 1870/71-i háborúról	24
8. Versek a hódító német császárság születéséről. 1870. szept.—1871. márc.	24
9. Garibaldi és Victor Hugo verses ünneplése. 1871. márc.—júl.	26
10. Versek az 1870-i forradalom idején a magyar és a világszabadságról. 1870. szept. 1871. ápr. .	26
11. Ponyva históriák a francia háborúról, köztársaságról és a Kommünről. 1870—1871.	28
12. Tárcák, vezércikkek az 1870-iki francia forradalomról és a polgári köztársaságról a Kommünig. .	31
13. Tárcák a Kommün forradalmi előzményeiről. 1871. febr.—márc.	32
14. Tárcák, vezércikkek a Kommünről, fennállása alatt. 1871. márc.—máj.	33
15. Komoly és gúnyversek a Kommünről. 1871—1872.	38
16. Versfordítások a Kommünről. 1871—1873.	41
17. Magyar regények, elbeszélések a Párisi Kommünről. 1871—1872.	42
18. Ugron Gábor tárcái a Párisi Kommünről. 1871—1872.	43
19. Komáromy Mihály párisi tárcái a Kommün után. 1871. szept.—1872. jún.	54
20. Tárcák, vezércikkek a Kommünről, annak bukása után. 1871—1872.	57
21. Hugo Victor és Garibaldi levelei a Kommünről (fordítások)	60
22. Politikai beszédek és nyilatkozatok Franciaország érdekében. 1870—1871.	61
Orosz- és francianyelvű összefoglalás ...	62—63
1870—1872. évek feldolgozott magyar időszaki sajtója	64
Képek jegyzéke	66
Rövidítések	67
Névmutató	68